

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

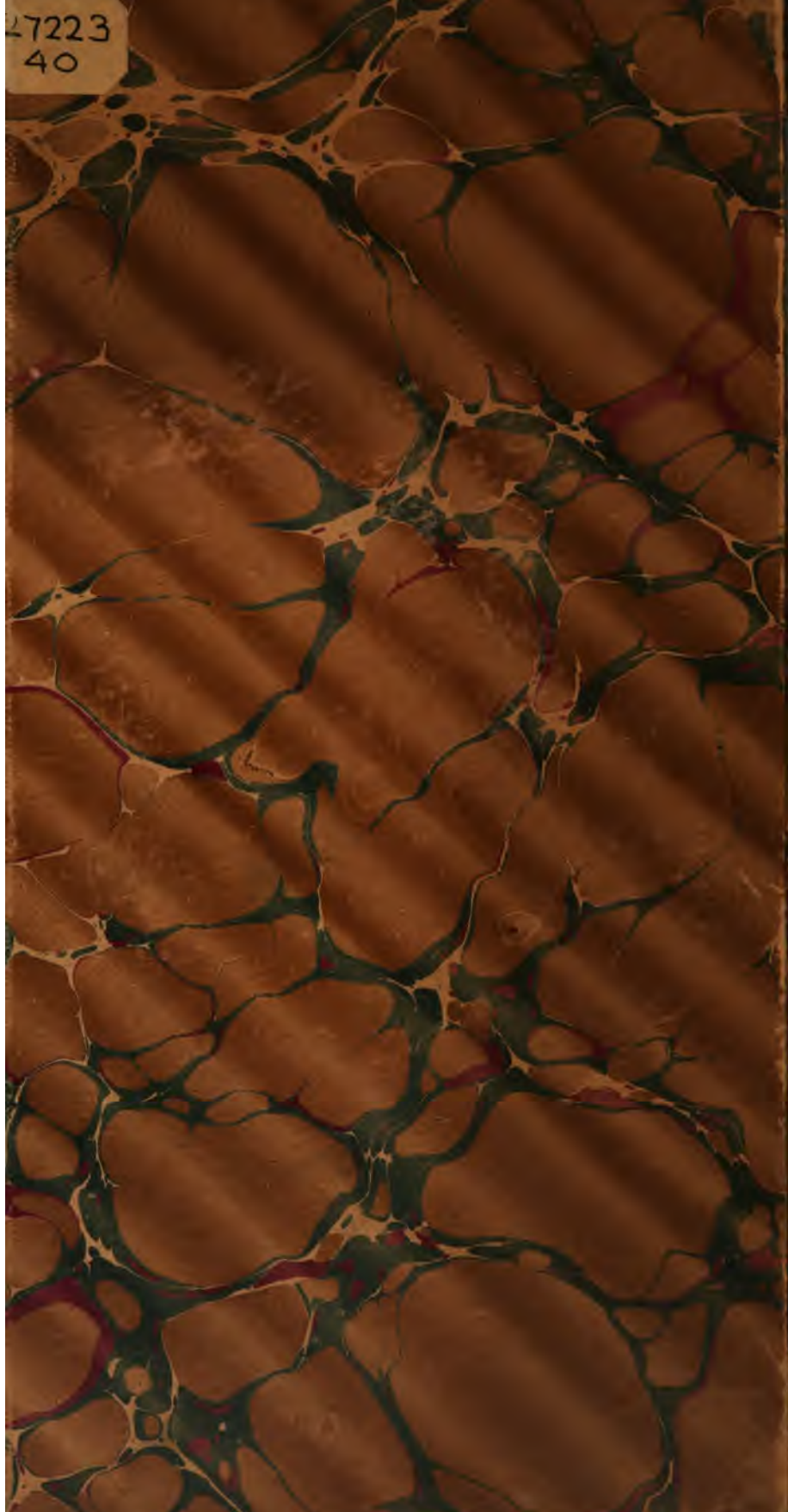
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

27223
40

27223.40

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

FROM THE FUND GIVEN
IN MEMORY OF
GEORGE SILSBEE HALE
AND
ELLEN SEVER HALE

Cover

Poetické tradice
Thráků i Bulharů.

Podává

DR. LEOPOLD GEITLER.

V PRAZE.

Nakladatel Theodor Mourek.

1878.

Nákladem kněhkupectví THEODORA MOURKA vyšly následující spisy od prof. Dr. Leopolda Geitlera:

Starobulharská fonologie

se stálým zřetelem k jazyku litevskému.

Cena 4 zl.

Litauische studien.

Auswahl aus den ältesten denkmälern, dialectische beispiele, lexikalische und sprachwissenschaftliche beiträge.

Cena 3 zl.

O slovanských kmenech na U.

Cena 1 zl. 20 kr.

0

Poetické tradice

Thráků i Bulharů.

Podává

DR. LEOPOLD GEITLER.

V PRAZE.

Nakladatel Theodor Mourek.

1878.

27223.40

v

Hale fund

(Faint circular stamp)

Hodlám těmito náčrtky obrátiti pozornost slovanských učenců k odkrytí naskrze netušenému, neslýchanému se stanoviska všech našich nadějí i očekávání o budoucích, netknutých dolech na půdě Slovanovědění, jež se skutečně i po hlubším prozkoumání (tuším zdánlivě) všemu protiví, co jsme v oboru ústní tradice našeho plemene pomocí obyčejných vědeckých dosavad užívaných kriterií pokládali vůbec za dostižitelné. Buď je ta věc falsifikací takovou, že ohromností materialu i smělou, hluboce promyšlenou dokonalostí komposice vyniká nad všechny mystifikace, nad všechna padělání, kterých se sobectví aneb vlastenectví v kterékoliv literatuře dopustilo: aneb jsme maně narazili na nový kulturnohistorický i jazykový material, který daleko přesahuje úzké hranice interestu pro slavistiku, který naše vědění o národech řekneme poluneznámých, o Getech, Thrácích i Dácích rozšíří, na obraz i pojímání slovanské mythologie nové světlo vrhne, ano dokonce snad i srovnávací indoevropské vědě jazykové, o které jsme předpokládali, že již všechno obsáhla, ztraceného jednoho členu poněkud vynahradí i nová data poskytne. Odkrytí srbského archaeologa Štěpána Verkoviče, poetické (i prosou psané) tradice, které týž z úst thrácko-macedonských kmenů Pomáků i Mrváků po patnácte let sbíral, mne pobídly k napsání této rozpravy: nejmenší, nejnepatrnější část jejich posud byla tištěna, mnohým jsou předmětem smíchu, jiným podezření a jiným podivění; nikým ještě nepřečteny.

Pro velikou vědeckou zodpovědnost, kterou probíraje tyto písně způsobem seriozním na sebe přijímám, promine mi čtenář, promluvím-li někdy i pro domo sua.

R 1875 cestoval jsem po střední i západní Macedonii. Politické nepokoje již tehdaž v oněch krajích vznikající, podezřívavost úřadů překážely nemálo mému pozorování bulharského života; více mi bylo obcovati s městskými obyvateli nežli s vesničany. Ve Velesu jsem dostal svazeček pravých národních písní na místě sebraných; ony neobsahují nic, co by se jenom zdaleka písním Verkovičovým podobalo. Podobných zkušeností jsem nabyl i na jiných místech. V Soluni jsem slyšel ve společnosti

bulharských popů i učitelů, lidí naskrze poctivých, že se v Dospatu našly písně neobyčejného obsahu i veliké ceny. O jejich existenci oni nijak nepochybovali. Kromě toho se prý právě konsul Dozon přesvědčil na místě, že se takové písně u Mrváků nalézají. Makavě jim na tom záleželo, abych odešel do Serezu, i tam se o existenci tohoto jejich literárního pokladu přesvědčil. Skutečně mne očekával v Serezu Verkovič, jehož jsem tenkrát ještě osobně neznal. On okolností, v nichž svůj nález učinil, nijak neskrývá, naopak on každého k sobě zval, na př. konsula Dozona. Ale zimnice, kterou jsem si přinesl z Athosu, mne přinutila k odjezdu. Ostatně se přiznávám, že jsem ještě tehdy Verkovičův sborník písní „Veda Slovena“ (Bělehrad 1874) pokládal dle některých jiných pověstí bez vlastního přesvědčení za nepatrný literární podezřelý zjev. Nemálo jsem se pak podivil, když jsem ještě téhož roku obdržel svazek písní naskrze mythologického obsahu, který Verkovič jihoslovanské akademii na posouzení poslal. Svazek obsahoval 16000 dobře spočítaných veršů (mohu říci metricky pravidelných, nejvíce osmi- i desftislabičných).

S počátku byl jsem na velikých rozpacích; vědecké úcty jsem sobě z té věci dlouho nemohl složit. Vyjma jazyk i metrum nenalezl jsem v celé národní poesii slovanské nic, co bych byl mohl s těmito písněmi jenom zdaleka srovnati. Nejvíce mi byla s podivením tato okolnost: naše celá slovanská mythologie je pro nás obrazem dosti kusým, z malých částí bez odporu namahavě složeným. Nikoliv mládí vědy, ale látka je tomu příčinou, poněvadž ji musíme sbírat z vybledlých písní, příležitostných středověkých poznámek, nepatrných obyčejů: pohřešujeme aspoň u nás takového mocného, zaokrouhleného mythologického celku, jakým je na př. Edda aneb Kalevala. Ale v oněch Verkovičových písních jsem poprvé našel slovanské celkovité, velmi uměle, poeticky i věcně zaokrouhlené hymny na různá božství, které se, což bez rozpaků tvrdím, vedickým zpěvům co do množství mythologického materialu mohou přirovnati. Co do velikosti i rozsahu jim aspoň neustupují. Tuším i co do poesie. Nemohl jsem se ovšem zbaviti různých podezření. Z pozadí těchto zpěvů vystupoval národ, jehož na nejvýše komplikovaný mythologický i nábožně-obřadný systém bylo lze s počátku jenom tušiti. Všechny hlavní dny i důležité obraty solárního roku měly své zvláštní slavnosti, své zvláštní písně, kalendář pohanský, nad nějž bohatostí snad žádný druhý nevyčníká; komplikované ceremonie, výkony obětní v jakési skalní jeskyni, vyzvání k bohům, všechny jen možné obřady národa makavě zemědělského, přísně určené, mnohostranné funkce obětní, žreci, obětníci, zapalovači posvátného ohně, zpěváci i zpěvačky obětní, náboženské knihy i návody, skuteční haruspikové, prorokyně, delphické kněžny — vše to zde spojeno v jednoduché, zcela nepodezřelé, skutečně národní, ano

krásné komposici. To ovšem se neshodovalo s našimi ponětími o způsobu, kterým v přírodě žijící starý Slovan vykonával oběti při pramenech, ve svatých hájích, kam bez zvláštní assistence otčik za celou rodinu pod stromy bohóm krmě dáváše. Ano i myšlénka o více vyvinuté hierarchii i náboženství polabských Slovanů mne nemohla uspokojiti, na jihu slovanském nic podobného posud jsme nemohli naléztí. A když opět písně vzpomínaly chrámy s ploty, s atriem, s nejvnitřnější svatyní, se zlatými knihami (ЗЛАТНА КНИГА), zlatými noži, vznikala mimoděk myšlénka o podobných zprávách Ibn Fodlana: avšak co známe o jeho draho-kamy se lesknoucích chrámech Sakalabů.

Úžasné množství vyšších i nižších božství se namítá na každém kroku; známá i neznámá, slovanská, řecká, ano snad i indická, eránská (!) i přede vším úplně cizá jména božských bytostí vyžadovala by sama již seznam mnoha set slov. Skutečně, kdybychom i všechny naše podezřelé i nepodezřelé Porevity, Rujevity, Davory, Lady i Peruny spočítali, sotva, tuším, by se co do čísla vyrovnaly obyvatelstvu tohoto pantheonu. A v některých písních opět se mívá veliké množství zcela neznámých slov pro zcela obyčejné věci, z jazyka tuším indoevropského ale posud neznámého.

Ona část písní, kterou Verkovič posud ve své „Vedě Slovanů“ uveřejnil, je proti tomuto materiálu co do velikosti, zvláště pak co do obsahu naprosto nepatrná. Později se mi naskytla příležitost, nahlédnouti do celé sbírky obsahující 200 až 250.000 veršů.

Osudy toho rukopisu jsou známy, zvláště v Rusku. Verkovič tvrdí, že ještě jiné ohromné množství týchž poetických i prosaických tradicí zanechal ve svém bytu, v Serezu. („V jedné trublici, zahrabané ve vinohradě, aby se jí Turci nedopídili.“) Nemáme proč o tom pochybovati: tato sbírka přese velikost svou přece činí dojem neukončenosti. 50.000 nových veršů sebral jeho agent Gologanov právě za posledních desíti měsíců, co Verkovič z Serezu odjel.

Křiklavý titul „Veda Slovanů“ a nade všecko k víře nepodobné naivní přiznání Verkovičovo (několikrát tištěné), že on toto odkrytí ve svém duchu tužil, srbské písně vydané Milojevičem, nepřičetné indické fantasie Bulhara Rakovského, vědecky nedokonalá obrana Chodzkova, a ještě některé jiné okolnosti, o nichž ještě promluvíme, byly bezpochyby příčinami, z kterých mnozí originalitu těchto písní hned při vydání prvního specimina „Vedy Slovanů“ v pochybnost brali. Nebožtík Janko Šafařík, který s Verkovičem obcoval po dvacet let, který na způsob, kterým se tyto písně sbíraly, velice působil poskytuje Verkovičovi ustavičně radu i navedení, který o pravosti těch písní nikdy nepochyboval, u vydání Vedy účastenství měl, marně se snažil, aby onen titul „Veda Slovanů“ odstranil. Verkovič, který za to má, že Slovanům v čeledi indoevropské nenáleží „páté“

nýbrž „první“ místo, neustoupil. Dle jeho mínění vyvrátí tyto písně vše, cokoliv o vedické prakultuře řekl „Max Müller a ti ostatní.“

Z kterých důvodů tedy Josef Jireček vyhlásil slovanskou Vedu za falsifikát? (Sitzungsberichte der königl. böhm. gesellschaft der wiss. 1874). Nejdříve bral v podezření velikou nepravidelnost poetické formy. Dvacetislabičné verše se střídají se šestislabičnými. Tomu je i tak. Již Dozon (Chansons Bulgares XVIII) znamenal tuto nepravidelnost. Proti tomu by se myslím mohlo namítnouti vše to, co týž spisovatel ve své obraně Královodvorského rukopisu v příčině nedostatku určité poetické formy některých zpěvů poznamenal. Avšak bylo by se zbytkem uváděti i jiných analogií.

Dostí veliká část ostatních písní totiž složena je rozměrem pravidelným, jihoslovanským veršem osmi- neb desetislabičným, který se opět s veršem šesti- neb sedmislabičným velmi melodicky střídá. Úplné metrické pravidelnosti tuším nikde nebude; jsou však veliké i četné odstíny toho. Tyto básně se ani nezpívají, ony se recitují, vypravují jako povídka, jejich přednáška se naskrze liší od přednášky guslarů srbských. (Svědék očitý, Dozon, Rappports str. 15.) Náboženské hymny, jež se musely zpívati, mají poměrně nejpravidelnější metrickou formu. Nářečí písní ostatně užívá tolik zbytečných, expletivních částic, že by opravení mnohých veršů bylo velmi snadné; ano neznámý autor mohl, kdyby byl chtěl, celou tu massu snadně zaodít do nejpřísnějších metrických forem. Možná dokonce, že se ještě dopídíme pravé příčiny metrické nepravidelnosti těch písní; až se totiž dopídíme processu, kterým tyto písně se staly majetkem onoho bulharského plemene. Některé písně nemohly býti původně básněny jazykem slovanským. Toto tvrzení je prozatím ovšem velmi podivné.

J. Jireček se nadále táže, kterak je možná, aby se v národku ode všeho světa odloučeném (snad právě u takového) zachovaly tradice o „prvním přesídlení z pravlasti?“ Vlastně jich nemá ani jeden indoevropský národ. Ale to je právě ta veliká otázka, co ono tolikrát u Verkoviče opěvané stěhování „ze země nejkrajnější“ do „této země“ znamená. Veda Slovanů ji nerozluští.

Kterak je možná, aby se u slovanského národa opěval Višnu bůh? V slovančině by dokonce to slovo musilo jinak zníti nežli v sanskritě. Višnu boha odstranil již Dozon, ovšem velmi prosaickým způsobem přese odpor Verkovičův. V macedonském nářečí se často mísí masculinum i neutrum, o přechází v *u*. Višnu je vyšší bůh (vsevyšší). Skutečně jsem častěji našel i Višne-boga.

Posud jsme, praví J. Jireček, znali pouze o slavnosti kolední, jen hlava spekulativního mythologa mohla z ní vytvořiti

zvláštního osobního koleda-boha těchto písní. Ruského Kupalu (slavnost kupalo) si představuje lid jako osobního boha. (Afanasjev 3.728). Rusálky odvodil Miklosich ze slavnosti rosalií. Na všecken způsob zpívají Bělorusové o koledě jako o osobě (БѢЛАЯ КОЛЯДА У ЧЕРВОНОМЪ ВОЗОЧКУ, НА СІВЫМЪ КОНОЧКУ, ЗАПИСКИ ИМП. П. ГЕОГРАФ. ОБЩ. V. 327), bulharský Koleda dokonce jezdí na koni šestokrilci. (kůň sluneční). Byl i polabský kmen Kolediců. Je-li to již s jistotou dokázáno, že Koleda vznikla z lat. calendae? Snad znamená koleda původně kolo sluneční (КОЛАДА; ř. *καλινδέω* váleti, koláceti). Dle těchto písní zve se „kolo“ t. j. tanec, který děvčata tančí při slavnosti letního slunobratu ХОРУ КОЛЕДИТУ „tanec kolední“ tanec „kola.“ Ano zdá se, jakoby se slovo „kolo“ ve významu jihoslovanským jazykům vlastním pojilo s kolem slunečním, jemuž ta slavnost posvěcena. Že jihoslovanské КРЪСЪ (slunobrat letní i zimní) vzniklo z litevského skrýtas (kruh, vsutím parasitického s po t) a nikoliv z kriesiti (oheň křesati) a že znamená též kolo sluneční, podaří se mi snad dokázat na jiném místě.

Přes to všechno pokládám podezření, jež J. Jireček po přečtení neobvyklého obsahu slovanské Vedy zatajiti nemohl, za zcela přirozené.

Ovšem, kdyby byl mohl J. J. jenom tušiti, že se slova Juda v písních Verkovičových — což již z některých míst slovanské Vedy dosti patrně na jevo jde — užívá u dvojím významu: Juda jakožto označení známých vodních bytostí jihoslovanských Vil (známé již ze sbírky písní Dozona i Miladinovců) a Juda, Judin, Judinska krále jakožto označení jistého snad dávno známého národa, on by byl snad mnohem pádnější zbraně skoval proti domnělému falsifikátoru aneb zároveň s námi mimoděk přiznal: že jsme se octli před nesmírně důležitým odkrytím v oboru moderního slovanského bádání. Onen národ, jehož zázračné přestěhování přes zmrzlý Dunaj do „této země“ se tak často opěvá, zve se v některých písních Judi (singular *Judin, v adjektivu judinska krále, srov. Srbin, Rusin) — snad se potvrdí mé tušení, že to jsou Antové, Vendové? (*and, °ѦД, °ѦДННЪ, °ЮДННЪ). A poněvadž vodní nympha Juda původně není nic jiného, než litevské undū („voda“, bez *v* v násloví!), vedické āpas, vody, tož se snad falsifikátor dopídil staré etymologie Šafaříkovy, který nemaje dostatečných důvodů, přece jméno Ant, Vend odvodil od kořene znamenajícího vodu? Anebo jsme se my dopídili starého mythu, dle něhož Antové, Slované sebe pokládali za děti vod? Bylo by to nemožné? Avšak někdo namítne: Ant, Vend nebylo domácí jméno Slovanů, tak je zvali cizí národové. To jsme právě mysliili posud. Právě kmenevé Antů zalidnili Balkán.

Podivné je, že pěvec nikde nepraví, že jsou Judé Slovaany (aneb Bulhary). Tak diplomaticky si počíná učený falsifikátor.

A i Verkoviče opouští v této kapitální okolnosti všechna jeho theorie, všechnen vše „hravě vysvětlující sanskrit.“ Mnoho o tomto slově však vyprávějí rhodopští Sajanové, (ač bez jakéhokoli vztahu na naše mínění), o jejichž znamenitém komentáři přidaném k bulharským Vedám se ještě mnoho zajímavého dozvíme. Já jsem přesvědčen, že každý badatel nalezne v těchto písních asi to, co já. Jižtě svrchovaný čas, aby tyto básně uhlídaly světlo denní, ať se již věc má jakkoliv. Možná, že tyto řádky pohnou některou učenou společností aneb akademií, že tu massu vydá. Síly jednotlivce zde nevystačují. „Veda Slovanů“ jest co do obsahu tuším nejméně zajímavá a zároveň as dvacátá část celé sbírky. Právě proto, že celé sbírky nikdo neznal, vzniklo na základě té malé části ono mínění druhé, jež nelze obhájit.

Vsevolod Millerъ (ВѢСТНИКЪ ЕВРОПЫ, červen 1877) srovnává „Vedu slovanskou“ s Kalevalou. Čarodějník i harfeník čudský, rek Kalevaly Wäinämöinen, upomíná V. Millera na hudebníka písní Verkovičových, fletnáře Orfena; jestiž jednou z nejdůležitějších figur celé sbírky. Nelze upřítí, že toto mínění má cosi vábívého do sebe; volžští Bulhaři byli dlé Rösslera Samojedy, jimi snad našly mythy čudské cestu do dolin rhodopských. Když Orfen zpívá, padají lidé i zvířata do mrákot (умаалъ zní technický výraz), kameny i stromy se dají do pláče, ptáci se zastaví a naslouchají, člověk mrtev padne na zem a nevzpamatuje se, pokud svírka hraje (има му е Орфенъ младъ юнакъ; той кога засвири с' оная юдинска свирка, дуръ и камене-ту и дарвета-та занлакувать! И пилета-та стоеть та си слушетъ та си паднува кату умрялъ на зема-та! Дуръ кога си Орфенъ свирка устави, тога си татку духода). Naskrze podobná místa nalézáme i v Kalevale (runa 42. 75). I zpěvák Wipunen zastaví zpěvem slunce a měsíc (17. runa). Zvláště vynikající znak poesie Kalevaly, užívání čarovných prostředků pro všechny možné případy, i na ujmu hrdinnosti reků, kde by snad i rázná ruka tutéž službu vykonala, skutečně se vyskytá i ve Verkovičových písních. Ale vše to nelze obhájit, vše to je nahodilou shodou. Mythologie bulharských písní jest naskrze indoevropská, není v ní stopy čudského aneb řeckého, turanského působení. Bulharský Orfen — nic jiného není možné — jest thrácký Orpheus — aneb řecký Orpheus, ovšem ve své původní barbarskothrácké, mystickou službou i pozdější řeckou filosofii netknuté formě. Máme ještě mnohem jiných rovněž důležitých předmětů, jež v této krátké rozpravě aspoň povrchního dotknutí očekávají; jest mi spěchati. Bulharský Orfen (Fren, Urfen, národní etymologie se chopila jména předělavši je ve F'rklen, t. j. létač, lítáč Orfen po nebi) ztratí svou ženu a hledá ji, jako řecký Orpheus; že by byl sestoupil do Hadesu, toho jsem posud stopy v písních ne našel. Avšak necht' by se i našla: přece bych nechtěl užiti po-

rovnání s činem Wainämöina, který též do Hadesu Tuoni vstoupil, aby z něho, byť i ne Eurydiku, aspoň tři zázračná slova přinesl.

Má theorie je tato: buď je ta celá věc neslychaným falsifikátem, celým encyklopaedickým lexikonem mythologického i historického vědění, jehož vypracování se po důkladných věcných studiích věnovala ruka mistrného poety po dvě desetiletí, aneb nám zvláštní přízeň osudu v jasné zelených lesích Rhodope zachovala celý vysoce vyvinutý systém náboženství i národní ústní vědy starých Thráků a Bessů, ať již jakkoliv závatnou délkou časů proměněný. A naň se položila rovněž interessantní vrstva starého pohanského, slovanského života duševního. Někteří budou pomýšleti i o starém, nepřímém působení literárním. Těmito řádky ovšem nemohu a nechci vyčerpáti charakteristiku rovněž ohromného jako neobvyklého materiálu, jehož jsem ani dvouletým čtením ovšem dlouhými přestávkami rozhodného pochybování přetrženým přemoci nemohl. Tuto poskytlám třísky z množství poznámek. Jakož z věci samé jde, snažili se očitý naši věci svědek Dozon i objektivní badatel Vsevolod Miller, některá v našich písních se vyskytající mythická jména i osobnosti vysvětliti způsobem přirozeným, jen aby zdánlivě nemožné odstranili a pravost písní obránili. Poněvadž se indický Višnu dostal do Evropy velikou obchádzkou skrze knihy a nikoliv Hellespontem, bylo třeba z písní vyškrtnouti boha Višnu přese odpor Verkovičův a to se i stalo způsobem jednoduchým, jakž každý jazyk těch písní znající snadně připustí. Tak chtěl i Dozon odstraniti jméno Alexandra Velikého („Oleksandra“), ačkoliv sám uvádí nepodezřelé důvody, že nynější Macedoňané skutečně vzpomínají jméno starého krále Alexandra; myslil totiž, že Verkovičovy písně o Alexandru V. jsou písně o Škenderbegu (tentokráte pochybil). Vsev. Miller opět chtěl bulharského Orphea zahladiti právě, že se v písních samých vyskytá pod jmény zcela jinými, Fren, Urfen, z nichž pouze nešťastná emendace Verkovičova učinila titul písně o Orpheu. A když jsem já v písních nalezl jméno boha „Siva,“ nechtěl jsem ho ovšem vysvětliti indickým sívou, ale slovanským slovem **СИВЪ**, sivý (i **СИВЪ** dobrý, se vyskytá). Sluší totiž míti na zřeteli, že macedonskopomácké nářečí dopustilo smíšení akkusativu, genitivu i nominativu (pravá forma by zněla siv). Epitheton „sivý“ by se tomuto bohu Verkovičovy sbírky úplně hodilo. Máť dlé samých písní dvojitou povahu, někdy je dobrý, jako modrý blankyt, někdy hrozný i vztekly jako mračný prostor nebeský. V jedné písní, která se zpívá po koledě, má epitheton **ПЕПЕЛИВЪ** (popelavý, sivý). Méně důležitou pro moje mínění, ač velmi zajímavou je okolnost, že si pěvec s jménem toho boha hraje, dávaje jaksi na srozuměnou, že tomu slovu rozumí (národní etymologie): **СИВА БОГА ПОСИВИЛЪ СА**. A když jsem našel Agne-Boga a s ním makavé, skutečné hymny na boha Agne (avšak bez

speciální t. j. na falsifikaci ukazující podobnosti s vedickými hymny na boha Agni), myslil jsem, ačkoliv jsem nad tím již velice trnul, že se snad indický bůh Agni, jehož jméno i pojem i Slované míti musili, výjimečně v těchto písních, jsou-li skutečně tak starými, zachoval ve formě Agne-, nikoliv pouze v obyčejné, méně nápadné OГHE , OГHE-BOГA , která se též vyskytá; jestiž známo, že se prvotně krátké a v slovančině zvláště v náslaví zachovalo neproměněné (A3E sansk. aham; jinak by nebyla forma aГHe nijak podezřelá, stojí zcela dle fonetických pravidel macedonského nářečí místo bývalého ^oAГHъ , jako KOHe místo KOMъ - je-li totiž toto aГHe , o jehož významu oheň pochybovati nelze, vůbec slovanského původu). Ale konečně jsem při dalším čtení tohoto jenom z polovice i povrchně sporádaného materiálu znamenal, že takové z našich dosavadních vědeckých prostředků vážené přirozené výklady narazily na hranici, kde i ony i přese všecko nucení pomoci nechtěly, a kde by všechno další děláni Škenderbegů z Alexandrů jenom k vůli tomu, aby se originalita písní spasila, bylo euhemerismem nejhoršího druhu. Buď uznáme věci zcela neobyčejné za pravdivé, buď prohlásíme podvod. Když jsem našel jakousi ženskou bohyni Durga (komu nepřipadá na mysl indická Durga?), pomohl jsem si ještě jednou právě uvedenými prostředky: jestiž hlavním znakem pomáckého nářečí smíšení samohlásek o i u . Skutečně jsem na jiném místě našel formu D o r g a J u d a . Poněvadž se mi však tuším v jedné své filologické práci podařilo dokázati, že je na př. slovanské „drahá draga“ mladší formou ruského доpога , jež opět předpokládá ještě starší dorga (i taková řekněme po rusku znějící slova vyskytají se ve všech nářečích, ovšem zřídka, ano i v pomáckém соpце , доpжн , моpчи), tož je bulharská Durga, Dorga Juda vlastně jenom drahá (dobrá, krásná) Juda (Víla), a tato hláskoslovná výjimka u jména vlastního snad zcela přirozená. (Můj výklad sám podávám na ten čas jen jako svou domněnku). Majíť ostatně Judy (Víly) ve Verkovičových písních na sta různých velmi originálních epithet, jež se opět mohou personifikovati. I zde tedy zvuk tohoto slova na sanskritské jenom zdánlivě naráží. Uvádím prozatím některá filologická pozorování, jež do očí bijí: způsob, jakým se obsah podává, je naskrze nepodezřelý i národní. Ale všichni moji čtenáři pocítí se mnou podivení, které mne naplnilo, když jsem, odbyv si již asi 100.000 veršů, přečetl jméno Ima-krale (vyslovuje se ima). Odkud v slovanském textu indický Jama, baktrický Jima? Hláskoslovně by se konečně ima mohlo odůvodniti: kořen jam (držeti) proměnil se v HMATH , Jama tedy (bez ohledu na to, že to jméno od kořene jam není odvozeno, uvádím pouze hláskovou analogii) v ^oHME , a poněvadž pomácké nářečí akkusativ i nominativ neliší, ima. Ale mnohem větší otázka, kterou recepcí se to jméno vloudilo do těch písní, zůstává netknutou. Verkovičův

Ima totiž je skutečný baktrický Jima, Dšemšid Firdusia, na obou místech první skutečný král lidí, který život občanský poprvé založil i zřídil, setí obilí zavedl, pole zavodňoval, užívání pluhu učil. Všecky tyto krásné věci vymyslel i „ima“ Verkovičův, i ten pluh, jemu ke cti se slaví (aneb aspoň slavila před padesáti lety za paměti starších Pomáků) každoroční slavnost, pro níž složeny zvláštní jednoduché zcela nepodezřelé hymny skutečné poetické ceny i prostonárodní povahy, на изнамерение на орадо-то, na vynalezení pluhu. Vše je zde. Ten *ima* je praděd Pomáků, když jejich předkové ještě bydleli v jakési daleké zemi, a ima se s nimi přestěhoval do druhé úrodnější krajiny. (Této cti se však dostává v jiných písních i mnohým jiným králům). Imovo zlaté století, za jehož vlády se lidé měli lépe než nyní, zaznívá ve slovích ЗЛАТНИ ГОДИНИ. A poněvadž se v druhých písních uvádí i město Arjana-grada, i národ jakýsi Arijci (sic!), jež se v poznámkách glossuje s „oráči,“ a všechny novější výsledky učí, že země Ariů, země arijská (s kterou ovšem Verkovičovy „Arijce“ — nemohu prozatím jinak — spojuji) nemohla původně znamenati zemi oráčů, zemi ornou, dostihli jsme nejkrajnější meze podivení, četných jiných věcí bez toho mlčením pomíjejíce: není-li zde as podvod dokázán, mají-li snad přece učenci pravdu, že celou věc v pochybnost brali? Jenom bohužel nedostávalo se jim toho pravého materiálu, těch nejpádnějších důvodů a Konstantin Jireček trefně podotknul, že o Verkovičově falsifikátu vzniká naprosto nepotřebná literatura, kteréž se ovšem tímto, nemohl jsem si toho odepřítí, dostává nového slušného obohacení. Nic nám z toho všeho nezbylo; jenom Verkovič, o pravdě své věci přesvědčený mučedník, užije tohoto vítězného důvodu, aby jím vyvrátil vše, cokoliv Max Müller a ti ostatní řekli: Slovanům náležela původně Indie, oni bydleli na březích Ganga. Mlčením nechci pominouti ani této okolnosti: obsah jedné písně, kterou mi Verkovič ústně sdělil, zní takto: jakýsi junák Rama, který žil v zemi zámořské, chtěl mermomocí shlídnouti druhý břeh neznámého moře. Marně mu matka bránila. Přilepiv si křídla (obyčejný poetický prostředek těchto písní) vznesl se nad moře: poprvé se unaven vrátil, podruhé dostihl druhého břehu pusté, liduprázdné země. Zde poprvé počal orati; z brázdy vyskočilo děvče jménem Sita, tu pojal za ženu, s ní založil prvou državu i občanský řád. Sita se zvala, poněvadž lidi nasýtíla.“ To je buď národní etymologie (buď podvod), o tom nemůže býti nijaké pochybnosti, СИТА se nikdy nemohla zváti, ovšem ЧИТА (sanskrit. sitá brázda). Co to znamená, znalce indické mythologie nemůže býti tajno. Viz hymnus o „Sitě-brázdě,“ na př. v „Очерки“ Vsev. Millera (str. 58) aneb v překladě A. Ludwiga (Rigveda IV. 57). Na otázku, proč tu píseň nepřinesl a v Serezu zanechal, odpověděl Verkovič: „poněvadž za nic

nestála, bylo jiných lepšíh.“ Zdá se skutečně, že nám z té celé věci nezbylo nic nežli odvaha dopustiti se snad chyby, jestli tuto u výkladu písní dále pokročíme. Musí v nich přece něco býti, co nás neodolatelně k sobě vábí.

Kolik tu myšlének se mihá před námi. Že teprv nyní otevřený Balkán skrývá ještě bůh ví jaká tajemství, ovšem bych ani sám netvrdil. Vnikly všechny tyto „indické“ věci do slovanských tradicí (pozdějším) působením Eránců na Slovaný? Je tato oblíbená myšlénka některých novějších učenců skutečně již nyní určitě definovanou veličinou, kterou lze řešiti, jakoby známým faktorem, slovanské rovnice? Zajisté, že by se týkala přede vším mythologie a takových jmen, o které nám zde běží. Ale větší část toho, co se posud uvedlo za doklad, je buď nepatrné, buď nedostatečně odůvodněno.*) Jinak předpoklázení o působení eránských zvláště mythických názorů na Slovaný mám za úplně možné. Tyto naše písně nám to ovšem až příliš vtíravě před oči kladou. Vše, co jsem posud v té příčině z našich písní uvedl, je vlastně příliš málo. Já ani za svůj nevinný výklad rhodopské Durgy nechci ručiti. V našich písních byly by stopy eránského působení tak mocné, že je vedle nich vše to, co jsme se ve slovanské mythologii vůbec jen odvážili tušiti, naprosto titěrné, a to je právě to, co podezření vzbuzuje. Aneb snad všechny ony nejisté, mlhovitě náhledy některých badatelů o původu Thráků, Agathysů, Getů, Dáků, Phrygů i Lyků našly v těchto písních nějakého jakéhos takéhos podkladu? Müllenhof i Rössler (Romanische Studien) mají Thráky i Dáky za Erance, tento dokonce ač s pochybnostmi Agathysy za Litvíny. Dáky někteří mají za Slovaný. Lýkové byli asi Eránci, Phrygové dlé Ficka přímo Litvínoslovaný. (Beiträge 3.7). S tímto míněním, pokud

- *) Kdyby bylo aspoň odvození slunečního boha Chrsa z perského khvaršéd, zend. hvare kšaeta úplně jisté, již bychom měli aspoň jakési východiště. (Vsev. Миллеръ, Взглядъ на Слово 83: хорсъ не былъ исконнымъ славянскимъ именемъ солнечнаго бога, а заимствованъ Славянами съ востока). Mně se totiž zdá, že je Chrs dobré litevskoslovanské slovo. Litevské i lotyšské sarta (fuchsroth, braunroth) vězí v našem chrt, jež vlastně znamená „červený, zrzavý.“ (Srov. podobný přechod významu, lit. žirgas kůň i č. zrzavý). Z tohoto ХЪРТ vzniklo vsutím parasitické sykavky š po t r. хоро(т)шіи (č. krásný, r. красивый červený). Právě dotčený zjev vsouvání parasitické sykavky po t je ovšem posud málo znám, mně se však podařilo naléztí proň několik set dokladů. (Viz prozatím moje Lit. Studien str. 71 pod utis i můj článek v Radu jugosl. ak. XLI). Vsutím s vzniklo ХРЪ(Т)СЪ. Epitheton „červený, krásný“ se úplně hodí pro slunce. — Slova Chrs pokud vím u Verkoviče není.

vůbec lze se dopídití jistoty v takovém materiálu, se ostatně snáším. Nalézám na př. ve phrygické glosse *ἐξίς* (ježek) fonetický zákon, který jsem posud vlastně jenom ve slovančině i litevčině našel. (Rad jugoslov. akad. XLI.) Thrákové jistě nebyli Slované. Vraťme se k našim Arijcům. Mezi nejsevernějšími thráckogetickými kmeny, Agathyrsi na březích uherské Maroši uvádí staří jméno Aria-peithes, jehož první část Aria svědčí dlé Rösslera o jejich eránském původu. Ještě důležitější pro náš Arjanagrad je zpráva Stephana z Byzantia, že se Thrácie dříve zvala *Ἀρία*, že však toto jméno již v starověku v zapomenutí přišlo. (Tomaschek, Miscellen aus d. alten geographie, Zeit. f. d. ö. gym. 1867; 705). Pomohli jsme tím našemu Arjana-gradu? Jména zemí přenáší pěvec ustavičně na města i opáčně. Kterak je možné, aby se dávno zapomenuté staré jméno Thrácie opět vynořilo v těchto písních z rumu tolikého času?

Sotva při čtení této ohromné massy takové skalisko obejdeme, octneme se opět v klidném, bezpečném proudu národní epiky, verše plynou jeden za druhým podivnou prostonárodní lehkostí, i bezstarostnou jistotou, ač jestli se čtením na konec neunavíme: co se toho týče, podobá se Verkovičova sbírka venkonce každé pravé národní epice, opakování přímých řečí i oslovení, splétání i slévání různých temat, bezstarostné měnění i kažení osobních jmen zcela originálním způsobem, určitá zásoba frází i epithet, vždy tentýž pro podobný případ používaný poetický mechanismus, vše to ukazuje, zdá se, na stoletími vypracovanou, ustálenou, někdy dokonce na ujmu poetické ceny vyvinutou epickou techniku. Nemohu si toho odepřítí, abych věc neprozkoumal jako vážný vědecký předmět. Kdybych se byl posud nedodělal aspoň takových rezultatů, jako odvození slova „Juda“ z lit. undů (voda), jež jsem si utvořil teprv při čtení Verkovičovy sbírky, a jež budu i tenkrát tvrdit, kdyby kritika „Vedou slovanskou“ povrhla, (známet bytosti „Judy“ i z jiných pramenů, u Verkoviče se vyskytají ovšem některá klassická místa), nechtěl bych svého času vynaložiti na obohacení literatury Verkovičovy. Pokusím se tedy nejdříve vylíčiti lokalitu, geografický horizont těchto tradic i básní neprobíraje každou zvlášť, nýbrž pojímaje vše jako celek; pak chci stručným způsobem opsati jejich obsah.

Štěp. Verkovič vydal r. 1868 v Moskvě knížku „Описание быта Волгарь населяющихъ Македонію“, jejíž jednoduchý obsah pokládám za úplně věrohodný. Ona skutečně poprvé poněkud vyhověla přání, které Šafařík vyslovil před čtyřiceti lety, když dotýkaje se neslovanského jména Bulharů i nikde nezaznamenaných jmen oněch sedmi kmenů slovanských, které Balkán zalidnily, obrátil pozornost k místnému prozkoumání jmen i bydliště kmenů bulharských. Dozvídáme se z té knihy, že v západní Paeonii, na jihu staré Dardanie bydlí nyní slovanští Myjáci, jižněji na Drině Polenci (Srov. Nestorovy Poleny), na vrchním Vardaru Kopa-

novci, Brzáci v krajině okolo Velesu, mezi Vodenem i Ostrovem Darzilci, západněji Bandovci, na Vardaru až k Soluni Půlivakovci, Pijanci při pramenech Strymonu, jižněji Syrakovci, v trojhranu Demir Hissar, Nevrekop, Serez konečně naši Mŕtváci („Moravané“, většinou křesťané) a v pohoří Rhodopě, na Perin-Daghu Pomáci (mohamedáni).

Jak známo, snášejí se i objektivní historikové v tom, že jméno bývalých thráckých Paeonů posud žije v dnešním bulharském kmenu Pijanců. Verkovič ovšem odvodí toto jméno od obyčeje přílišného pití těch lidí, (píjan, opilý), i možná, že mínění tohoto nespravedlivě odsouzeného muže má v jistém smyslu cosi pravdivého do sebe, bylť Thrákové jakožto opilci v starověku pověstní. Rössler, *Romänische Studien* str. 56. praví: „Getové byli pravděpodobně oddáni opilství, Dákové zcela jistě, poněvadž jejich prorok Dicaeneus makavě jenom v rozčilené opozici proti panující neřesti užívání vína zakázal i révy v zemi zničití poručil. Kromě vína znali Thrákové ještě i jakési pivo i narkotické omráčení, jež připravovali ze semen, která na ohni pražili.“ Já jsem toto místo vyňal vlastně jen k vůli některým písním Verkovičovy sbírky, v nichž se zcela opravdově zpívá o zákazu vína i zničení révy v celé zemi. Toto thema, jakož i z toho přirozeným během věcí vznikající nářek těch, kteří dosud víno pili, je dokonce velmi oblíbeno i různými poetickými způsoby motivováno. V některých písních je onen zákaz pouze následek morální skleslosti lidí, v jiných opět je historicky spracován i vplývá se do událostí (poměrně) mladších, když na př. vojsko některého krále neb cáře, na př. Burču (Boris) v boji s Byzantinci (urume-te, *Ρωμαῖοι*) podlehne, motivuje se porážka nemírným pitím vína. Pak král telalem (provoláním) vyhrozí smrtí každému, který svůj vinohrad nezničí. Nářkem anebo nějakým kompromissem může skončiti píseň. Připadá mi na mysl též Theophylaktem zaznamenaná nešťastná historie o slovanském vévodovi Musokiovi, který r. 592 snad při podobné slavnosti, kterou částečně Pomáci podnes slaví, se opil, a vojska i života pozbyl. Krum prý též (Rakovski, *Нѣсколко рѣчи о Асѣню 33*) zakázal pěstování révy. — Vraťme se k výkladu jmen thráckomacedonských kmenů. Staří Neropové nalezeni od jiných v starobulharském slově *Неропльхъ*. Herodotovy Sapai opět v Šopech, Bulhařích rylského pohoří. Když Xerxovo vojsko překročilo Nestas, táhlo krajinami různých thráckomacedonských národků. Smíme-li předpokládati, že pořádek jejich u Herodota VII. 110 zaznamenaných jmen jest zároveň pořádkem jejich prostorného roztrfídění, mohli bychom národek nazvaný *Λεσσαῖοι* umístiti mezi Nestem i Strymonem. *Λεσσαῖοι* Hekataia (makavě týž národ, Forbiger, *Handbuch der alten Geographie* §. 8) nalézají se někde v Thrácii. To budou asi Darzilci nyní mezi Vodenem i Ostrovem bydlicí. Rozdíl prostorný je aspoň nepatrný; ostatně známe, že jména

různých getských i thráckých kmenů se vracejí i na nejrůznějších místech, v Sedmihradsku, Thrácii, Macedonii, ano i v malé Asii.

Všechna taková i jiná známá jména, jež pokrok nauky ustavičně rozmnožuje, poukazují zajisté k tomu, že se i v národní tradici Jihoslovanů mohla zachovati mnohá zvláště dřevní etnografická i geografická jména. Když tedy najdeme v naší sbírce písně, v nichž se jakýsi král domorodců Sitska-krále, Sitska zeme vzpomíná i opěvá, (asi dlé temat známých již z Vedy Slovanů), myslím, že se mé počínání nebude pokládati za lehkomyšlné, budu-li hádati na staré Sinty (*Σίντοι*) bydlící dlé Strabona na Strymonu v okolí města Heraclea Sintica. Ano i Homerovy *ἄνδρες Σίντιες* lze uvést, poněvadž i Lemnos i Thasos mohly míti původně obyvatelstvo thrácké. (Odyss. 8.294: *οἴχεται ἐς Ἀἴμνον μετὰ Σίντιας ἀγριοφώνους*.) Nyní na místě starých Sintů bydlí Syrakovci. Stopu mocných Thráků Bessů našel K. Jireček v nynějším výrazu Bešjafara. Kdybychom tedy Bessy našli v některé národní písni, musili bychom nutně hádati na podvod? A skutečně se Besi (psáno s jedním s) vzpomínají ve dvou básních, které jsem ovšem nečetl, Verkovič je totiž zanechal v Serezu, poněvadž byly „méně důležité.“ Nemám proč o jeho slovích pochybovati. Budou to asi nějaké varianty na oblíbené thema přesídlení národa: Besové původně bydleli v rovině a přestěhovali se do pustého pohoří.

Písně, které opět já měl v rukou, mluví velmi často o národu i zemi Trelijské, do níž se praotcové Pomáků (*наши дедовци*) po dlouhém bloudění přestěhovali. To jsou bezpochyby *Τραλλείς* Hesychia; byli thráckého původu, částí starého macedonského vojska, sloužili králům jakožto žoldáci nejhoršího druhu. Konečně se osídlili na západě na hranicích Illyrie. Toto řecké i ono bulharské slovo předpokládá nomen *Τραλλία*, i slova, která na -ia se končí, jsou dlé Verkoviče (*Описание бѣта Болгаръ 25*) v podřečí Pulivakovců zcela obyčejná. (Totéž platí o výše uvedeném Arijci, nad jehož podivně učenou formou se snad moji čtenáři zarazili). Šerenie-zeme je snad nynější Širena planina (západně od Srédcce), aneb i Šar-planina. Alexander (Olesandra), dříve než se vydá na pochod do Asie (harapska zeme), pokoří zemi Hirinskou (Chirinskou, ch = h), to je thrácký *Χερρόνησος* (místo *Χερσόνησος*), i věc se týče známého obléhání Olyntha; pak táhne zemí Maenskou, ona je dlé mínění Pomáků*) „zcela na blízku“ „*тука близу*“, to je Maeonie maloasiatská (aneb městečko Banjsko, řecky Meonia, severně od Perin-Dagha? I tou krajinou táhl Alexander před pochodem do Asie). Phrygie je *Φεισκα* zeme (tuším již z Vedy Slovanů známá). Věcně to ovšem

*) O odpovědích i vysvětlivkách těch lidí, jež oni na otázky sběratele pro svoje vlastní písně poskytli, promluví později.

nemohu dokázati, leda tím, že Fejská země je někde na blízku harapské země (Arabie, t. j. Asie vůbec), ač mnohá taková určení pro nedokonalou i přirozenou povahu mnohých variantů nemají do sebe nijaké ceny; ale hláskoslovnou kombinací se o to pokusím. Rössler (Romänische Studien) činí zmínku o charakteristickém jakéms oděvu Thráků, kterýž Římané zvali sagum. To byla jakási opásaná blůza. Zcela podobný i mně známý šat vzpomíná Verkovič ve výše uvedené knižičce, Pulivakovci ho zovou *сая*. Makavě vzniklo slovo ze středověkého diminutiva *σαγλον* vysutím g před i. Poněvadž však r v slovančině vůbec se vysouvává, mohlo z nějaké slovanské formy *φρογνῆσκъ* v slovníku Miklosichově; *ФРЪГЪ* ovšem se překládá francus) vzniknutí fejska zeme (ъ často = e). Co konečně o tomto svém vlastním výkladě sám myslím, čtenář z tónu té rozpravy asi sám uhodne. Verkovičův Rinda-krale (jmen králů je celý slovník) snad bydlél na řece Rhyndacus v Mysii. Již z „Vedy Slovanů“ známý Talatina-krale dejme tomu panoval Taulantiům na illyrském pobřeží? (Aneb getský kmen Tilataei? paeonští Den-theleté?) Zajímavější je následující poznámka, byť by se i netykala určitého geografického předmětu. Čtu u Forbigera (Handbuch d. alten Geogr. I. 28): „Amphipolis am flusse Strymon, der sich bei dem sogenannten tanzplatz der Nereiden (*κατὰ τοὺς λεγόμενους Νηρεϊδων χορούς*) in's meer ergießt. Uebrigens weiss sonst niemand etwas von dieser benennung.“ Kdo si zde nevzpomene na výraz známý již ze sbírek bulharských písní Dozona i Miladinovců „*юдну хору*“ („plesišťe, tanec Jud“) *САМОДИВСКО* *играло* i podobné jiné? (U Verkoviče je toho mnohem více). Rozumí se, že bylo takových míst, kde si Samodivy, Judy i Vily hrály i plesaly, na sto, ne pouze u Amphipole. Ale to je právě důležité, že výrazu *юдно хоро* úplně odpovídá starořecký *Νηρεϊδων χοροί*, a že se takové místo, jež národní fantasmie kladla obyčejně na nějakou pobřežní louku aneb do hlubiny lesů, (srov. též Nesselmann Litauische Volkslieder č. 5) uvádí již v starověku i právě na thrákomacedonské půdě v nejbližším sousedství těch Mrváků i Pomáků, kteří prý takové tradice tisíckráté lépe zachovali nežli všichni ostatní Jihoslované. Nelze „kolo“ lépe vyložit, nežli řeckým *χορός* i slovy Homéra (18.593). Vůbec se mi zdá, že jaksi málo pozorností obracujeme na nesmírnou dřevnosť některých starořeckých reminiscencí v jihoslovanské národní poesii, možná proto, že se vyskytají příliš zřídka i poněvadž by je snad někteří chtěli vysvětliti spíše nepřímým literárním působením nežli přímými styky prvních slovanských přistěhovačů s balkánskými domorodci. Jediné takové zlaté zrnko, jako „hladna voda zabitljiva“ v jedné starochorvátské písni, které již Miklosich (Denkschriften 19.69) srovnal s ř. *λήθη*, možná že nám kdysi poslouží jako zvětšovací sklo, kterým budeme hleděti na tuto massu, kterou nyní Verkovič prostírá před

našimi nevěřícími zraky. *) Slovo Juda, jakž jsem již dříve podotkl, mám za slovanské; pravého thráckého výrazu pro tyto bytosti jsem se posud v našich písničích nedopídl. Mám totiž neslovanská jména bohů v těchto písničích za thrácká. (Pozn. Mám za to, že se nejdříve říkalo ЮДА-САМОВИЛА, ЮДА-ВИЛА, taková z dvou samostatných částí se skládající komposita jsou zvláště v jihoslovanských jazycích oblíbená. ЮДА-ВИЛА znamenalo vábící, klamající nymphu (litevské wila täuschung Nesselmann); později, u Chorvátů i Srbů, vytratilo se hlavní slovo Juda i zbylo pouze attributem vila. Vila-juda „vábná klamná vodní bohyně“ úplně se snáší se sirénskou povahou těchto bytostí. Rozumí se, že tak tvrdím pouze na základě toho, co známe z Miladinovců i Dozona. Vůbec je dosud méně známé slovo Juda úplně nezavadné.)

Já se táž: není to podivné, že všechna ona geografická jména, (jejichž číslo ještě rozmnožím) jež se již Vsevolodu Milleru zdála tak zvláštní, cizá, neslovanská (jsou skutečně neslovanská), ukazují na domov těch písní samých, vůbec na jakýsi střed mezi Strymonem i Nestem? Na Perin-dagh, tuším na osamělý starý vrch Orbelos, který as v oné zemi bude „po všech po krajinách,“ kladou naše písně rozmanité boje bohů i lýtých saní. Podobně na Eminu-planinu (Haemus). Staří thráčtí Satrové, kteří v Rhodopě bydleli, měli na nejvyšším temeni hor svatyni Dionysa, s proroky z kmenu Bessů, i s kněžnou jako v Delphech (Jireček, Gesch. d. Bulg. 58, III). Jakési orakulum, pokud vím bez určitého označení místa, opěvají i naše písně, — s celým apparátem: s trojnožkou (ТРИЗИЦА), s nadšenou kněžnou, která píše výroky na kanáty (tabule), okolo níž plamen šlehá i t. d. (Charakteristika sestavena z mnohých míst i písní.) Ještě nyní se v Rhodopě nalézají rozvaliny chrámu s nerozřešenými posud nápisy (C. Jireček, 58); kněžské plémě Bessů, na jejichž místě Pomáci bydlejí, zachovalo svou národnost ze všech thráckých kmenů nejdéle (Jireček).

Tak veliký, jakým jest seznam rozmanitých božství, jakým je řada tisíců geografických i ethnografických jmen těch písní, taktě i obrovská historická látka, kterou jaksi hravě objímají i před námi rozestírají. Jedna ohromná píseň za druhou se na nás valí, po 500, 1000 i 3000 verších, bez zevnější souvislosti a s velikou vnitřní harmonií, v poetických celcích i v desaterých někdy i nechutných variantech, a to všechno si osobuje dědictví ohromné minulosti několika tisíciletí. Já se toho všeho letmo dotknu.

*) Nemohu mlčením pominouti okolnosti, že si jazyk Verkovičových písní nad míru s jednotvárností právě přílišnou libuje v příponě -iva právě u takových mythologických starých atribut, jmen i t. d. dlé vzoru tohoto „zabitljiva“. — Proč se tyto starochorvátské písně zovou bugarštice?

Za nejstarších dob, dejme tomu před Alexandrem Velikým, pohybují se opěvané události v zemích pontických, ve Phrygii i Maeonii (tak tuším), v Arabii (harapska zeme) i na celém prostoru Dáků, Getů, Thráků i Macedoňanů. Země mezi Strymonem i Nestem (nyní Kara-su) je jaksi středem. Dunaj (Дунавъ), který se ovšem i ve všech ostatních básních vzpomíná, nelze vždy pokládati za mytickou řeku slovanské poesie vůbec, jestli často velmi realním předmětem, právě jako historie tolikých stěhování i násilných koloniací, které na př. Římané s Dáky, převedše je přes Dunaj do Moesie, provedli. Pokud vím, jsou Alexander i otec jeho Philipp (Felipa, Felešina-krale) nejstarší historické osobnosti, o nichž se zde píše. (Bude i starších.) Alexandrovo rodiště Pella je snad nejzápadnější hranicí, již horizont těch písní nepřekračuje; pamětihodno je, že písně, jak se zdá, ač jinak všecko vědí, neupomínají nic o vlastním Řecku se všemi jeho ostrovy; ale Jonie myslím vězí s celým maloasijským pobřežím ve slovnítné „Janska zeme“. To by se týkalo stěhování Thráků z Asie do Evropy (či naopak?); lidé byli totiž nejdříve u „ЯНСКА ЗЕМЕ“ a pak přišli „У ТАЯ ЗЕМЕ.“ Nedivil bych se ostatně, že písně přese svůj ohromný geografický slovník o řeckých ostrovích méně vědí. Starší Thrákové jako nyní Bulhaři, kteří jejich původní hranice zaujali ale nerozšířili, plavbě mořské méně rozuměli. (Přes to všecko jsem našel i slavnost, s hymny ad hoc složenými „на изнамерение на корабе-те“ „na vynalezení korábů.“) Nejbližší ostrovy thráckého pobřeží starší písně tuším přece znají, na př. Thasos, který byl původně zalidněn Thráky. Ovšem jsem jmen těch ostrovů nenašel; avšak rozmlouvaje s Verkovičem jsem se dozvěděl, že zanechal v Serezu rozmanité prosou psané povídky (nemám proč o tom pochybovati, dlé některých ukázek, jež jsem četl, vypadají zcela tak jako naše pohádky i povídky), v nichž se prý vypravuje o obrovském národu, který strojením mostů s pevniny ostrovů dobýval. Pak lze v těchto písních zcela jasně rozeznati druhou historickou mladší periodu, která asi počíná přistěhováním Slovanů. V těch mladších písních nemají vzdálenější asijské ano i bližší thrácké země žádného pravého významu do sebe, starší oné geografické terminologie více není, tu se ocitujeme, chci to přímo přiznati, ve středověku, i ve středověkém vzduchu. Ačkoliv je ta celá massa jeden jediný na pohled nerozlišený amalgam, přece lze znamenati rozdíly mezi písněmi staršího i mladšího obsahu, způsob vypravování je poněkud jiný, méně báječný, více historický, lidé jinak jednají, jinými zbraněmi bojují i t. d. Pomálu vystupují před naše oči Byzantinci i jejich carové (pokud vím, jména se neuvádějí, nýbrž zcela všeobecně se praví car Římanů, царь на уруме-те, румника царе). Původně bydleli lidé mezi dvěma blízkými Dunaji, v nejkrajnější zemi (крайна-та земе), pak došli (vše s různými variacemi) do země Vendů (юдинска земе) a konečně po

nutném přechodu přes Dunaj do „této země“ (у тae зeмe). Když přišli Judé do „této“ země, tedy do Balkánu, našli zde národ nesmírně surový, jménem юрци, který obilí ještě nepoznal a trávu žral jako zvířata. Judé mají totiž sebe za národ zemědělský i orácký κατ' ἐξοχήν, a tato protiva mezi domácí vzdělaností zvláště strany orby i mezi surovostí jinorodců, kteří orati nedovedou, vytýká se ve sterých variacích i v písňích i v poznámkách výslovně, což leckterému bude zaváněti poněkud moderní charakteristikou starého „Judina“. Avšak nechť již naše podivení vzrůstá anebo naše skepsis, poněvadž jsem se již chopil té úlohy probrati ty písne jako předmět vážný, táži se: kdož mohou býti tito Jurci? Jsou-li Judé Anty, jsou Jurci Illyry. Nestor zove Illyri Iljurci. V jihoslovanských nářečích vysouvá se i před j, v čakavské chorvátštině je tžž zjev pravidlem.

V albánském jazyku jest vysouvání i před j zjevem zcela obyčejným. Albánci, staří balkánští domorodci, znali bezpochyby slovo Iljuri, a sdělili je ve formě ijuri juri nejstarším, prvním slovanským přistěhovalcům? Nehledě k tomu všemu, jsou tito Jurci (Iljurci, jiného cosi nemohl ani falsifikátor míti na mysli) jeden z nejpamětihodnějších zjevů těch písni. — Králové, carové přistěhovalého národa obývají veliké, slavné město. (Jméno бльгаринъ se vyskytá poměrně velmi zřídka.) Tito carové vedou válku s Ubrici; poněvadž je o = u, hádáme, jak z věci samé jde, na Obry, Avary. Ubrici mají město Varadina-grada. Zde netřeba vysvětlení. I princezny Ubriců pojímají princové domácí (bulharští) za ženy. Berou je po dobrém i po zlém, válkou i poslanstvím. Pak se týmž někdy i unavujícím způsobem, poněvadž již epická technika převládá nad svěží poesíí, zpívá o králi „Kubratice“ (sic.) Není divu, že nyní přichází veliký Krum se všemi svými válkami (Брумица царе). On byl největším i nejsilnějším carem, obléhal i dobyl Cařihradu (Стамбoль-града), rahuje v Прислава-града. Teď se soustřeďuje všecka síla básníkova, všecko historické světlo s celou intenzitou okolo osoby Burila aneb Burče cara (Бурилу, Бурчу царе) i syna jeho Simeona (Симина царе). Boje u Adrianopole (Едрене-града), časté odstupování i nabývání jakési krajiny (tedy Zagorije), skutečná (historická) nerozhodnost Borisova, má-li přijmouti křesťanství čili nic, intriky jakési jeho příbuzné v Cařihradě, která tomu chce, sny vždy ještě nerozhodného Borisa, Judy-Samovily i staří bohové, jež se mu zjeví hrozíce odepřením božské své pomoci, jestli odstoupí od víry pradědů, což se opět paralyzuje zjevením svatého Dimitra, který caru ve snu ukazuje „zlatna kniga vangelije“, konečné pokřestění Borisa, následující pobouření nespokojených bojarů pohanství věrných, vše to se zde opěvá i vypravuje v ohromných epopoeách, s různými báječnými okrasami, veršemi i (skutečnou) prosou. Hrozná je zášť proti Byzantincům (уруме-те). Jsou věrolomní, úskoční. Carům bul-

harským se činí (myslím nevynucené, naivní) patriotické výčitky. Borisu i Simeonu, kteří se jinak slaví jako velicí carové, dostává se těch nejhrůznějších nadávek, jenom proto, že přijali křesťanství (кѣрва, hned v invocaci jedné písně). Protiva křesťanství i pohanství se co nejostřeji vytýká. To není ten mlhovitý, několika črtami dokončený obraz, který máme v Záboji; ti lidé jsou si toho vědomi, znají každou podrobnost křesťanstva i výhody jeho, a přece se jim nechce spustiti se starých řádů. Proti „evangelii“ (КНИГА ВАНГЕЛИЕ) stojí domácí pohanské knihy (ЗЛАТНА КНИГА), lépe řečeno, celá encyklopaedie pohanské vědy i bohoslužby rozdělena (v jiných opět písních liturgického obsahu) na tři neb pět dílů. V těch knihách je vše, kterak se má zpívati, obětovati, hádati, na hvězdy hleděti ano i orati. (Na jednom místě uvádějí se jejich jména: Ralita hospodářství, Zemita tuším zeměznalství, Nebna nebe i bohy opisovala, Zvezna astronomie, Pejna básnictví, Svirna hudba; tu se mladší látka se starší úplně slévá). Skutečně, jakmile se seznámíme s tou vysoce vyvinutou, složitou bohoslužbou hymnů i starších písní, v nichž se kryje všechna vřelost i pravá poesie básníků rhodopských, bude se nám zdáti tato vědomá, nesmířitelná zášť proti křesťanství v písních Borisových dokonce i přirozenou i nevynucenou: čím dále čteš, tím více tě vábí, tím hlouběji tě zavleku do toho čarovného kola přese všecky Arijece, Sivy i Orphey. Všude vládne epický klid, nikde není subjektivnosti: leda, že si básník teprve na konci na sebe zpomene a řekne: „Tato píseň je složena, aby jsme věděli, čím jsme byli (pohany); od boha zdraví, ode mne píseň.“ (Skončiti může vlastně kdekoliv; 4000 veršů diktovati, tisíc přidati, nezdá se mu býti čímsi těžkým.) Když křesťanství zemí zavládne, i car bulharský (Boris) chrám (КРУСНА, slovo neznámého původu, do něhož spiklí bojaři se zavřeli (nikoliv naopak!) po delším oblehání pomocí sv. Dimitrije rozbije, prchnou všichni přivrženci pohanství (ДЕДУВА-ТА ВЕРА) s hlavou pohanských žreců, se starým Zerevinou (má mnoho jmen), se všemi knihami i zlatými obětními noži přes Dunaj do vlašské země (ВЛАШКА ЗЕМЕ).

Nyní nabývají písně rozhodně křesťanského rázu. (Sluší připomenouti, že je tento chuďoučký výtah učiněn na základě mých poznámek; v originálech jsou písně pomíchány — jak je kdo diktoval. Ostatně již Verkovič velkou část čistě opsaných i k tisku připravených pro virili parte sroval). Nyní je nejoblíbenější deus ex machina pro všechny kritické případy sv. Dimitrije (dříve nějaká Juda nebo Defa), chváli se zlatá kniha ВАНГЕЛИЕ; křesty, obrácení, budování bohatých manastyrů i crkví (ne „krasin“) — vše to opěvají mohamedánští Pomáci beze všech okolků, leda že svému přesvědčení (či působení okolností) učiní zadost tím, že řeknou, ač zřídka, místo pop hodža a místo monach derviš (což se v básni ihned pozoruje; podobně mají pra-

staří králové thráctí vezíry a bydlejí v Stambolu. Boris sedí u římského cara na divaně a pije černou kávu *пpny-ty кaфy*. Cena variantů je ovšem různá.) Skutečně, nelze nám básníkovi odepřít našeho opravdového uznání: jazyk i forma všech písní je konečně tatáž a přece vládne starými, dejme tomu, thráckými písněmi zcela jiný, mnohem dřevnější duch, nežli těmito mladšími — též tisíc roků starými — básněmi. (Jakmile totiž tu celou věc nechceme zahoditi a na ni pohledneme se stanoviska národní poesie, musíme předpoložiti, že jsou události i básně současné.) Rozdíl mezi básněmi staršího i mladšího obsahu nelze opsati nějakými jednotlivostmi, které by ruka učeného antikváře byla vpletla, nýbrž rozdíl se nese celým tenórem, celou nejnitřnější povahou těch básní, jehož se lze jenom dočísti a jenom delším čtením pocítiti. Počínaje Siminem (Simeonem) mohl bys pak sestaviti celou bulharskou kroniku (ale ani slůvka o bohomilech!) Nejmladší událost, které jsem se dočetl, je známá hrozná historie o oslepení 15000 (v písních 9000) Bulharů jakýmsi carem řeckým. Konečně jsou prý ještě básně o mladších bulharských dynastiích, Asénovcích i t. d., Verkovič je nechal v Serezu, poněvadž byly „méně důležité.“ (Takových písní, jaké jsou u Miladinovců, Verkovič ani nesbírá, je jich na tisíce a jsou vůbec méně důležité. Roku 1861 vydal ostatně sám takovou sbírku. R. 1866 našel Orphea.) Kraljevič Marko se též opěvá, ale jenom v nejmladších částech, bez zvláštní sympathie, jeť cizou figurou, ač ho přilepští Bulhaři dobře znají. Do některých písní se makavě později vloudil vytlačiv jména jiných reků, jakž z variantů vysvitá. Pádem bulharské říše, zdá se, vysychá tento poetický veleproud. A nejsme u konce! Mezery a vše to, co je mezi Alexandrem i Krumem anebo před ním, vyplňuje se rovněž neslychaným způsobem. O událostech i činech klassického Řecka nic jsem nenalezl, tak se zdá. (Verkovič by řekl, „može se nacít“). Na římské panství častěji se naráží, avšak jen zvláštními pro mne nesrozumitelnými jmény, i nemohu ničeho zvlášť určití. Jest vůbec obtížné, tuto velikou massu za neustálého pochybování přehlednouti. Důležitou v jihoslovanské poesii osobnost, císaře Trajana, jsem však našel jen v jedné písní (dosti krátké, 300 veršů nic neznamená). Člověk by myslil, že by takový učený falsifikátor měl právě co nejvíce pozornosti obrátiti na osobnost též jak sluší starobyloou a v národní poesii slovanské sice méně známou, avšak nezávadnou. Přes to všecko znamenáme, že běží o války Trajanovy s Dáky. V jiných písních se vzpomíná Chinska kralščina, to jsou Hunové a jejich království. Verkovič jistě netuší (o tom jsem přesvědčen), že nám nabízí písně, které jaksi Slované při dvoře Attilově za přítomnosti Jornanda zpívali (není to sanskritské). Pak opět bojuje nějaký národ, myslím Judé, se Škita-králem a celá scenerie připomíná jaksi pobřeží černomořské. Jinak je *пpny-ty мope* asi

tím, čím je siné moře v ruských písních. Judé bojují pěšky, s prapory i meči, a Skythové (ШКИТА) praky. Skythové (nic jiného to nemůže býti) jsou suroví, král jejich za svého života kouska pšeničného chleba neokusil; co to je, sezná teprv, když byl poražen, nebo onen národ (Judů?) dobude jeho země a přiučí „Škity“ orbě (sic.) A mezi tím ustavičné historie o přesídlení, stěhování z jedné země do druhé; zvláště thema o tahu přes zamrzlý Dunaj je tak oblíbeno, že se o něm zpívá i beze všeho geografického neb historického určení dotyčného národa (pokud toho lze očekávati). „Doma obyčejně nastalo přelidnění, lidé nemají čím by se najedli, ano i místa k stání více není (немогутъ да си стоеть), tolik je lidí. Mladá čeládka se shlukne, hoši i děvčata vytrhnou do pole, ale veliký Dunaj nemohou nijak překročiti. (I veliké zmije z něho vylézají.) Král obětuje bohům, ledové větry zadují, Dunaj stuhne, mladý lid se žene na druhý břeh, porazí nepřátelské vojsko i zaujme zemi neoranou, tak pustou, že „tam ani ptáci nelítají.“ Jeli toho potom opět zapotřebí, přijdou teplé větry i Dunaj roztaje. Já bych tvrdil, že taková udalost je velice vhodnou, působitou i přirozenou látkou v jihoslovanské národní poesii; nevtrhli Antové nešťárněkráté zamrzlým Dunajem do Moesie? Taková udalost mohla se zvláště hluboce vštípit v pamět jihoslovanského národa. Jsou písně o Iji Muromci i o Sadku právě mladší? Dio Cassius (71.7) nám zachoval velmi poetické líčení bitvy Jazygů i Římanů na zamrzlém Dunaji.

Tedy dějepis, který musel jeden národ na druhý přenést. Počínaje od starého Jimy, před nímž bez toho dějepisu nebylo, až někde do časů pádu Cařihradu! Toť více nežli Firdusi a Mahābhārata dohromady. I Homer je zde, vlastně výtah z celého homerického cyklu; vypravuje se o ztrátě jakési ženy, obléhání Trejenita-grada (Troja) i zničení města; píseň je poměrně krátká a vypravování dějů nad míru vybledlé, jména naskrze proměněná. Na konci se praví: (obléhatel) prokleté město spustošil, není více hradu na mořském břehu, ale píseň zůstala, aby se pěla, aby se vzpomínalo mořské město Trejenita, které vystavěl silný král Drosina, devět let ho stavěl, za devět let ho spustošili; od boha zdraví, ode mne píseň.“ Trojanská pověst jest dlé Fligiera (Balkanhalbinsel 43) thráckého původu. Strany analogií s perskými bájemi viz níže vytištěnou Alexandreidu.

Mythologická budova našich písní dělí se na část neslovanskou a slovanskou. To lze znamenati přede vším z jmen různých božství: některá jsou makavě slovanská, jiná jsou naprosto cizá. Tyto dvě mythologie, na něž kromě toho působily názory staro- i novořecké, tak těsně jsou spojeny, že jich prozatím přesně rozlišiti nelze. Chci opět stručným opisem vytknouti dojem, který ta věc na mne učinila.

Jest jedno nejvyšší božství, Višne-boga, jehož působení i čin-

nost jest povahy zcela všeobecné, jeho výkony ano i jeho nejvyšší místo zastupují někdy i jiní bohové. V mladších písních je křesťanským bohem (beze změny jména). Vedlé něho stojí trojice, Agne (i Ogne), Siva i Bela boga (s variacemi). Trojice se výslovně vytýká (ТРИНА БОГА). Agne není pouze bohem ohně, nýbrž, jak komentář sám praví, ochráncem domů, СЪДЕЛЬ НА БЪЩИ-ТЕ, skutečný vedický agni damůna, r. ДОВОЙ. Často se od Koleda-boga i Bela-boga ani neliší, jak již z povahy těchto bytostí jde. Nad míru zajímavá je postava zlaté matky (ЗЛАТА МАЙКА). Ona mi připomíná indickou Aditi. Zlatá matka je kosmogonická postava, všemohoucí rodička, matka v zimním slunobratu novorozeného slunce, mladého boha Koledy (МЛАДА БОГА Коледа). Teď bychom byli teprv našli pravé vyložení slovanského božice (mladého, malého boha), kterak se ten pojem pozvolna přenesl na ježíška, lze stopovati skutečně jenom v těchto písních. Zde má Koleda matku. Někdy je zlatá matka jaksi nekonečnou přírodou, nekonečným prostorem světovým, (panuje hvězdám, dlé slov písní), někdy se jí pojímá vše rodící země, bydlí na zemi, sestupuje však též s nebe na zem. Rodí jenom na zemi. Pracuje s nesmírnými obtížemi k porodu Koledy i za tak anormálních okolností, že si mimoděk připomínáme anormální porod Indrův skrze indickou Aditi. (Jinak jsem nenalezl nijaké speciální shody t. j. takové, která by ukazovala na podvodné přejímání indického mythu. Já bych nechtěl falsifikátoru ukřivditi.) Avšak přímo bych ji stotožnil s hlavní bohyní všech thráckých národů, Kybele. „Dobrá matka“ „matka bohů“ Kybele („rodička“? Srov. pol. kobieta, kobyla), přímo Ma matkou nazvána vyniká v pantheonu thráckém právě tak, jako v těchto písních, na obou místech je ženskou rodící přírodou (Fligier, Balkanhalbinsel 12, 21, 22). Dlé jednoho variantu, ježž Verkovič zanechal v Serezu, rodí Zlatá matka i samého Vyšního boha. Jestli se tato důležitá okolnost potvrdí — prozatím nemám proč o tom pochybovati — seznáme pravou povahu rhodopského Višnu či Vyšního boha: to je od Bulharů přejatý i poslovaněný thráckophrygický Attis, nejvyšší mužské božství, ježž Kybele též porodila. Proto se nedotýkám vyšního boha srbských písní, Helmoldova boha bohů, slovenského rozboha, přeboha (Hattala, Brus 223). Narození mladého boha dne 12/24 prosince se v některých písních pojímá i opěvá jako astronomické, časy roku měnící faktum, se vším tím, co mythologie s ním spojuje; v jiných písních se opět narození Koledovo pojí s dotyčnými křesťanskými názory, jestiž spasitelem hříšného člověčenstva. Avšak motivace je toho hodna, aby se vytkla: Višne-boga se rozzlobil nad neřestmi lidí. Mladá děvčata totiž chodí k Dunaji (aneb k studánce, česma) pro vodu, a místo aby se vrátili se džbáný domů k netrpělivým matkám, dopouštějí se s mladými muži, kteří tam čekají, různých žertů (ГЛУМЕТЬ). Rozzlobený Višne pohne

Gr̃mna-bogem (Hromníkem), aby zemi zničil ohnivou střelou (aneb poplavou). Sejde se rada tří bohů, Višne se dá uchlácholiti, i rozkáže zlaté matce, aby sestoupila s nebe dolů i Koledu porodila. Ona od sebe otěhotní i novorozený Koleda učí lidi lepším mravům. Nyní se vypravování dále (v samostatných písniích) rozprává a valem se do toho ženou názory křesťanské: překrásné dítě, radost lidí, bethlehémská vražda, vše to je zapředeno do nesmírně půvabných, poetických, metricky dosti bezúhonných hymnů. (Toto tvrdím především o vlastních hymnech na Agne i Koledu.) Dejme tomu, to vše má umělý, literární původ: pak tvrdím, že to byla mistrná ruka neobyčejně nadaného poety, který pohanskou i křesťanskou tou látkou tak zavládl, že vytvořil nejpřírozensější básně, nejjemnější analogie mezi oběma materiemi vyslidil a spojil nitěmi neviditelnými, a že nad tím vším rozlil takový dětinský půvab i takovou od zúmyslného tvoření rozličnou, pravou neukončenost národní lyriky, že mu našeho podivení odepřítí nemůžeme. A dříve, nežli se o to pokusil, zahodil lyru, oddal se nejsuchopárnějším studiím, aby vyslidil tisíc nejjemnějších sporných věcí i stránek slovanské mythologie, a což ještě smělejší i obtížnější: sestavil všechny drobtý o staré thrácké kultuře v jeden celek, a zkazil ho opět i všecka ta jména dlé jednoho plánu, jen abychom to jen tak zdaleka uhodli, i vyhnal budovu podvodu do takové výše, kde se od velikého díla již ani nelíší. Skutečně, my se snášíme s odpůrci těchto básní i radíme neznámému básníkovi, aby tyto básně nevydával pod titulem „staré básně“, nýbrž jako plod svého ducha, čím by obohatil skrovnou literaturu novobulharskou i v těchto bulharských časech dostihl nějakých peněz i veliké slávy: pak by se ten člověk nenašel, který by mu uvěřil a jeho díla nevyhlásil za podvod.

Zimní a letní slunobrat jsou hlavními slavnostmi slavnostního pomáckého roku. (To je ohromný kalendář slavností i obětí. Jsou i slavnosti, jež se vrací každým přestupným rokem; a opět takové, jež se slaví v příčině nahodilých událostí, s hymny ad hoc složenými.) Obě ony slavnosti posvěceny jsou slunci i ohni, při obou slavnostech se vzpomíná Koleda, ač jestli jsem písniím dobře porozuměl. Bylo mi totiž s podivením, že jsem někdy písni svatojanského svatvečera nemohl přesně rozeznati od štědrovečerních. Obě opěvají oheň (agne). Je-li tedy koleda lat. calendae, odkud koledová slavnost na den 23. června? Původně se obě tyto sobě vůbec podobné slavnosti lišily jenom povahou počasí, zimy i léta, prvá se slavila pod krovem, druhá pod širým nebem, jak již Afanasjev vytkl. Jest paměti hodno, že jsou stopy, na př. u Dalmatinců, že se slova koleda užívalo pro letní slunobrat. (Hanus, kalendář 186). Obtíž takového mínění dobře jsem si vědom. — 1/12 dubna slaví se bohyně Lada, (ладубане-то). Že Lada v slovanském pantheonu skutečně místo měla, o tom dlé toho, co V. Millerъ v Očerkách po-

znamenal, pochybnosti býti nemůže. Biskup Kren kárá v jednom kázání z r. 1707 Slovince, že slaví Ladu (sdělení mého přítele p. Levstika, scriptora v Lublani). V naší sbírce máme pro ni překrásné hymny; chrání děti mladých matek, je skutečně bo-hyně lásky. Avšak slovo Lada znaly i thrácké jazyky; v pří-buzném lykickém znamenalo lada ženu. (Savelsberg, Lyk. Sprach-denkm. 28). Ř. *Λήδα* srovnal již Vsev. Millerъ (Очерки 321) s Ladou i je bezpochyby thráckophrygického původu (Fligier, Balkanhalbinsel 42). Bude velmi obtížné rozloučiti prvky mytho-logie slovanské i thrácké v těchto písních. —

Pamětihodno je, že slavnosti obojího slunobratru jakož i mnohé jiné slavnosti dlé slov písní samých pořádají skoro výlučně ženy a děvčata; slavnost koledy na př. (když běží o pálení badňaku *кютецъ*) rozpadá se asi na deset liturgických funkcí — jak chudobně se vyjímají naši Štěpánkové vedlé těchto arcikoled — a každá funkce má svou píseň, kterou zpívá i vykoná buď ho-spodyně, buď tři, buď devět děvčat, buď děvčata celé vsi, jenom okolo „kjutce“ se činí stařec hospodář; aby nevyhasl po celou noc; pamětihodno je, že se k těmto Verkovičovým písním o Ko-ledě i Agne hodí zúplna slovo Rösslerovo (Romänische Stud. 62): „Die Thracierinnen galten für eifrig religiös und begingen an den wendepunkten der zwei hauptzeiten des jahres feste, die ein dithyrambisches mänadisches wesen athmeten.“ Ano, všechny, všechny ony roztroušené, u starých řeckých spisovatelů zazname-nané zprávy o Thrácích musil falsifikátor prozkoumati, tak nám připomíná starší mythologická vrstva písní Verkovičových starou thráckou i getskou kulturu. A jak mistrně by to byl provedl! Kultus vína i jakéhosi nejvyššího thráckého boha, který nám připomíná Dionysa, často se vytýká: ale Verkovičův Dionysos je v těchto tolikými věky zaplavených písních obyčejně jenom zá-zračným synáčkem starého cara na př. Kubratice, který již v ko-lébce zázraky činí, podivuhodně vzrůstá, nad jehož hlavou réva vyrůstá. Thrácký Orpheus (nikoliv řecký ve své mystické, filo-sofující podobě, ani čudský) se vrací v zázračném, okřídleném, zá-dumčivém fletnáři Frenu, Orfenu; orakula i chrám Thráků na hoře Zilmissu naleznou své analogie v těchto písních; máme před námi staré thrácké nad mrtvými vykonané nářky i hody, o kte-rých jsme ostatně již odjinud znali, že se ve své pravé thrácké podobě zachovaly i podnes (Tomaschek, Rosalia und Brumalia, Sitzungs-b. d. w. acad. 1869, str. 351); kterak byli prorokové i kněžské rody Bessů organisováni i pojmenováni, to nám chtějí vyjevití tyto písně; a rovněž jako u starých Thráků, Getů i Dáků kněžství zaujímal postavení, jež se království vyrovnalo ano s ním soupeřilo, tak i v těchto písních čítáme o vzpourách po-hanských arcikněží proti králům (když Boris oblehá chrám, do něhož se starý žrec Žerevina zavřel, můžeme v tom spatřovati starší reminiscenci, která se s mladší podobnou událostí spojíla); a rozdíl

thrácké šlechty a národa, dlé kterého jen první nosili jakési klobouky (pileati), zaznívá možná ve slově Гологлавци, jakž se jeden národ zove („a hle vojsko vede Osjaka král, který panuje nad Holohlavci záračnými“); celá řada vlastních jmen, zvláště králů, Galata, Talatina, Ramjan, Osjaka, Četa není ani řecká ani slovanská, tedy thrácká; reminiscence zvláště dřevní i vysoké kultury, důležitost básnictví i hudby, vše to připomíná nikoliv nynějšího ani bývalého Bulhara, ale starého Thráka. (Fligier, Balkanhalbinsel 55—57.) Pokud na náš material působily názory starořecké, o čem nijak nepochybují, nelze posud určitě udati, pokud nerozluštíme hádanku o smíšení slovanských i thráckých názorů, i pokud vůbec o naší sbírce pochybujeme; vliv národních pověr novořeckých jest též patrný.

Hrozné, ošklivé postavy Lamíř jsou přejaty patrně od Řeků. I Albánci je znají (*Ајовбиа*). Že se vozka duší Charon vyskytá, není mi s podivením, nikdo aspoň nepochybuje o originalitě Verkovičem v Bělehradě (1860) vydaných ženských řádně nudných písní macedonských Bulharů, kdež se na str. 372 uvádí Charo. Zde jsou o něm celé hymny. Devět Jud se uvádí, to je devět Mús. Právě mi zvěstuje Verkovič, že jeho agent, který ustavičně písně sbírá, mu listem sdělil, že mu byla diktována píseň „nad míru důležitá“, v níž se vypravuje, který zanat (řemeslo, funkci) měla každá z oněch devíti Jud. Jedna prý drží pastýřskou hůl karlika, druhá „nabna Juda“ má koráb, třetí oradlo, čtvrtá divnou písťalu (*чудна вена*, sansk. vána třtina!) pátá kanaty i četily (desky i písmena), šestá střelu i t. d. Přímou se prý praví: *деветъ Юди, деветъ Музини*. Že se Muziny zovou Judami, vodními bohyněmi pramenů, jest zajímavé: to byly i Músy. Jméno Músa jest thráckophrygického původu (Fligier, Balkanhalbinsel 35) i znamená ženu. V oné písni se prý praví: Muziny byly ženy, které v horách žily. — Nad osudem bdí tři Judy. Bohyně osudu i porodu, *съдечки* (sudičky), jež se vyskytají pod desaterými jmény, připomínají i Novořekům známé Moiry a Eileithyiu. Neméně důležité je i působení starořeckého jazyka na jazyk těchto písní: o tom svědčí mnohé velmi trefně přeložené výrazy. Není nijak možná, abych tu bohatou mythologii jenom poněkud vylíčil, byť bych třeba jen holá jména uváděl. I mnohá abstrakta i zcela obyčejné věci, asi tak, jako za pozdějších dob římského náboženství, se personifikují i božskými bytostmi se stávají. To by ukazovalo na to, že zde mythologická appercepce byla velmi dlouho činna a kolikerými fásami ta věc prošla. Vůbec musím opětně vytknouti (ač nijak umělou nebo těžkopádnou) složitost té soustavy. Do toho moře cizých živlů se ponořila celá mythologie slovanská, vlastně jihoslovanská: já zde nenašel ničeho, co bychom pravděpodobně musili pokládati za specifickou část některé severoslovanské mythologie, byť se to i týkalo nejmenšího obyčeje. Celá ta mythologie, pokud

je slovanská, není ničím jiným, než to, co vědecké oko tušiti může za všemi těmi Judami-Samovilami, ohnivými draky, azdajemi, ohnivými Iliji i Marijemi, lamijemi, které známe z Dozona, Miladinovců, Vuka Karadžiče. Za těmi přece tuším se skrývá bývalý mythologický pro nás z větší části ztracený celek: kdybychom se na ty zbytky mohli podívatí nějakým čarovným zvětšovacím sklem, shlídli bychom ten původní celek, po jehož restauraci všechna naše bádání tihnou (necht' mi čtenář propustí tu myšlénku). To sklíčko měl falsifikátor.

Já jsem se často podivil, že jsem pro zcela obyčejné, naskrze nepatrné, bezvýznamné výrazy i slova písní Miladinovců i Dozona, kterých by si ani nejuživější obracovatel všech možných věcí na staré mythy nepovšiml, nalezl právě v naší sbírce zcela netušené výklady, i hluboké, důležité vztahy. Mnohým temným i osamělým výrazům, jménům, mythickým předmětům srbských i chorvátských písní, Roksandě, Grozdaně, vodě Kaladjinské, laštovčímu i křidlatému koni, Divovi, mnohým frasím i t. d. dostane se v těchto písních buď netušeného výkladu, buď velkolepého pozadí.

Ještě jednoho mythu se chci dotknouti, (on je prosou psán, což se posud nevědělo. Vůbec se zdá, že je obsah důležitější nežli poetická forma. Obsah převládá. Zdá se ustavičně, jako kdyby hlavní část písní byla prvotně měla jiný účel nežli poetický v užším smyslu a že jsou ostatkem národa pro druidské vědění zvláště nadařeného). Mezi všemi Jihoslovany se vyskytá jméno junáka Hrelja, Relja (*h* odpadá). Staří chorvátsští pisci překládají tím jménem řeckého Herakla. I Stanko Vraz tak činí. Nad Bakrem v Přímoří je Hreljin grad. Dlé Vajunova (časopis Sedmica 1857) byl jakýsi Hrelja příbuzným Marka Kraljeviče, a totiž historickou osobou, 1327 velel části srbského vojska, byl protosevast, kesar, konečně zemřel na Strymonu jako mnich 1343. U Vuka (III. 10) se zove Relja Krilatovič (okřídlený) a ten přívlastek ukazuje na to, že byl snad ještě i jiný mythický Hrelja. Tak myslil již J. Grimm dlé Vajunova (Sedmica 1857.21). U Vuka II. 40. 186 zove se přímo krilat junak. Od jeho erbu ovšem odvozuje to příjmení J. Šafařík Glasnik 7.184. U Verko- viče je taková báj: Relju (Hrelju) byl vnukem slunce (МРУЕЪ, t. j. snad syn vůbec), vypůjčil si od matky křídla (srov. Krilatovič), poletěl na zem, zamiloval se do dcery Judinského krále, kterouž i konečně dostal, když byl přemohl některé překážky. S ní splodil tři syny: Charvana, Blĕgarina, Rujena, patrně praotce tří národů. Ovšem, že si vzpomínáme podobné slovanské báje o trojici praotců: Čech, Lech, Mech; Kyjev, Choriv, Šček. Ale poněvadž jsme v těch písních přivykli již i jiným věcem, odvážím se i následujícího výkladu: vzniklo-li Hrelja z Hreklja, (srov. chorv. grkljaj grlo), což snad u vlastního jména nebude nemožné, tedy je Hrelja každým způsobem i etymologicky tolik

co Herakles, o němž Herodot (IV. 9.10) vypravuje, že se na své cestě do země Skythů stal otcem tří národů: Gelona, Skytha i Agathyrsa (thráckého kmene) (*ταῦτα δὲ Ἑλλήνων οἱ τὸν Πόντον οἰκίοντες λέγουσι.*) Vypravování pomácké i Herodotovo se jinak zcela od sebe liší, shodují se pouze hlavní i ovšem rozhodné některé črty. Ještě jedna okolnost je důležitá: znamená-li „dcera judinského krále“ krále Antů, bylo by to překrásné, že se Antyně stane matkou takových národů jako Charvan, Bľgarin, Rujen (Rujané?); znamená-li to však, že byla dcerou Jud (i to je možné), tož byla sama Juda, i pak bych tuto ženu Hreljovu srovnal s podivnou ženou Herakla, již Herodot takto líčí: *ἐνθαῦτα δὲ αὐτὸν εὐρεῖν ἐν ἀντρω μισοπάθειον ἕνα Ἐχιδναν διφυέα, τῆς τὰ μὲν ἄνω ἀπὸ τῶν γλουτέων εἶναι γυναικὸς, τὰ δὲ ἔνερθεν ὄφιος.* To by mohla býti se stanoviska našich písní Juda. Konečně myslíme, že jsme našli příklad, kterak se báje, která pravděpodobně byla u Thráků, mohla přelíti do podobné slovanské.

Takových ze starořecké literatury vůbec známých mytů se v těchto písních nalezne i více. Vím, že mnozí budou předpokládati, že vnikly mezi Bulhary macedonské působením literárním asi tak, jako na př. ona povídka, kterou sdělili Miladinovci (str. 526), kterak Alexander Veliký hledal nesmrtelnou vodu (Jagić, Archiv I. 3. 608); až bude celá sbírka známa, přesvědčíme se bohda, že jsou takové myty tak zvláštním způsobem zpracovány a že nalézají v celé mythologické soustavě těch písní (která nemůže býti vypůjčenou) tak jemného i úplně odpovídajícího výkladu, i že s tou soustavou tak těsně souvisí, že nebudeme moci vypuditi myšlénky, že jsou plodem tisícileté přímé tradice jsouce přenešeny od starších obyvatelů balkánských na mladší přistěhovalce slovanské ústním podáním.

Nyní chci promluvit o jazyku písní.

Jestli naskrze prstonárodní, originální, nevynucený, jednoduchý, šlechetný, skutečně slovanský i shoduje se vším, cokoliv známe z Miladinovců i Dozona; ano řeč rhodopských písní je znamenitě šlechetnější, krásnější, půvabnější. Kdyby ničeho jiného nebylo, přímo bych řekl, že zde o umělém nápodobení absolutně řeči býti nemůže. To je právě taková stránka, která při celé té věci tak mocně i neodolatelně působí, že naskrze všech pochybností se spustíš. Já tedy ani nechci polemizovati proti namítce, které se těm písním dostalo, že si neznámý falsifikátor vypůjčil z národní poesie jisté obraty, obrazy, sdvojování, opakování slov i t. d.; on učinil nekonečně více.

Jenom považme: písemný jazyk novobulharský teprv se vzdělává. A tyto písně jsou psány ve dvou dosud filologům absolutně neznámých podřech, pomáckém i mrváckém. Ať to někdo zkusí, vytvořiti v neznámém podřechi poetický jazyk, který se ve svém způsobě každému jinému vyrovná. Zde

není žádné nedůslednosti, žádné nechutné absurdnosti, já jsem se jako jazykozpytec naschvál namáhal, abych cosi podobného našel, není ničeho ani v nejmenší hláskoslovné maličkosti. Zbytky deklinace, některé ostatky infinitivu, obmezené užívání členu charakterisuje tu řeč proti spisovnému jazyku. Ano já znamenám, že se poetický jazyk Pomáků ne pouze některými výrazy, nýbrž i grammatikou liší od každodenní mluvy, jakž z prosaických poznámek vysvitá. (Cosi podobného znamenáme u Litvínů.) A mrvácká píseň opět se nápadně liší od pomácké: tu najdeš zvláštní poměry hláskoslovné, zbytky nosovek, zvláštní slova, množství aoristů itd. Mrváckou píseň hned lze rozeznati od pomácké. Ano mrvácké písně jsou někdy pravými perlemi poesie. (V celé sbírce tvoří asi patnáctou část. „Veda“ je pomácká). Vlastnosti pomáckého podřečí vypsal Verkovič ve svém „Описание“. Ten muž zasluhuje naší úcty za toto obohacení našeho jazykového vědění.

Hymny jsou psány skoro naskrz pravidelným t. j. nejméně volným metrem. Některé starší písně i mrvácké mají rozměr Záboje i Slavoje, 23-slabičné verše se střídají s 5-slabičnými, a věru že jim neodepřeme jisté dřevní divoké harmonie. Sedm až jedenáct slabik mají verše v některých písních historických, na př. o caru Borisovi; osmi- i desítislabičný verš mezi nimi převládá.

Mrváci jsou křesťané; písně se tedy nevyskytají pouze u Mohamedánů.

Mnohem důležitější je vyskytání se zbytků jakéhosi starého posud neznámého jazyka v těch písních. Veliké množství mytologických i kulturnohistorických, avšak i rovněž veliké množství zcela obyčejných pomáckému nářečí jinak známých předmětů a pojmu se vyjadřuje způsobem neslovanským. Jest toho takřka celý kapesní slovník. Jsou celé verše toho jazyka, ač velmi zřídka. Všechna ta cizá slova přispůsobují se formálním požadavkům ostatního slovanského jazykového materialu, s nímž úplně srostla, aneb se uniformují podivným způsobem přijetím jedné i též přípony (na př. — ita; ita i iva jsou přípony nápadně často užívané). Indoevropským je ten jazyk. Ovšem myslím, že je thrácký, aniž bych to mohl právě dokázati. Klíč se zajisté najde. Albánština mi posud jenom poněkud pomohla. Obtíže, s kterými jsem se při etymologickém rozebírání jednotlivých slov setkal, jdou právě z toho, že se zvláště co do přípony poslovanila, uniformovala a že vůbec ani nevíme, kterak i pokud se forma jejich setřela. Když ta slova tvoří celé verše, zdají se býti jakými si stereotypními výrazy i refrainy, přejatými z nějakých starších hymnů, které byly zpívány i skládány oním cizým jazykem, z nichž tyto naše básně vznikly pozvolným recipováním a poslovaněním. Někdy se ty stereotypní, nesroz-

umitelné od Pomáků nuzně glosované verše vracejí v témž zpěvu pět- až šestkrát. Dejme tomu, taková píseň má 1000 veršů. Nalezneme ona slova na začátku, a pak, když tomu obsah chce, 400 veršů později. Očekáváme nedůslednosti, nesmysly? Nic toho. Ta slova jsou opět zde. A když se Gologanov (vlastní sběratel těch písní, agent Verkovičův, o čem později) ptá diktujícího Pomáka, co je to? dostane se mu různé odpovědi: někdy se takové slovo dobře přeloží (tak soudím dlé svých etymologických prostředků), někdy jen glossuje; aneb se stane, že pěvec řekne: „stará slova, neví se, co to je,“ anebo nám poskytne nějakou krátkou povídku, pravé indické itihása, ale nikoliv ze své hlavy, nýbrž takové, které potom nalezneme v jiné písni od jiného pěvce, v jiné formě, s podivnými ač přirozenými dodatky aneb které z povahy těch písní samo sebou jde. Ti lidé vládnou svojí látkou znamenitě a paměť jejich je báječná.

Vyskytají se též stará v pravdě slovanská slova obzvláštní ryzosti, obzvláštní dřevnosti, jimž podobných jenom v starých slovanských památkách nalézáme, jichž nynější bulharský jazyk nezná, ale jsou utvořena z nejnvtírnější materie slovanského jazyka a to buď smělostí stoletími vybroušené národní poetické mluvy, buď smělostí nevyrovnaného, velmi učeného podvodníka. Uvedu jen jeden případ z toho množství mých poznámek, jemuž rovného bychom nenalezli, leda opět v těchto písních: kterak mohlo zníti praesens od vzácné starobulharské formy **САТЬ** (inquit). Myslím **САМЪ, САИИИ**. Imperativ? **СЕНН**. Zde je složen s předložkou **НО**: **НОСЕНН** (rei). Již Miklosich (Lex.) srovnává sansk. svan (sonare), z čeho vzniklo naše **СЕН** právě jako **СЪНЪ** ze sansk. svapna (somnus).

Obtíže u vysvětlení oněch cizích slov jsou dvojí: buď lze takové slovo poněkud vyložití ze slovančiny nebo litevčiny, pak předpokládám, že se právě v těchto „prastarých“ písních mohlo zachovati, byť ho v ostatních nářečích již nebylo. Pak je mám za slovanské. Aneb je takovým způsobem vyložití nelze (a ono není ani turecké ani řecké): pak se neodvažuji ničeho s jistotou tvrdití, poněvadž hláskoslovných zákonů toho jazyka neznám (jedné epirotské glossy u Hesychia zaznamenané později použiju). Musím to však výslovně vytknouti, i činím to s úplným přesvědčením, že neznámý autor (byl-li nějaký) byl jedním z největších jazykozpytců. Avšak já mám i takovou poznámku za zbytečnou.

Není zde místa pro filologické výklady. Chci pouze vytknouti, co skutečně bije do očí. Jak známo, mají někteří národové indoevropeští obyčej, na štědrý večer páliti peň na domácím krbu. Germani ho zovou julblock, Srbové i Chorváci badňak. Z Koled Verkovičových vychází makavě na jevo, že je toto dřevo symbolem hasnoucího i opět vzníceného slunce. Na nebi se rodí

mladé slunce, na zemi ho rozsvítí při domácím krbu. Výslovně se praví, že se to dřevo musí odštípiti od kmene slunečního stromu (v mythologii vůbec známého). Teď bychom věděli, co je badňak. Ale v našich písních se zove badňak КЮТѢЦЪ. Litvini zovou štědrý večer kocztá wákaras od kótas (kmen, peň, kláda). Nikde se v slovanské mythologii nezove badňak slovem upomínajícím na kótas. (Ovšem sem patří štědrovečerní jídlo, pol. kucia, r. КУТЯ Hanuš 17, Afanasjevъ 3.744. Lit. kucos vypůjčené.) I tážeme se: proč rhodopský autor, když již ukradl litevské slovo, „kótas,“ neproměnil dlé všech jednoduchých hláskových pravidel, tedy asi v КАТЕЦЪ, proč proměnil ā v u, pro kterýžto anormalní přechod jsme dosud našli jen tři, čtyry příklady (Lit. Studien, 49)? To je jeho tajemství. Bulharským popem neb učitelem není. Těchto vzdělání seznali mnozí cestovatelé.

Jakýsi bůh ranní záře se zove Uzra-boga (již Chodzko o něm mluví). Každý jazykozpytec si vzpomene litevské aušrà (ranní zora). Toho slova jsme posud v slovančině nenalezli, avšak ono je indoevropské, litevskoslovanské, ono v slovančině kdysi bylo. Kdyby se mne nyní někdo tázal, kterak by aušrà dlé všech hláskových pravidel v slovančině mohlo zníti, bez okolků bych odpověděl: ustra. Ale proč autor těch písní předpokládal nepravdělný hláskový přechod, proč proměnil lit. š v slov. z, což jest též možné, uzra? To je jeho tajemství. Možná však, že je slovo uzra jiného arijského původu, srov. sanskritské usra (zora); pak je eránské. V jiné písni se dívá haruspex на ПЛѢНІЕА, v glosse stojí: на СОРЦѢ-ТУ. Znamená makavé slezinu, vnitřnosti. Ale dlé formy své není slovo ani právě sanskritské (plihan) ani řecké (σπλήν, σπλάγγνον) ani slovanské (slezina), ač se ze své příbuznosti se všemi těmi slovy netají: bude tedy thrácké. Srov. albánské πλјένδεσι der innere bauch, zwölffingerdarm. To jsou tři ukázky z mnohých set případů.

Dvakrát absorbovali balkánští Slované cizou vrstvu jazykovou: thráckou od 4—7 st., volžskobulharskou od 7—9 st.: z té mladší vrstvy se nám v jejich jazyku nezachovalo takřka nic, z oné starší pokud již nyní vidím tolik asi slov, kolik známe ze staré pruštiny, ovšem jenom v písních jednoho plemene: kdož by toho chtěl skrývati, že jsme cosi takového nemohli očekávati.

Namítne se však, možná, že všechna taková slova se vsula rukou antikváře do prostonárodních písní, ano i Durga i Ima? To mi je rozhodně odmítnouti, nechceme-li písně seškrtnati tak, že by vši souvislosti pozbyly. Rhodopský básník si dokonce hraje s takovými slovy, dělá tak zvané národní etymologie (což i pěvci Rigvedy činí); čteme verše: Вишне Бога повисилъ са, Узра бога узарилъ са, Vyšní bůh se povýšil, Uzra-bůh se ozářil —; kdo ty verše vytrhne, zničí píseň.

Buď je vše pravé, buď vše falešné. Jest jen jedna, nevyhnutelná alternativa.

Písně si osobují jistou tradici 2500 let; a jinou starší, delší, kterou nelze ani uvést. Byť bychom i předložili různá recipování i přenášení od jednoho národa na druhý, přece na věci ničeho neproměníme. Někteří budou, na př. pro Verkovičovy Alexandreidy předpokládati zpětné působení literatury na národní poesii: avšak čtenář dalším čtením mojich pozorování ještě nerozumí, proč se mi nechce této hypotese užití ve větších rozměrech. To vše se zdá Verkovičovi velice přirozené (a ovšem důležité, „od boga дано“). Dle mého rozpočtu obnáší rukopis i s prosaickými kusy 367 tiskových archů. Dejme tomu, vlastní sběratel těch písní Gologanov (též Ekonomov nazván, jeho otec byl ekonom) napsal každý den jeden tiskový arch, 32 psaných stran. Poněvadž však veliká část písní je čistě opsána, někdy i dvakrát, tedy psal dvě nebo tři léta, každý den. Co jeden člověk za tři léta „napíše“ napínaje všechny fyzické síly, je-li vůbec látka taková, jako zde bylo vyloženo, musí druhý člověk skládati deset anebo dvacet let. (Co je „v truhlici v serezsském vinohradu“, to se neví. Gologanov ustavičně sbírá i poslal právě před několika nedělemi Verkovičovi do Záhřeba nový „tefter“ dosti veliký.)

Verkovič není falsifikátorem. On není ani básníkem ani učencem. Byl frátrems bosanským, krátkou dobu v semináři záhřebském, pak se přestěhoval do Serezu, kdež sbírá i prodává antiky i slovanské rukopisy. Právě proto ho bude leckterý v podezření bráti: kdo však zná jeho literární pokusy, více ještě jeho osobu a jeho archaeologické vědění, nebude pochybovati. (Jeho ruská brožura jiným byla přeložena z bulharčiny.) Já toho ani zvlášť nechci dokazovati, poněvadž ho osobně velmi dobře znám. On svým vlastním písním nerozumí (o všech namítkách, které by se zde mohly učiniti se stanoviska lidského egoismu, jsem se hleděl přesvědčiti.) Kdo chce vědeckou způsobnost jeho oceniti, nechť si přečte feuilletony záhřebských „Národních Novin“ z r. 1869—70, které on sám o době i způsobu odkrytí, povaze i výkladě svých písní napsal. Jemu náleží největší chvála, největší udivení, a jeho vlastenectví tuším ještě i jiná náhrada, nežli ta, kterou mu může poskytnouti péro spisovatelovo. (Přál bych si znáti toho, kdo by se bez naděje na honorář pustil do sepsání co do obsahu dobrého rukopisu, který se vyrovná co do objemu dvěma svazkům Slovníka Naučného.) Patnáct let prý, jak ostatně z věci samé jde, pracoval a sbíral bez ustání, bez povzbuzení, v nejhorších sociálních i politických poměrech, bez naděje na úspěch, beze všech spojení s učenými lidmi, za ustavičného podezření úřadů, bez peněžní podpory — znaje i moha očekávati, že první pomácká baba, kterou bude první evropský cestovatel v nejbližší vesnici interpelovati strany jeho

písní, může překotiti celou tu obrovskou práci. Vždyť neběží o palaeografický podvod. O Dozonově svědectví zvláštním rapportem k francouzskému ministru obráceném ani nemluví.

Že on tyto písně sám nesbíral, že si k tomu najal agenta, kupce v Krušově, kdež cestující Pomáci za kořalku i bakšiš v jedné komůrce písně diktují, bylo nutné. Třeba je se pouze svýma očima přesvědčiti o tureckých poměrech těchto let. Choditi po vsích, vyptávati se po takových věcech, jakými jsou písně, bouřiti národ, to je šibenice. Viz bratry Miladinovce. Verkovič jednu z našich písní o Orfenovi odkryl jakousi náhodou r. 1866. Nejdříve pro něho sbíral nějaký učitel i mnich, potom vida „důležitost té věci“ přemluvil jakéhosi Ekonomova v Krušově, aby pro něho sbíral. Ekonomov (Verkovič mu dal slovanské jméno Gologanov) byl spočátku řeckým učitelem, a když mu to, jak každý uvěří, málo vynášelo, zařídil si podporou Verkovičovou v Krušově malý kupecký krámeček za několik set zlatých. Za krámem je malá komůrka, tam vodí i zve Gologanov Pomáky, kteří mu ve skrytosti bez vědomí úřadů i ostatních lidí diktují písně, jež on po svazcích, každý arch za nějaké piastry, Verkovičovi do Serezu odvádí. Francouzský konsul Dozon, vydavatel sbírky bulharských písní, který se neostýchal do své sbírky přijmouti i písně Verkovičovy, byl u toho člověka v Krušově tři dny, dal si od sedláka recitovati píseň o Orfenovi, viděl i ten krámeček i tu komůrku, a poskytl nám ve svém rapportu popis té žalostné, prsním neduhem trpící, ohraničené figury Gologanova, kterou jsem si z úst Verkoviče dal několikrátě právě tak vylíčiti.

O způsobu tradice, praví Verkovič, že si otec pomácký vyvolí vždy jednoho syna, jemuž obzvláště přeje, a tomu své písně sdělí. Když se nechce učiti, je bit. Ti lidé si tedy váží těch písní.

Starší Pomáci si stěžují, že mladší generace v kasárnách cařihradských tratí pamět a že již více není s to zapamatovati si písně dlouhé (jsou písně mající 4000 veršů). Až do krymské války totiž byli svobodni od služby ve vojstě tureckém a žili ve svých horách nestarajíce se ani o křesťanství ani o mohamedánství; džamií i hodžů neznali až do našich dob, kde turecká vláda obrátila i na ně pozornost poslavši jim turecké kněze, aby je utvrdili. Byli bezpochyby čirými pohany ještě před padesáti lety i obětovali v jeskyních (něco poněkud podobného najdeš u Jirečka, Geschichte 56). Hodže, kteří jim bránili písně zpívati i své obyčeje vykonávati, hrozně proklínají, poněvadž od toho času, co se spustili starých obyčejů, jejich pole méně jsou úrodná (bereket). Bulharský spisovatel Zachariev poskytl nám ve svém *Описание на Татаръ-пазарджишка-та каза* (str. 67) důležitou starou poznámku o jejich poturčení, kterou oni ostatně sami

znají. R. 1657 se vzbouřili, i aby ušli trestu, přijali mohamedánství domohše se nad to některých privilegií i občanské svobody, která jim snad právě poskytla dosti klidné mysli, že zachovali své tradice i obyčeje. Jejich tajné přesvědčení lne ku křesťanství, mladší ovšem vychováni v kasárnách cařihradských jsou pravými Turky. Ti měli účastenství v krvavém vraždění v Bataku i Pazardžiku, vždyť bydlejí na blízku, a Verkovič viděl u Pomáků zavražděným Bulharům odňatý dobytek. Mrváci, od nichž máme jen málo písní, jsou křesťané. Všechny písně pocházejí od mužů. Pomakyně jistě také zpívají, avšak s mohamedánkou nelze mluvit. (Písně Miladinovců i ony, které Verkovič r. 1860 vydal, pocházejí výhradně od žen i děvčat). Písně Mrváků křesťanů vynikají poetickou cenou; písně Pomáků opět obsažitostí historického i mythologického materiálu.

Asi do roku 1868 neměla všechna cizá slova i jména božství v písních do oné doby sebraných nijakého komentáře. To jsem viděl v rukopise. („Veda“ nemá komentáře.) Nebožtík Janko Šafařík, jemuž Verkovič ony písně poslal, radil mu, aby se těch lidí pilně vyptával, kterak oni těm slovům rozumějí. Verkovič instruoval Gologanova a ten se tedy diktujícího Pomáka zeptá: co je to Agne-boga? odpoví Pomák: съделъ на къщи-те, byl páнем domu, a Gologanov to k písni připíše. Proto mají všechny ostatní od r. 1868 sebrané kusy komentář. Tak se té Vedě dostalo i Sayany. Z odpovědí lze znamenati, že ti lidé žijí zúplna ve dřevní atmosféře. Svojim písním se svého stanoviska znamenitě rozumějí, kdežto Verkovič místy ani nedovede přečísti hroznou cyrillicí psané rukopisy svého agenta. Z toho tvrzení chci já zodpovídati. Odpovědi jsou velmi zajímavé, pravý poklad národního vědění a z obsahu všech písní vůbec, nikoliv pouze z písně, o kterou běží, váženy. Verkovič připsal k písním svojí rukou pouze tituly, a nic jiného. Znamenal jsem skutečně dvojí rozličnou ruku. Někdy jsou tituly nevhodné: napíše-li Verkovič, „píseň o vynalezení „azbuky,“ nesmíme mysliti, že se vyskytá slovo azbuka v písni, v té najdeme pouze výraz četili-te (viz o tom Dozonův Rapport). Ruku Gologanovu znám z jeho privátních listů. Rukopis skutečně tak vypadá, jako nějaké dlé rychlého diktanda nesmírně spěšně psané písmo — na nejhorším ssavém papíru, vše zaobaleno do papírových hadrů. Originály nemají nijaké interpunkce, v kopiích je však korektně naznačena (vše od Gologanova). Obsah čistě neopsaných básní Verkovič dobře nezná, poněvadž je kromě Gologanova nikdo správně nepřčte. Na každé písni, počínaje od r. 1868 zapsáno je datum napsání i jméno pěvce (skoro vždy mohamedánské). Kterak se taková stará tradice vůbec mohla zachovati? Já myslím, že to není můj povinnost, na tomto místě již všechno vysvětliti. Píseň o Alexandrovi dejme tomu, vznikla z středověkého románu; i pověst trojanská necht se vloudila mezi Pomáky takovým zpět-

ným působením literatury na plemena macedonská; co učiníme však s takovými látkami, jakými jsou boj se Skythy, s Trajanem, stěhování i t. d., jež takové obliby ve středověké literatuře nedošly? O písních Borisových i bez toho předpoložíme, že vznikly tak, jako každá píseň o Kosové poli. — Novější spisovatelé kladou přistěhování Slovanů do Balkánu do vždy starší doby a vyhnutí Thráků do doby co možná mladší. — Zachariev i Neophyt Rylský, tento sám rodák rhodopský, prý nic o těch písních nevědí. Tuším naopak: Zachariev, jemuž Verkovič již před lety dal radostnou zprávu o svém odkrytí, byl o pravdě těch věcí přesvědčen, pokládal si to ovšem za patriotické vítězství, jež si vykládal zcela dlé metody Verkovičovy. (Konstantin Jireček najde v Описание на првни странѣ Јаріе-орáче, Сиву а дále Slovany z Indie přinesenou azbuku). Že pak mohamedáni sedmdesátiletému slepému starci Neophytovi v klášterních stěnách uzavřenému nijakých písní nesdělili, to je na blbedni: pozval kdysi Verkovič zpěváka Mehmeda-bega na oběd do Serezu a nepostihl toho ani dobrým jídlem ani lichocením, aby z přirozené uzavřenosti takového člověka vyhlákal jen jedné písně. (To se mně stalo v Litvě častěji.) Domov písní je ostatně velmi malý. V okolí Sereza ještě jich není, zaznívají teprv 5—6 hodin severněji, kdež je jejich vlasť označena asi takto: Demir Hissar, Nevrekop, Dospat, Demirkapu i Struma. O nepřístupnosti i osamělosti pohoří rhodopského viz zajímavá slova Rösslerova, Romänische Studien str. 10. Miladinovci v Rhodopě písně nesbírali. Mnoho je toho u Miladinovců, co pouze učitelové po městech sbírali. Jestli jsem pocit spravedlivého podivení nad těmito písněmi se snažil zmírniti vědeckým bytí i spěšným výkladem, cítím se ovšem zodpovědná a nikoliv pouze z toho výkladu o sobě; po možném ať jakémkoliv osudu těch písní však očekávám úsudky následujících badatelů se slušným klidem. Každý objektivní badatel by o nich na ten čas napsal cosi podobného, co jsem zde podal.

Avšak my zapomínáme Milojeviče i Rakovského.

Milojevič vydal r. 1869 v Bělehradě sbírku písní „Песме и обичаи укупног народа српског.“ Nad tímto žalostným falsifikátem se nechci ani okamžik pozastaviti. (Viz Glasnik učenoga društva, 1870). Verkovičova sbírka je proti tomu pravý praes poesie (i bez toho srovnání). Nijakých Porevitů, Davorů, Živ nenajdeš u Verkoviče: leda že předpoložíš, že rhodopský podvodník byl neobyčejným učencem i velikým básníkem. Za to nalézáme u Milojeviče Hindukuš i černou Tartarii a on ty písně sbírá ne pouze v neznámých krajinách starého Srbska, ale před našima očima, ve Sriemu a uvádí jména diktujících starých bab. Sanskritské fantasmie Rakovského jsou známy. On je jedním z hlavních přívrženců jisté slovanskoindické theorie, která konečně Kollárem také hýbala. Jeho Българска Старина je nesmysl. Jeho РЖКОВОДСТВО aneb návod k sbírání obyčejů i písní bulharských po-

skytuje z části i dobré věci. Dejme tedy tomu, Rakovský dostal za svého nepokojného života nějakou zprávu o takových písničkách, které nám Verkovič nabízí. Zdali pak mohlo být jinak, než že muž takového vzdělání jako Rakovský přivolał zend i sanskrit, aby zbudoval novou indickobulharskou theorii? Verkovičovy verše jsou k tomu skutečně působivé. (Verkovič praví, že Rakovského knihy nezná). Kterak se věc má s Rakovského písněmi, které on sdělil ve svém spisu „Нѣсколко рѣчи о Асѣню“, nemohu rozhodně určit. Píseň, kterou Simeon i vojvoda Вѣжан bojovali pod zlatými vraty cařihradskými (str. 68—69) ovšem pro svůj výkřik „Bulhaři Slavjané!“ národní býtí nemůže. Jsou však v ní některé poetické črty i výrazy, jichž původ bych aspoň v absurdní hlavě Rakovského nechtěl hledati. Ona je dokonce dosti krásným básnickým celkem, verše o Вѣжанovi mají do sebe jakousi úsečnou sílu. Výklad Rakovského k té písni i jeho vlastní hned následující báseň je aspoň mnohem nechutnější i bombastičtější. O tom ovšem nelze pochybovati, že jsou slova Madžarci, Bojemija, Moravci v písničkách na str. 119—122 uvedených podvodně vsuty. Avšak u Verkoviče není stopy nějaké Bojemije neb Moravců. Písně, které Rakovský v Starině vydal, nejsou tak poetické, jako Verkovičovy, ano ony se od těchto liší svojí vnitřní povahou patrně.

Avšak jedné okolnosti nemohu zatajiti: Rakovský je, chceme-li, předchůdcem Verkoviče, on ho „Rukovodstvím“ předstihl. Když totiž odečteme všechny these i otázky toho spisu o starobulharské kultuře i mythologii, pokud v nich subjektivnost Rakovského účastenství má, a těch je velmi mnoho, dopídíme se jedné nejnižší vrstvy, která je rozhodně tím, co nyní Verkovič před námi odhalil. (Verše Koledy uvedené u Rakovského na str. XVI nalézají se i u Verkoviče, aneb jsou zcela podobné.) A o vnitřní pravdivost té věci co jsem u Rakovského nazval nejnižší vrstvou, právě běží, tatáž otázka se vrací znova. Nemohu však i zde jinak, nežli podezření strany písní Verkovičových zmírniti. U Verkoviče se zajisté vyskytne mnoho podivného, netušeného, k víře nepodobného, nikdy však hloupost, nesmysl a priori nemožný. Tím se právě liší rukopis Verkovičův od Rukovodství Rakovského, a proto přišla tato jinak zajímavá kniha záhy v zapomenutí. Nic bychom v celém ohromném rukopise Verkoviče nenalezli, co by jenom zdaleka ukazovalo na takové věci, které Rakovský tvrdí, na př. že byl Perun (kteréžto jméno se u Verkoviče neuvádí) carem na ostrově Formose a že se vystěhoval do Číny (str. XIV); nic na to neukazuje, že byla slova Aphrodite, Nemesis, Athene původně slovanská, a sto takových věcí tvrdí Rakovský.

Výše dotčený Milojevič opět, chauvinist první třídy, shotovil obrovskou mapu pro zdi všech čitáren i mechán, z níž na

jevo jde, že je celý Balkán zalidněn Srby. Bulhaři, mongolsko-turecko-slovansko-řecká rasa (to je vytištěno) bydlí tuším jen u Adrianopole. (Jestli ostatně macedonskobulharské nářečí právě jako maloruské poněkud spůsobilé pro účely politické filologie.) Jest tedy opět možné, že Milojevič dlouho po těch krajinách cestuje něco o těch pomáckých písních i o knize Rakovského se dozvěděl, načež se přesvědčil, že Bulhaři takového pokladu nezasluhují. Nějaká slova tuším z toho vytrhl, více toho přidal sám, a vypracoval vše špatnou srbštinou (dlé slov učeného srbského družtva v Bělehradě); o to ostatní se postaral sazeč. Toť myslím poměr Rakovského, Milojeviče i našich pomáckých písní: jest na bíledni, že se to všechno mohlo svaliti na Verkoviče, který Milojeviče i Rakovského s počátku s velkou radostí jako nový doklad u mne poprvé četl a články proti němu napsané ode mne poprvé překládati si dával.

A nyní závěrečné slovo o všeobecné povaze tak nazvaných písní pomáckých bez ohledu na jejich obsah:

Fantasié jednoho bytí i sebe více talentovaného člověka není s to, všechny tyto písně vybásniti. Můžeme-li však předpokládati, že o jejich sepsání pracovalo více ruk, snad celá společnost? Já pravím, nikoliv. Celou sbírkou vane jeden duch, je z jedné litiny, z jednoho kusu vtesána. Ona je i naskrz prstonárodní i přes ty Arijece i Orfeny. Ona se podobá tomu, co jeden národ po celá století stvořiti může. Ona má do sebe i charakter neukončenosti, vidí se, že není celá, že se mnoho ztratilo, a že mnoho ještě není sebráno, kterýžto dojem činí každá sbírka národní poesie naproti umělému dílu. Již o sobě posouzena se stanoviska čistě aesthetického jest literárním phaenomenem velice řídkým, jehož otec by musil býti genius, kteréhož ovšem mezi novobulharskými spisovateli bychom nenalezli.

Lze celou sbírku rozdělití na tyto třídy:

1. Theogonie, Kosmogonie, nejstarší mythy, vznik mnohých souhvězdí, zatmění slunce (vůbec oblíbené, do mnohých písní vtroušené thema), Metamorphose, thrácký Orpheus, mythy eránské i starořecké. Jsou i temné narážky na Amazonky (vše neslovanské). Z toho jsem vyňal metamorphosi děvčete Adilenky.

2. Nejstarší báječný, božskými mythy ještě přeplněný dějepis, ima-rape (vše neslovanské). Viz níže píseň o Duridě.

3. Stěhování nějakého neznámého národa, boje s praobyvateli. Celý dějepis balkánský počínaje od Skythů až do nejmladších Šišmanovců i Asěnovců. (Z toho jsem vyňal píseň o boji se Skythy i píseň o Alexandrovi, i vyložím je ještě zvlášť). (Slovanské i neslovanské).

4. Rozvaliny těchto historických a mythologických písní se dlé známého processu znova slévají tvořice polomythické, poloromantickobáječné povídky; z toho vznikají různé, někdy i nepoetické, navující zamilované historie, kterých se lze v některých kusech „Vedy Slovanů“ dočísti. V nich zatlačila technika pěvce poesii. (Proč právě podobné písně Verkovič nejdříve vydal? To je náhoda a jeho láska k Orpheovi. Jest i jiná příčina: nejzajímavějších písní se dopřídil Verkovič teprv za posledních let, když nejlepší i nejstarší pěvce vypátral. Kdo národní písně sbírá, ví, což z věci samé jde, že se mu dostane nejdříve těch nejznámějších, ustavičně zpívaných, nejobyčejnějších, na př. od mladých lidí).

5. Mythologické písně, hymny v pravém smyslu slova pro všecky slavnostní dny celého roku, národní liturgický kodex, velmi úplný i umělecky ze všeho nejlépe vytvořený (leccos slovanského). Tuším, že hymny zpívají ženské; mnohé obřady vykonávají ženské. Z toho jsem vyňal Sivné písně čili Surváky.

6. Písně o kulturnohistorických odkrytích, které byly bezpochyby částmi nějaké náboženské soustavy (v nejširším slova smyslu), o odkrytí písmen-četil (viz Dozonův rapport), pluhu, vynalezení korábů, mléka, sýra (k víře nepodobné a přece pravdivé je, že se hospodářské processy při vyrábění sýra opisují ve formě epické, slunce vystupuje jako osoba), zavedení révy itd.

7. Písně složené pro jisté, častěji se vracející události: odchod mladého muže do vojenské služby; rodiče dávají hochu do nějakého učení; písně nejsou nahodilé, nýbrž typické.

8. Písně pro všecky možné události, případy, obraty, potřeby sociálního života: svatební, nářky i trýzně, písně vojenské, kouzelné písně pro ulehčení porodu, pro přípravy k porodu i děkovaní za šťastný porod, blahopřání i hádání o budoucnosti dítěte, určování osudu, písně, jež předoucí děvčata v zimě zpívají (СЕДЕНКИ), t. j. veršované povídky o dobrodružstvích s Judami itd.

9. Kusy prosaické obsahující z větší části to, co nám poskytl básně historické (na př. o Borisovi) i mythologické (kromě hymnů). Četl jsem jen některé. Mezi nimi vynikají některé genealogie vypravované dlé vkusu oněch povídek, jež Verkovič ve svém Описаніе u některých macedonských plemen uvádí. Pak povídky kosmogonické, původ plemene hadího, vznik jezer, defů i lidí, boje obrů s mořským králem itd.

Píseň o svatbě Brailského krále s děvčetem Duridou, dcerou Judinského krále.

Píseň mrvácká. Metrum nijaké. Pauzuje úplná volnost. Gologanov však musil ze způsobu diktování znamenati, že píseň nemá napsati prosou: což on, kde toho potřebí, skutečně činí. Tak tušíme. Dikce velmi praegnantní, ač se používá nejjednodušších syntaktických prostředků. Obtíže, jež se namítají u porozumění souvislosti i jazyka, nejsou příliš veliké. Píseň byla původně rozmluvou dvou hvězd, máf cosi dramatického do sebe. Tato její původní forma je možná v prostřed porušená, kdež líčení událostí přechází v prosté epické vypravování. Básník podal epický děj, který se na zemi rozvíjí, ve formě rozmluvy Večernice i Dennice. Co ona vidí nocí, to tato doplní i dopoví svým pozorováním za bílého dne. Tato myšlénka je nad míru poetická, veliká a mně z poesie odjinud neznámá.

O b s a h.

Večernice vypravuje Dennici: „Ó sestro moje, hleděla jsem dolů na kraj judinského krále, blesk jeho dvora je tak mocný, že jím potemnělo moje vlastní světlo, i ničeho jsem nemohla spatřiti, co se na zemi děje. Poprosila jsem svou sestru (nějakou hvězdu), aby ze svých řader mléko, kterým právě kojila mužské dítě, rozlila po všem nebi i jím udělala světlo. (Mléčná cesta.) A hle, co jsem spatřila na zemi? Na dvoře judinského krále leží dva zavraždění králové. Bohužel, moje svévolná sestra shrnula všecko mléko s nebe, nebem i judinskou zemí se na novo prostřela noc. Již jsem nemohla viděti, co dole dělají staří Judé a jejich dcery, kterak orají, kopají, sobě jeskyně budují. Z té temnoty pouze jsem uslyšela hlas jako hřímavíci, volající, abys ty sestro poslala Ramjana krále a ubitým pomohla. Prosim tě, sestro, řekni mi, kdož byli oni králové, co chtěli od judinského krále?“

Dennice odpovídá: „Ó sestro moje, kdybys byla patřila na třídení hrozný boj králů, věru, že bys byla zhasla své světlo, aby ti nebylo hleděti na tu žalost. Král Braila přišel se svým otcem k judinskému králi, aby unesl jeho dceru Duridu. Ale judinský král je zástřelil. Mrtvým jsem poslala krále Ramjana na pomoc, i toho do srdce ranil. Zarmoucená Durida řekla své služce: Jdi do hor, najdi rostlinu potaklivou (herba indulgens? co to znamená?), jí vzkřísíme tři mrtvé krále. Služka nemohla nalézt byliny, k její prosbě vyslal Bůh dva oblaky, z jejich dešťů se vytvořilo veliké judinské jezero, z něhož vyrostla bylina potaklivá. Ale jezero bylo tak veliké, že ho služka ne-

mohla přebroditi. Zjevil se jí dědek bělobradý, dal jí „sečný“ nůž, jímž z thymianového stromu vytesala korábek, doplavila se k bylině a přinesla ji Duridě. Jí oživila Durida tři mrtvé krále, avšak radila jim, aby se dali na útěk. Braila řekl: Ó Durido, bez tebe nemohu! Založil jsem se o celé království se sedmdesáti králi, že si té přivedu. Durida řekla: Za tebe králi moje srdce hoří (verš 216). Přijmi mou radu, najdi Orfena, on svou judinskou flétnou omráčí mého otce, a ty mne uneseš. Králové odešli, ale marně hledají Orfena po vši zemi.“

Večernice odpovídá: „Včera jsem Orfena viděla, lítal po nebi, dceru Mořského krále žádá za ženu. At přijdou tři králové, já jim ukážu cestu k Mořskému králi“ (kde Orfena najdou).

(Rozmluva přechází u vypravování.)

Tři králové s Večernicí najdou u Mořského krále junáka Orfena. Orfen seznav jejich účel přilepí si křídla, aby poletěl do judinské země. Dennice dala také třem králům i Duridě po dvou křídlech. Starý judinský král se zaraduje příchodem Orfena, avšak tu již omdlí jeho hudbou, a Duridu unesou králové.

Sedmdesát závistivých králů, kteří prohrali sázku, nechťejí míti účastenství ve svatbě Ramjana i Duridy. Již odcházejí, již jsou na cestě — i je zastaví Orfen písní zázračnou. Večernice svítí na veselí hostů.

Jakkoliv tato píseň právě nenáleží do cyklu Orpheova, musím přece místo o čarovné moci jeho zpěvu (verš 222—236) nazvati právě klassickým; i použiji příležitosti, abych uvedl svědectví Gunduličovo o Orpheovi, ač poetické přece nad míru důležité. V třetím zpěvu píše o cestě carského poslance Thrácií a uvádí ve slokách 9—26 celý obsah tehdejšího národního epického básnictví jihoslovanského: (Carský poslanec) u rumelska jezdi polja, opet Srbska napried slidi, gdie su od grada Drienopolja vrh Marice rieke zidi (9). Vrh Marice rieke, koja mnokrat brzi tiek ustavi, kad Orfeo kraj nje poja drage piesni od ljubavi (10). Kažu (ukazuj) Srbliji i Bugari bistre vode sedam vriela, koja probi i udari na spievanja sva vesela (11); spoviedaju (Bulhaři vypravují), vihri plasi da uzpregoše vrle sile, slavni piesnik kad se oglasi pod začínke (písně) svoje mile (12). Još govore (dále vypravují): jato od pticach dubja gnjezda prini (ptáci nížeji hnízda položili, aby slyšeli Orpheu), za od razlicieh čuti žicah i od glasa sklad jedini (13). Na skladanje, vele, medno kod pievocea ljubovnika od razlicieh zvieri u jedno kupljaše se množ velika (14). „Od Orfea ovdie prvo,“ neka u vieke svak začínje (zpívá), „ču zvier ptica, kami, drvo skladne i sladke bugarkinje“ („bulharské

písně“) (15). Bugarin ih slavni ostavi slovinskomu svom jeziku, (slavný Bulhar Orpheus zanechal ty písně slovanskému národu), diela od slave da u slavi bugare se (aby se zpívala, zněla) u njih viku (16). Tiem u njih se još začína, što se u piesan stavi od davna od Lesandra. Srbljanina, vrh svieh carah cara slavna (17). (A ještě se u Bulharů zpívá o Alexandrovi Srbovi, což je u nich ode dávna předmětem písní). Dále uvádí Gundulič všecky hlavní hrdiny tehdejšího jihoslovanského eposu. Jeho svědectví pojmám doslovně, on praví: 1. V bulharských i srbských písních se opěvá Kraljevič Marko, Obilič i t. d. — to víme 2. Lauš, Janko vojvoda, Matiaš — to stvrdily novější nálezy i výzkumy; 3. Skenderbeg, Dubrovnik — nyní sice v národních písních již nejsou, ale bezpochyby za časů Gunduličových byly; 4. Orfeus, Lesandra (tak se zove Alexander i v našem sborníku) — ty písně, nám přinesl Verkovič. V 17 století byly asi více rozšířeny než nyní. Na konci (26—27) uvádí Gundulič ještě Jägelony, Vladislavy: to je jeho přídavek, on nepraví, že Bulhaři i Srbové o těch osobách zpívají, nýbrž pouze: na veliku u njih glasu; u njih svakčas rastu u slavi svi poljački kralji izbrani, i to je se stanoviska jeho doby též pravdivé a on toho pro obsah své básně potřeboval. Ostatně nalezl právě prof. Armin Pavič starochorvátskou národní píseň o polském Vladislavovi, který podlehl u Varny. Gundulič mohl použití poetické licence, klassické vzpomínky (ač Hebrus zove Maricí), ale nemohl jí zaoditi do tak přímých ať nedím holých vět. (Bulhaři ukazují; vyprávějí; ještě praví; ještě se u nich zpívá; Orpheus Slovanům ty písně zanechal). Teď bychom věděli, co znamenají starochorvátské písně burgarkinje, bugarštice a slovo bugariti. „Medným“ zove Gundulič zpěv Orfea; „mednou svirkou“ se zove Orfeova flétna i v našem sborníku. Srov. verše 225—229 naší písně se slokami 14 i 15. Jinak je možná, že Gundulič o těch písních pouze slyšel a že Orpheu vyličil částečně snad i takovými klassickými črtami, jichž bychom ve sborníku Verkovičově nenalezli. Ony Gunduličovy verše nalézají se již v nejstarších přepisech Osmana (1651—53), načež mou pozornost obrátil prof. Armin Pavič. — A nyní již ani jinak býti nemůže, Verkovič a jeho bodří macedonští kompatrioti musejí míti přece pravdu, že byl Orpheus Bulharem a Alexander když ne Srbem aspoň Bulharem, ačkoliv proti tomu již Dozon se slušnou ironií a ovšem marně polemisoval.

Zde podávám píseň; nic není proměněno; interpunkce i písmo Gologanovo, titul připsán Verkovičem. Kommentáře není. (Stop nasalů jsem v této mrvácké písní nenašel.)

Женитба на Брахила крале со мома Дурида ќерка на јудинска крале.

Ой ти звезду Деницу, мое мила сестру!
 си говори звезда Вечерница на сестра си звезда Деница:
 „Какъ си изгравашъ още рану ѿаъ зора-та,
 и са качишъ на највиси планини,
 на највиси планини, на јудински пещери, 5
 не ли си видела ѿ' средъ јудинска планина,
 де си седи јудинска стара краља?
 Си има сарај набелосани, наваросани,
 набелосани, наваросани кату бялу лице;
 ѿ' средъ дори си има кладнецъ уть голи елмазе, 10
 уть тој кладнецъ грѣеть ду две сунца,
 та си свететь низъ сачка јудинска планина;
 толку јасну си блескаеть,
 дури и мое светлина затемняватъ!
 Та не мога да си виде 15
 що си има ѿ' тая планина?
 що си праветь стари јуди и нихки ќерки?
 какъ си оратъ, какъ си копатъ?
 какъ си пещери сами градеть?
 Една вечеръ, кога си наше сестра дате биска бизаеше, 20
 рану приранихъ, та изляохъ низъ широку поля.
 Какъ си грѣехъ пу широку поля,
 и си водехъ многу кираџии,
 малку нишу са загледахъ пу јудинска планина,
 белки да си виде няква юда? 25
 Уть Богъ да најде јудинска краља,
 що ми направи такавъ кладнецъ,
 да затемнява мое светлина,
 на нищу не можахъ да си виде.
 Наше мила сестра какъ си биска бизаеше ду нехину мѣжку дате, 30
 молба и са помолихъ,
 да испусне бяла биска низъ широку небу,
 да истече светликову мляку,
 да просвети јудинска планина,
 да си виде, що ми праветь стари јуди? 35
 Сестра си ми молба услуше,
 та си испусна бяла биска низъ широку небу,
 и си истече светликову мляку,
 та си расвети јудинска планина.
 Ега да виде, що да виде: 40
 ѿ' средъ јудински двори си лежаху ду двама крали,

лику си хми пожалтяду!
 очи си хми повянали!
 устни си хми поцърjali!
 Дурь да испитамъ кои са тие крали? 45
 уть що си така лежеть на юдински двори?
 Уть богъ да найде наше сестра,
 си прати ду нехину мжжу дате,
 та си сабра сичку мляку!
 Лю що си сабра светликову мляку, 50
 юдинска планина са потемни,
 и не можакъ нищу другу да си виде.
 Си навървихъ пакъ низъ широку поля.
 Лю що си стигнахъ ъ' средъ поле-ту,
 гласъ ми дойде уть юдинска планина, 55
 гласъ кату гърмавица и трескавица!
 Гласъ са слушеше дурь при Бога,
 пискаше кату юда гласувита,
 и на тебе сестру молба са молеше,
 да си пратишь Раманъ краля, 60
 помощъ да хми помогне,
 да ги куртолиса уть юдинска стара краля,
 чи ке млади да погиватъ.
 Това чухъ, моя милна сестру,
 та ти са молба моле, 65
 да ми кажешъ, кой бяха нези крали,
 и що тераха при юдинска краля?“
 Ютговори звезда Деница:
 „Ой ти сестру, милна сестру!
 ти си чула гласъ кату гърмавица и трескавица, 70
 та са си мощне уплашила,
 ам' да гледаше кату мене,
 какъ са биеха три дни и три нѣщи двама крали,
 щеше потемнишь тое светлина,
 немой да гледашь такава цвищина! 75
 Бранль краля с' негувъ стару татку дойде на юдинска планина,
 та си влезе дурь заць кралски сарай,
 да си грабне кралска керка,
 кралска керка мома Дурйда,
 коя си седи на кралски кладнецъ, 80
 та си кладнецъ ни свети низъ планина,
 а тя си има на лѣку ду две сунца,
 та си свети низъ сичка планина.
 Бранль са е облукъ обложиль сакъ седемдесе крали,
 чи ке се наеме, тая юда да си грабне, 85
 негува кралица да си биде.
 Ел' що си е юдинска стара краля,
 люту си ги на сжрце усрели.

- Тие ми са тога молба молиха,
 да си прате Рамянъ краля, 90
 помощъ да си хми помогне,
 белки можеть юда да си земать.
 Язъ си пратихъ Рамянъ краля,
 помощъ да си хми помогне,
 белки можеть юда да си земать, 95
 да си биде Браилува кралица,
 немой утъ седемдесе крали да са усрами.
 Я що беше стара юдинска краля,
 си биде посланъ и утъ Рамянъ краля,
 та си и негу усрели! 100
 Я що беше негува керка
 негува керка мома Дурида,
 желба и са мощне нажели,
 чи си трима крали мощне силни низъ дорове лежеть усрелени!
 Лику хми пожалтялу! 105
 очи хми повянали!
 устни хми поцхрияли!
 Си рука ду нехина вярна слугиня,
 та и вели ютговори: 110
 Няцу, сестру, ке ти каза,
 ама никому да не казувашъ,
 аку кажешъ тебе млада ке погубе.
 Да идешъ на висе планина,
 да наберешъ билка потаклива,
 да я дадешъ фазъ мой-те ржки, 115
 никой да та не усети,
 с' неа да си дигна трима силни крали,
 що ги мой татку силну усрели,
 чи е езакъ да са погубеть такива силни крали.
 Що беше млада юда нехина слугиня, 120
 молба и услуше,
 та си кришумъ утиде на висе планина,
 да набере билка потаклива;
 терала е билка потаклива три дни и три нщи,
 та не може да си найде, 125
 молба си са Богу моли,
 да и каже де е тая потаклива билка?
 Богъ си й молба услуше,
 та си прати ду два облака,
 ду два облака млогу джжлувити, 130
 да си засенеть юдинска висе планина,
 да заросеть ситни джждуве,
 та за день да навиреть гуляму юдинску езеру,
 низъ езеру да поникне билка потаклива,
 мома юда да набере, 135

- да утнесе на кралска керка,
 на кралска керка мома Дурида,
 да си дигне с' нея трима крали усредени.
 Лю що си Богъ прати два облака,
 два облака млогу дждувити, 140
 си засениха юдинска висе планина,
 си заросиха ситни дждудве,
 та за день си навириха юдинску гуляму езеру,
 низъ езеру за часъ си поникна билка потаклива.
 Мома юда бѣ заспапа пудъ камене гуляма. 145
 Дуна силанъ вятаръ надъ гуляма камене,
 та си разбуди мома юда.
 Стана юда пакъ да тера билка потаклива,
 терала е цали два дни и два нщци,
 па не може да си найде. 150
 Навървила ѿ' зло-ту время да си иде,
 дѣ си гледа уть далеку,
 чи са белее юдинску езеру,
 низъ езеру блеска билка потаклива;
 запади си да си иде билка да набере. 155
 Ега наблизн ду гуляму юдинску езеру,
 езеру бѣ мощне гуляму,
 не може мома да замине;
 чудила са е що да прави,
 що да прави що да стори? 160
 Дѣ си доиде стари дяду с' бяла брада,
 та й вѣли ютговори:
 Що са чудишъ, моме юду?
 що са чудишъ що стоишъ на край езеру,
 та не фодишъ билка потаклива да наберешъ. 165
 Ютговори мома юда мощне желну
 та му вѣли ютговори:
 Ой ти, дяду стара браду!
 какъ да бера билка потаклива?
 Язи езеру не мога да си помина, 170
 да си ида ѿ' средъ негу билка да си набера. —
 Ой ти моме млада юду!
 Земи мое нощче посекливу,
 та си сечи дарву*) тимянову.
 и си направи малка курабл, 175
 та си иди с' негу ѿ' средъ езеру-ту,
 и си бери билка потаклива,
 да утнесешъ на ваше млада кралица,
 да си дигне с' нея трима силни крали.
 Та си обзе мома юда ду негуву посекливу нощче, 180

*) помáску дърв = strom.

- и си утсече дарву тимаюну,
та си направи малка кураба,
та си пливна да си плива низъ езеру-ту,
и си набра билка потаклива,
та утнесе на кралска керка, 185
на кралска керка на мома Дурида,
да си дигне ду трима силни крали.
Мома Дурида лю що обзе билка потаклива,
си утиде при трима-та усредени крали,
та ги дигна кату да хми душе дуна! 190
Какъ си станаха ду трима крали,
не знаях дѣ са били,
дѣ са били, шо са правили,
чинеше хми са чи са спали.
Мома Дурида хми вѣли ютговори: 195
Ой ле вие трима крали!
станете скору да си бягате,
немой татку пакъ да ва усрели.
Ютговори Браилъ краля:
Ой ле юду моме Дуриду! 200
какъ язи безъ тебе да си ида?
дома си ма чака силна свадба,
седемдесе крали седеть на седемдесе трапези,
та си ядатъ и си пиятъ.
И мене си чакатъ да ли облугъ ща си зематъ? 205
Язи са самъ на тяхъ фалба пофалилъ,
чи ке зема кралска керка,
кралска керка, мома Дурида.
Тие на мене са са присмеляли,
и са сме облугъ облужили: 210
Аку не си зема мома Дурида,
да си зематъ моя кралцина!
Поубаву е той татку да ма погуби,
та не безъ тебе да са вжри.
Ютговори си му мома Дурида: 215
И мое сжрце, кралю, за тебе гори,
и кога си тебе виде луда полудявамъ.
Ами сегана шо да праве,
имамъ татку той душманинъ,
мене на тебе не си дава. 220
Язи ке ти каза, какъ ти мене да си земешъ.
Има юнакъ, кралю, на земя-та,
и негува майка юда си е била,
хемъ юнакъ надъ юнаци,
хемъ свирелжия надъ свирелжии, 225
имя му е Орѣенъ младъ юнакъ.
Той кога засвири с' ная юдинска свирка,

дурь и камене-ту и дарве-та заплакувать!

И пилета-та стоеть та си слушать.

Той си е на татку наймилаць,

си духода да си свири и фазь наши сарац;

лю що ке засвири песна желувита,

мой татку си са умава,

та си паднува кату умралъ на земля-та!

Дурь кога си Орфенъ свирка остави,

тога си татку на себя духода.

Аву искаше мене да си земете,

идите Орфена да си терате,

молба да му са молите,

да си дойде тука ф' таткуви сарац,

да засвири песна мощне желувита,

мой татку стара краля да си умал,

та я тога с' тебе ке си дойда,

да си бида тоя кралица,

кемой седемдесе крали да ти са смяхъ смеять,

и да си облукъ земать тоя кралица. —

Уть таму си, сестру, навжрвиха трима крали,

да си терать Орфенъ юнака,

терать си гу ету два дни.

Рамянь краля е убишель сичка земля,

та не можеть да гу найдать,

не сй знаеть дѣ да гу терать.“

Ютговори звезда Вечерница:

„Язи вчера какъ си светехъ низъ широку поля,

видехъ си гу чи си ляташе низъ небе-ту,

и залатна та утиде при Морска краля,

да си тера ду негува керка,

да му биде пжрву люблю.

Нека дойдать с' мене трима крали,

да имъ каза дѣ е Морска краля.“

Та си навжрвиха трима крали пу звезда Вечерница,

фодиха си три сахате,

дурь да идать при Морска краля.

Сарац му бяха ф' средъ море-ту,

никакъ си не могатъ, да си прибжреать море,

чудили са що да праветь,

що да праветь, що да стореть?

дѣ си имъ на умъ дойдѣ,

та си утсаккоха дарву тимянову,

та си направиха гудяма коряба,

и си утидоха при крацки сарац.

Таму найдоха Орфенъ юнака,

чи си свири песна мощне желувита;

сички пилци окол' негу стояха,

230

235

240

245

250

255

260

265

270

та си слушеха негува жедувита песна;	275
още си едяха и си пияха руйну вино,	
руйну вино, сладки манѝи,	
служба си ги служеше кралска керка,	
утъ лику хи ясну слънце грѣше!	
Лю какъ виде Орѣенъ трима крали,	280
свирка си остави,	
и ги кани на трапеза да седнатъ,	
да си ядатъ сладки манѝи,	
да си пиятъ руйну вино,	
що ги служи негубу пѣрву любу.	285
Трима крали ниту сьдатъ, ниту ядатъ,	
ниту руйну вино пиятъ!	
Морска краля си ги кани,	
та имъ вѣли ютговори:	
Оти, трима крали, не ядите, ниту пияте?	290
да ли манѝи не са сладки,	
или руйну вино не е стару,	
не е стару тригодишну?	
Или тоя керка не си добра служба служи?	
Ютговориха трима крали:	295
Ой, ле, кралю, Морска кралю!	
Манѝи си се мощне сладки,	
руйну вино си е тригодишну,	
и тоя керка мощне добра служба служи.	
Нее не сме душили да ядиме и да пияме,	300
лю сме душили тоя млада зетя да закараме,	
да идеме при юдинска стара краля.	
Той си гозба гости седемдесе крали,	
та си искатъ тоя млада зетя,	
сасъ свирка жюмбухъ да имъ устори,	305
сасъ песна сѣрце да имъ зарадува.	
Молиме са тебе, кралю,	
да поканишъ тоя млада зетя,	
да си земе свирка нишанлия,	
та да дойде при юдинска стара краля,	310
и негува трапеза да развесели.	
Ютговори Морска краля:	
Ми *) за това какжръ берите!	
Язи негу ке си прате,	
и ваше трапеза да развесели.	315
Поедите ся и ми попейте,	
немой гладни да ми фодите.	
Та ми седнаха трима крали на трапеза,	
да ми ядатъ сладки манѝи,	

*) м'.

- да ми пиятъ руйну вино,
служба си ги служи млада Орфенувица; 320
Орфенъ си ми свири песна желувита,
трима крали ми са чудеть за негува желувита песна,
два дни песна си траяше.
- Молба му са молеть трима крали, 325
да си идатъ вейке при юдинска стара краля,
чи са млогу бава побавиха;
молба му са моли и морска краля,
да си иде при юдинска стара краля,
да посвири на кралска трапеза, 330
да гу крали фалба пофалеть,
чи си има зетя нишанлия.
Орфенъ си услуше дядува молба,
та си тури ду две криля пудъ мишници,
си обзе и свирка нишанлия, 335
та ми ѡжрка да си иде на юдинска висе пламина,
да си жюмбушъ устори на кралска трапеза.
Чудеть ми са трима крали що да праветь,
какъ да с' негу ѡжркатъ?
- Рамянъ краля молба си са моли на звизда Деница, 340
да имъ даде криля да си ѡжреатъ,
барабаръ с' Орфена да си идатъ.
Деница си услуше Рамянъ краля,
та имъ даде осемъ криля:
сасъ шестяхъ тие да си ѡжркатъ, 345
сасъ две-те да си ѡжрка юда Дурида,
немой стара краля ну пжтъ да ги стигне.
Трима крали си ѡжркаха со криля низъ небе-ту,
та си стигнаха Орфенъ юнака,
барабаръ си утидоха при юдинска стара краля. 350
Орфенъ са покачи на потоне,
я трима крали устанаха на широки дори;
юда Дурида си ги ѡкара фазъ нехяна худае,
да си иде с' Браилъ краля,
да си биде негува кралица. 355
- Стара краля какъ си виде Орфенъ юнака,
моцне млогу са зарадува,
чи ке му свири песна желувита,
скрце да му са весели,
още му са н фалба пофали, 360
чи е усредилъ трима силни крали,
кой щяли да му грабнатъ керка му Дурида.
Орфенъ юнакъ са дусети,
защо гу са трима крали дукарали,
да си грабнатъ мома Дурида, 365
та засвири песна моцне желувита,

- дуръ са стара краля умая кату мжртву няля!
 Та си падна на потстели.
 Трима крали си уши запушиха,
 та не си са умаяха, 370
 ам' си закараха мома Дурида,
 туриха ги пудъ мишница ду две криля,
 та си ажрѣнаха низъ синю-ту небу,
 с' тяхъ си ажрѣна и Орфенъ юнакъ,
 та утидоха на Браилска кралѣцѣна. 375
 Какъ си влезе мома Дурида факъ Браилска сарая,
 ф' сарая си изгреаха ду две сунца!
 Седемдесе крали хрипнаха утъ трапези,
 да си видетъ, що е това чуду?
 Ега да видетъ, що ке видетъ: 380
 трима крали си каратъ мома Дурида,
 утъ коя си грлетъ ду две сунца,
 лю дѣ фоди сичку осветява!
 На Браилъ краля мощне млогу каскандисаха,
 не хтеаха на свадба да седетъ, 385
 излязоха да си бягатъ.
 Браилъ хми са молба моли,
 да поседетъ малку гозба да ги гости,
 тие молба не му слушетъ.
 Чудиль са е Браилъ що да прави, 390
 с' когу свадба да си стори?
 Де гу дучу Орфенъ юнакъ,
 чи си иска да запрѣне седемдесе крали,
 свадба да устори гозба да ги гости,
 си засвири песна желувита. 395
 Крали бяха на средъ пжти,
 лю що чуха песна желувита,
 назадъ зеха да са вращатъ,
 Орфенува песна да си слушетъ.
 Какъ си виде Браилъ краля 400
 оти са назадъ ажрѣнаха седемдесе крали,
 мощне млогу са зарадува,
 та заправи силна свадба.
 Си закла деветъ юнца курбане,
 чи ту звязда Деница и Вечерница добро устораха. 405
 Звязда Вечерница още си му добро устори:
 дуръ да изгрее звязда Деница,
 тя си на свадба светеше.
 Свадба си ми трая две недѣли,
 дуръ са вейке на седемдесе крали дудеялу, 410
 та си свадба вейке расипаха.
 Утъ тога е устанала тая песна да са пѣл,
 утъ Бога зраве, утъ мене песна.

Dcera Bagenského krále proměnila se v laštovku.

Píseň pomácká. Forma je nepravidelná. Interpunkce pochází ode mne. Píseň nemá komentáře. Matka Adilenku (jméno moderní, jež se však mezi Pomáky vyskytá) dceru svou nepouští z domu, aby se do ní slunce nezamilovalo. Jednou přece neposlechne, slunce ji zahlídne a prosí boha skrze svou (slunčevu matku) za dovolení, aby si smělo vzítí pozemské děvče. Užije lsti. Na Kolen-den t. j. Koledův den (prozatím pokládám formu Kolen za zkrácenou) mají lidé obyčej houpatí se v kolébkách (houpačkách, ЛЮЛЪКА) k vůli zdraví. Tu spustí slunčeva matka zlatou houpačku, děvče nic netušíc do ní vsedne i je vtaženo do nebe. (S tím se krásně snáší poznámka Hanušova, Kalendář 51, o Koledě: „U Slovanů jižných a to zvlášť v Turecku baví se i hrami houpacími, „kolyske dzivne“ jmenuje je Strijkovski, očitý jich svědék.“) Příliš pozdě pozoruje matka únos dcery a rozkáže jí, aby na svého manžela devět let nepromluvila. Když pak slunce rozhořčeno nad jejím tvrdošijným mlčením chce pojmuti jinou ženu, promluví Adilenka i prosí boha, aby ji proměnil v laštovku, načež odletí.

Дъщеря-та на Вагенский кралъ прѣобарната на ластовица.

Багена крале си залиби юда самувила, та са споди и затруднела, та си рожба ни трае, родила си долберъ момица, кат' да си е уть небе паднала;	5
та се чуди юда самувила, како име да хи тури? Та си хи име тури Адиленка момица. Я изимъ ни хи дава, уть ежши да излезе,	10
чи ша га залиби яску сонце. Та си раста Адиленка, веке си порасна, гулема мома израсла за жене-те, йоще сонце ни га виделу, дуръ хи са е веке дудеелу,	15
та си изимъ тера: „Мале ле мила мале! Ша излеза мале на дори, шедба низъ дори да са шетамъ, и да виде що е на земе-та.“	20

„Седи моме ни излевай,
 чи си ти е сонце пкрвѣ душманинѣ,
 ша си та залиби, на пебе ща та дигне;
 та си' една на майка,
 ша ма уставилѣ сама самичка, 25
 сама самичка кату кукувица.“
 Мома си майка ни слуше,
 та си излезе на бащини градини,
 да са шета пу бащини дорове,
 та са шета три дни и три ноци, 30
 тамамѣ при майка да иде,
 дугледа га сонце утѣ небе-ту.
 три дни и три ноци трептелу,
 трептелу ни захождаду.
 Майка му гу чека на небе-ту, 35
 готвила му сладка вечере,
 я гу нема да вечере,
 та ои прати нежна беелне,
 да гу викне да си доиде,
 чи му вечере истинала. 40
 Дурѣ тога си доиде фаѣ сарае,
 майка му гу сѣдила,
 сѣдила гу и гу питала:
 „Сончице мило сончице!
 Защо са сонце, забави? 45
 Та ти вечере истина;
 вечере ти е крава ялува,
 и деветѣ пещи чиста леба,
 що ти са дошли курбанѣ утѣ земе-та,
 курбанѣ ти ги пратилѣ Харанине крале, 50
 чи му са родилу мжжу дете.“
 Сонце си на майка дума:
 „Да знаешѣ, мале, да знаешѣ,
 каква си мома видехѣ,
 ега си мале блеснахѣ на Багемска земе! 55
 Мома си излезе на бащини градини,
 да се шета пу бащини дорове.
 Та какѣ си га мале видехѣ,
 чи е джолберѣ на земе-та,
 три дни и три ноци трепталу, 60
 трептелу ни захождаду,
 та за това са толку забавилѣхѣ.
 Агу си мале ни зема тае мома,
 ниша си веке изгревамѣ на небе-ту,
 какѣ си изгревамѣ ду сега. 65
 Да идешѣ мале да идешѣ,
 да идешѣ мале при Бога,

- та да гу питашь, и да гу прашиншь,
да ли бива да си зема тас мома,
ѳаѳъ мои сарае жива да га дигнемъ, 70
та за неа да се жене.“
Та ютиде майка му при Бога,
та гу пита и гу праша:
„Боже ле Дейне Боже,
сонце си е нажелену, натжжену, 75
чи си дугледалу уть небе-ту мома Адиленка,
що си е дюлберъ на земе-та,
та си га бендиса и си га залиби.
Бива ли Воже и прилега ли,
жива мома-та да дигнемъ, 80
да си седи ѳаѳъ наши сарае,
та да са жени ясну сонце?“
Господъ си на майка думаше:
„Стара ле майка сонцева,
бива си и прилега, 85
ега си е день коленъ-день,
да спуснешъ на земе-та златна люлька,
праву да иде на момини дори,
да ѳоди малу гулему,
за здраве да са люле на люлька, 90
на сетнина и мома ша иде,
на люлька ша си седне,
и тиа за здраве да са люле,
тога си люлька затеглите,
та си га на небе дигните, 95
да са жени за ясну-ту сонце.“
Какъ си е казалъ Господъ, и станалу,
сончева стара майка си направила златна люлька,
на личенъ день на коленъ-день,
спуснала си на земе-та златна люлька. 100
Люлька си утишла на момини дори,
та си вжрвелу малу гулему,
за здраве да се люле на люлька,
та са люлели що са люлели,
на сетнина и мома дошла, 105
и тиа си на люлька седнала,
за здраве да са люле.
На майка св дума гоори:
„Мале ле мила мале,
я ѳоди мале да ме залюлешъ, 110
и за тое здраве да си е,
чи си веке стара юговеседа,
та ни можешъ на люлька да седнешъ.“
Та си е сама майка залюле,

ду си на люљка седнала, темни са магли снуснали, ситна си роса заросила, тихну си ветарче задулу, и люљка са е на горе дигнала!	115
Кат' си са люљка дигаше, мајка хи плаче и заржче:	120
„Адиленке мила мамина, деветъ години си ткала тенки дарм, деветъ месеца да гувеешъ, на пжрве либе да ни продумашъ,	125
клетва та приклевамъ, сасъ майчину млеку, що та самъ бизала три години.“ Каъз хи мајка дума и заржче, на Адиленка са чулу дучуду, чи деветъ години да гувее, деветъ години ичъ да ни продума, чи и мома си деветъ години гувела, ичъ си на либе ни продумала.	130
Та са на сонце жельба нажели, чи му е либе нема немица, та си друга залиби, да ни е нема немица.	135
Ј Адиленка си е кумица, тиа да ги венчее, та си заправи свадба гудема, Адиленка си булка прибули, та са е булу запалилу, и булка си пудъ булу продума:	140
„Адиленке ле млада кумице, аку си нема немица, та ни си и слепа слепница, та си ми булу запали.“ Адиленка са е засмела, та си дума и гоори:	145
„Јазъ ни ти самъ булу запалила, и ни самъ нема немица, ниту самъ слепа слепница, на мене си мајка заржче, деветъ самъ години ткала тенки дарм, деветъ години да гувее, на ясну сонце да ни продума. Сега е веке девета година, сега веке ша продумамъ.“ Каъз си га е чулу ясну сонце, и негува стара мајка,	155
	160

будка са назадъ вжрнали,
 па да си залиби мома Адиленка.
 Я тиа са каялѣ ни чинила,
 лу са на Бога мольба моли: 165
 „Боже ле Дейне Боже
 я остори ме Боже едно пиленце,
 да си ѓжреамъ на небе-ту на земе-та,
 чи ми са е сонце насмелу,
 йоти самъ била нема немица.“ 170
 Та и Господъ хи мольба услуше,
 и си га устори едно пиленце,
 едно пиленце цѓрна лестувица,
 тамамъ на сонце да продума:
 „Седи ми сонце сасъ зраве!“ 175
 И си ѓжрнала да бега.
 Сонце си га зашпра:
 „Седи ми либе седи,
 та си ми и прощавай,
 чи ти са самъ насмелу, 180
 йоти си нема немица.“
 Па си тиа ни слуше,
 тамамъ сонце да га фани за коса-та,
 стана си ми цѓрна лестувица,
 и си ѓжрена та са ни видеда. 185
 Утѣ тога си устанала лестувица-та,
 и е устаналу песна, да са пее. 187

Pozn. Výraz „Dejne Bože,“ verš 74, vyskytá se i v jiných písních.

Válka junáka Kubratice s carem Skitou.

Píseň pomácká. Formě metrické nelze upřítí jisté snahy po pravidelnosti. Píseň je opatřena komentářem; nalezena před r. 1874.

Opěvá se boj Skythů s nějakým zemědělským národem. Tato jeho vlastnost se rozhodně vytýká. To nemohou býti volžští Bulhaři, nýbrž Judé, o nichž se v jiných písních podobným způsobem píše. Proto se osměluji předpokládati, že jméno hlavního hrdiny Kubratice, v těchto písních vůbec zhusta zpomínané, vytlačilo nějaké starší jméno.

Obsah: Kubratice ptákem od boha poslaným dostane rozkaz, aby zalidnil pustou škitskou zemi, a přiučil divoký národ škitský, který kouska obilného chleba ještě neokusil, orbě. Kubratice prosí škitského krále listem (obyčejný prostředek ve všech písních), aby dobrovolně dovolil jeho mladému lidu vzdělávati zemi škitskou, ano Kubratice se chce za to státi jeho vojvodou i poddaným. Divoký král škitský nezná čísti (verš 62—67).

Rozlíčen sebere divoké škitské vojsko, které nemá tenkých šavlí, nýbrž tenkých „supic“; „v rukou drží kameny.“ Jakmile to vojsko hrdina Kubratice shlídně, uteče. Pomocnice Juda dovede opět Kubratice i jeho lid před vojsko škitské, avšak Kubratice uteče po druhé, házejí Škitové kameny, že se hory drobí. Juda sama ubije škitského krále, i zavede konečně Kubratice, který se neustále ještě třese a bojí úskoků nepřátelských (пучие), do škitského města. Kubratice se stane silným carem, nosí zlaté žezlo, učí divoký lid škitský, aby místo kamenů (praků) i „supic“ nosili tenké šavle (viz komentář), a mladá děvčata orají škitskou zemi i zasívají bílou pšenici. (I dlé jiných písní konají děvčata polní, právě nejtěžší práce.) Země Škitica dostane jméno „Janská země,“ Kubratice vystaví město Stambol i ještě devadesát jiných měst.

Борба на Кубратица юнакъ съ Шкита царе.

Кубратица юнакъ си ми слева,
 какъ ми слева уть гора-та,
 и са чудумъ чуди,
 де да иде що да прави,
 та му пиле припева: 5
 „Кубратица млада юнакъ,
 що ми слевашъ уть гора-та,
 и са чудумъ чудишъ,
 де да идешъ що да правишъ,
 самъ самичекъ що ша правишъ? 10
 Я закарай силна войске,
 що ти седи фазъ сарае,
 та ми фоди на белъ Дунавъ,
 на белъ Дунавъ на Шкита земе,
 Шкита земе мощне запустена, 15
 хемъ е поле уревиту!
 Шкита царе инатчие,
 ником' ни дава да иде,
 да му сее на поле-ту,
 дуръ са Господъ разедилъ, 20
 разедилъ са налютилъ са.
 Какъ ми слевашъ уть гора-та,
 и ма прати, хаберъ носе,
 да си идешъ на Шкита земе,
 ша погубишъ шкита царе, 25
 та и земе ша заселишъ,
 ша ми сеешъ и поле-ту,
 шкита царе ша та фали,
 йоще леба ни е кусилъ,

	57
и пшеница ни е видель! ⁴	30
Пее пиле и ми ѓрка, и са враца Кубратица юнакъ, та си фоди фазъ сарае, и закара силна войске, що му седи фазъ сарае,	35
и закара малки моми, та си фоди пу земе-та, дойде веке на белъ Дунавъ, на белъ Дунавъ на земе Шкитица, и земе-та мощне запустена.	40
Та на царе прати бела книга, бела книга църну писму, напева му и му дума: „Царю ле шкита подивена! Земе ти е царю запустена,	45
хемъ ти е поле уревиту, йоще леба ни си кусилъ, и пшеница ни си видель. Уть Бога ми хаберъ дойде, да си слеза уть гора-та,	50
и да дойда на белъ Дунавъ, на белъ Дунавъ на земе Шкитица. Закарахъ си силна войске, и закарахъ малки моми, да ти заселе земе запустена.	55
Хатъръ царю да ти ни устане, ша ти седе фазъ сарае, и ша ти самъ млада войвода, уть тебе си изимъ терамъ, що си карамъ малки моми,	60
да ти уратъ поле уревиту.“ Прати юнакъ бела книга, бела книга църну писму, Шкита царе йоще ни видель, ни ту пее бела книга,	65
бела книга църну писму. Инатчие мощне хинитинъ, хаберъ му прати млада войвода, чи е Кубратица на белъ Дунавъ, и си вара силна войске, силна войске малки моми.	70
Разеди са налюти са, закара си силна войске, силна войске диви подивени, ни ми носетъ тенка сабе, тенка сабе тенка пушка,	75

ду си иматъ камене фаѣ ржки-те,
 сабе хми е тенка сунѣца.
 Та си дойде на белъ Дунавъ,
 уплаши се Кубратица юнакъ, 80
 чи ни заминува ду белъ Дунавъ,
 и забега низъ поле-ту.
 Срета гу сретн Юда Самувѣла,
 та му дума и говори:
 „Бре де ша идешъ да ми бегашъ,
 йот' ни идешъ на юрдие. 85
 Що ми прави Шкита царе,
 закаралъ е силна войске,
 я му войске дѣва подивена
 нема сабе, ниту пушка, 90
 ду си има камене фаѣ ржки-те,
 сабе му е тенка сунѣца,
 ша му погубишъ силна войске,
 ша му сечешъ руса глава,
 царъ ша бодешъ на белъ Дунавъ. 95
 Вжрни са, що ми бегашъ!
 Какъ си каилъ станалъ,
 да оставишъ силна войске,
 силна войске малки моми,
 да ги глеу Шкита царе, 100
 да ги сече силна войске.“
 „Да са вжрни юду, що да праве,
 Шкита царе да надборе,
 па на земе ни му ида, 105
 ни са заминува ду белъ Дунавъ,
 дутекалъ е, ни са плива.“
 „Що ти е юнакъ за белъ Дунавъ!
 И азъ ти ардамъ чинамъ,
 и та карамъ на земе Шкитица,
 хемъ ти седе фаѣ сарае, 110
 да ти уче силна войске,
 силна войске дѣви подивени,
 що ги наиде фаѣ сарае,
 да си носетъ тенка сабе,
 тенка сабе тенка пушка.“ 115
 Та са вжрни Кубратица юнакъ,
 па утиде на белъ Дунавъ,
 и му иде Юда Самувѣла,
 та си дуна силна ветра,
 силна ветра и студена, 120
 та замжрна ду белъ Дунавъ.
 Помина си Кубратица юнакъ,
 помина му силна войске,

силна войске малки момн.
 Юда седи ни заминува, 125
 сирѣ чини и си гледа,
 що ша прави Шкита царе.
 Излели на буйну ту поле,
 утѣ Бога да најде Шкита царе,
 духнувита му силна войске, 130
 как си ѡжрлетѣ камене-те,
 и гора са подробили!
 Забега юнакъ низѣ поле-ту:
 „Юду ле Самувилу!
 Що ма Юду подмами, 135
 та самѣ заминалѣ ду белѣ Дунавѣ,
 погиналѣ самѣ ѡсредѣ поле-ту.“
 Чуда Юда, разедила са,
 та си ѡлезе ѡаѡѣ юрдне,
 искара си тенка сабе, 140
 завжрте са замаха е,
 и посече Шкита царе,
 посече му силна войске,
 единѣ веке ни устаналѣ!
 Кой устаналѣ удавилѣ са. 145
 И ми дойде Кубратица юнакъ,
 та на Юда селамѣ дава,
 па хи са молба моли,
 да гу ни остави самѣ самичекѣ,
 да си ѡлезе ѡаѡѣ града шкитица, 150
 да ни му е града на пусие,
 да гу ни затруеть млада и зелена.
 Фжркна Юда ѡаѡѣ града шкитица,
 и си ѡлезе ѡаѡѣ сарае,
 та са шета малу млогу, 155
 малу млогу, три нидели.
 Фаѡѣ града ниѣде пусие,
 ни ѡаѡѣ града ни ѡѣ сарае,
 и на юнакъ хаберѣ прати,
 да закара силна войске, 160
 та да ѡлезе ѡаѡѣ града,
 ницу му на пусие.
 Юнакъ са веке ни чуди,
 лу си ѡлезе ѡаѡѣ сарае;
 царѣ е веке на Шкита земе, 165
 и си носи златна тояга;
 Юда му ардамѣ прави,
 та си учи силна войске,
 силна войске диви подивени.
 Ни си носетѣ камене ѡаѡѣ ржки-те, 170

ни си носеть тенка сушица, лу си носеть тенка сабе, тенка сабе тенка пушка. Малки моми си му уратъ на поле-ту, и си сееть бела ишеница,	175
та си ядатъ чиста леба. Прочулъ са Кубратица царе, прочулъ са и са зачулъ, та му идатъ мусеѡире, мусеѡире му са кралюве-те, кралюве-те, бануве-те.	180
Ни е веке земе шкитица, туку си е Яйска земе. Наградилъ е царе Стамболъ града, наградилъ е йоще малу млогу, малу млогу девендесе града, та е пжрва царе на земе-та. И му песна устанала, чи е юнакъ надъ юнаци.	185 189

К о м м е н т á ř.

Кубратица: билъ найсилный нашъ царь, зацо той пжрвъ пжть направилъ на земе-та царство, като посвоилъ млогу други народи; а са билъ прочулъ пу сичка-та земе и зацо то знаель сичко, и кога то ходилъ на буйну-ту поле, само той и негува та войске носили байрякъ и сабе.

Шкита земе: била подивена, която послѣ записалъ Кубратица, и научилъ люде-те да уратъ и да сееть.

Глуе: значи кашмересува (t. j. vysmívá se „ГЛОУМНТЬ.“ Skutečně musila kratší kořenová forma etymologicky posud nevysvětleného ГЛОУМНТИ deridere zníti glu, srov. ř. γλαός, gluten, lit. gliumus i znamenalo prvotně lubricare).

Нумны на Survakání, aneb Sivné písně.

Вýразу сурвакъ pilný sběratel Hanuš ve svém Kalendáři ještě nezná. U Afanasjeva (3.391) vyskytá se v nesrozumitelné formě сурава божо. Сурваки помácké jsou třídení slavností novoroční, нова година, která je zasvěcena bohu Sivovi. Po radosti, kterou zlatá Matka porodivši svého synáčka mladé slunce, Koledu, lidi rozveselí, následují „mrsní dnové“ (мрѣсни дни, dies nefasti), též černí dnové, i trvají až do nového roku. Hrozí duchové znepokojují člověka za těchto dnů (злини; сига). Srov. Hanuš, Kalendář 25, 27. Ten čas se zove černý rok, a od nového roku počíná bílý rok (црна, бела година; црна бога, бела бога).

Сурова значи здрава, řekl Pomák k otázce Gologanově. Survak (Survan)-den je dnem zdraví: v ten den sestupuje Siva na zem, vedle něho stojí živá Juda a nalévá do jeho zlaté číše jak oheň žhavou, lesklou, nesmrtelnou, zdravou vodu, kterou oplozuje lidi i nivy. Starý žrec stoje nad obětí chlácholů i prosí boha, aby dno číše obrátil dolů a vstříknul nad zahradami, nivami i nad celou vsí. To je obsah písní.

Vřelost i prostosrdečnost té modlitby, přímé obrácení se zpěváků k bohu, jako k živé mezi ně sestupující osobě, která v oběti účastenství má, jejich prosbám po vykonané oběti ihned vyhoví — vše to lze srovnati asi s hymny Rigvedy. Jen považme, že jsou naše písně básněny nářečím, jehož jazyková forma největší škodu utrpěla: a jí právě se oslabuje dojem. Co bůh na nebi a žrec na zemi před očima lidí vykonává, pěvec neliší. Mythický v přírodě právě se vyvíjející děj a survakání jedno je. Sivovi živá Juda, starému žreci (zove se Царё) svátečně oblečené děvče do číše vodu nalévá; pěvec se táže: „V jeskyni je mladé děvče, je-li to děvče od země, či to živá Juda od nebe?“ (hymnus III. 7—9) Siva pije, žrec pije z číše, Siva i žrec kropí, prská (ПЪРЧА) vodou, žrec rozdává dary, Siva kropě vodu již i lidem rozdává pšenici, hrozny, jablka, zdraví. Na nebi pod stromem sedí Siva, to je sluneční po celém svodu větve rozkládající strom, ale i pěvec ho zove sluncem. Mythická appercepcce, přenešení i původní přírodní předmět, obřad i jeho příčina, vše to zde ještě nerozlučně spojeno.

Písně, ač naskrze téhož obsahu, ukazují důležitý formální rozdíl: čtyry jsou vázány na určitou náboženskou funkci, v níž se třídní slavnost rozpadá a totiž 1. zabití žertvy, chlácholeni boha; 2. slavnostní vyzvání k žreci a zvěstování příchodu nesmrtelné vody; 3. v jeskyni vykonané obřady, kropení vodou; 4. návrat do vsi, děkování zpěvaček i vítání žrece, rozdávání darů. Ostatní písně opěvají týmiž slovy tytéž mythické příběhy, ale jenom ve formě všeobecné i zpívají se vůbec za těchto dnů. Není v nich dramatičnosti. Já se osměluji tvrditi, že jsou prvé starší, druhé mladší. Co jsou na př. naše české koledy i pomlázky? Nesrozumitelné reminiscence kdysi skutečně vykonávaných, snad velmi složitých obřadů. (Mimoděk mluvím se stanoviska těchto písní). Pozvolna hynuly staré obřady, nákladné obětování zvířete nejdříve přestalo, snad u jedné rodiny, v jedné vsi; ale zpíváním starých oněch písní pořád se doma bavili, jejich látka byla ještě napařád tatáž, avšak již nemohly býti dramatické, jakmile jejich obsah byl odtržen od neprostředného nazírání současného mythického příběhu i obřadu. I ten obsah dále mizel, jenom kluci si nedali vzíti ten poslední survival, poněvadž šlo o koláče, a tak zbylo pouze obcházení, děkování a rozdávání darů. Tak se konečně i ony druhé mladší vždy ještě krásné survácké písně Pomáků u ostatních Bulharů scvrkly na onen novoroční pozdrav,

který uvádí Afanasjevъ 2.391, jehož slova jsou takřka doslovně vyňata z našich písní, ona jsou jejich jádrem. Že za nimi věží to, co zde podáváme, ovšem jsme netušili.

Písně mají znamenitý komentář. Rozměr pravidelný t. j. nejméně volný.

Obřadné sívné hymny.

(Výklad Pomáka; sloh Gologanův) Едно врѣмя праздно-
вали три дни нова-та година; въ пѣрвыйтъ день най-
старый въ село-то колелъ курбане-те на Бога, а моми са
събирали и испѣвали слѣдоущъ тж пѣснж:

I. h y m n y s.

Сива Боже усивналъ са!
слезалъ си Боже! на земе-та,
и ми седишгъ ѳаѳъ гора-та,
дуръ са лету уновилу,
ѳъ рѣка ти Боже златна каната. 5
Правила е ясна зора
утъ каната ясну слѣнце,
та са земе узарила.
Седишгъ Боже ѳаѳъ гора-та,
и ти стои жива юда, 10
въ рѣки хи сурна вода,
сурна вода, жарну вину,
полева ти ѳаѳъ златна каната.
Дека пѣрсне тае вода,
сичку са уживева, 15
и лету са уновилу.
Три години, Боже, ни си слезалъ.
Чи е Бога на земе-та,
ѳала му е пу сичка земе,
сите му курбанъ колелъ, 20
какъ оставилъ ясну небе.
И тое та ѳала, Боже, на земе-та!
Наше Бога ѳалиме та,
чи на ардамъ править.
Какъ та служи жива Юда, 25
и та служи сурна вода,
утъ каната вода прилева,
та са лее ѳаѳъ наше земе,
та са сичку уживева.
На ти са Боже молиме, 30
на ти курбанъ колеме.
Какъ си пнешъ сурна вода,
сурна вода, жарну вину,
ниде вода да ни прилее.

Въ наше земе река притекла, 35
 та си тече низъ поле-ту,
 родила са бела пшеница,
 родилу са белу грозде.
 Сурна вода еъ наше града,
 и притекла еъ пещере-та, 40
 и съсъ вода жива Юда,
 чи е чека наше царе,
 направилъ е златна каната,
 еаналъ е златна еурушка,
 лу да дойде жива Юда, 45
 да му пом сурна вода.
 Живъ да си е ду илита,
 зравъ да си е ду нова година.
 И ти Воже курбанъ коле,
 та ти еали пу земе-та. 50

К о м м е н т á ř.

Сива: былъ Богъ на наши-тѣ дедове, кого то вѣрвали че былъ Богъ на година-та.

Усивналъ са: значи заблескалъ са. V jiné písni je усивилъ са: станалъ сурестъ, пепеливъ (sic), налютилъ са.

Сурна вода: была ясна като оганъ, и еж точила жива Юда, който шель утъ тажъ вода не умиралъ. (Srov. соуръ leucorphaeus).

Жарну: значи ясно като оганъ. (V jiné písni k slovu жарна вода přidáno: светлива като оганъ: отъ тажъ вода пилъ Сива Бога, а и който отъ человекѣци-те шель такава вода, живель много, и никогашъ са ни разболевалъ.

Уновилу: застигнала нова година. (Někdy se vykládají i slova, která by nám mohla býti srozumitelná).

Еурушка: было шель, кое-то само момѣ-тѣ еанали, и като го позлатевали, (část oběti se pozlascuje, na př. rohu), давали го на онова който былъ определенъ да коли курбанъ на нова година.

Илита: хиледа години.

II. h y m n u s.

На вторийтъ день утивали момѣ-тѣ въ къщѣ-тѣ на старийтъ, който колель курбанъ-тъ и му испѣвали слѣдоущѣ-тѣ пѣснѣ:

Излез' царю! утъ сарае,
 та си земѣ златна каната,
 златна каната, златна еурушка.
 Мома еоди еаеъ гора-та,
 малу млогу три недели, 5
 и си еала златна еурушка,
 та та дарба дарува.

Фоди царю ѿ пещере-та, намъ е Бога хаберь пратилъ, вутре йоще рану,	10
рану йоще предъ зорница, и си праца Жива Юда, ѿѿ рѣка хи сурна вода, сурна вода, жарну вину.	15
ѿѿ пещере река притекла,*) чи си дойде Жива Юда, ѿѿ средъ нѣщи, ѿ зло ту време. Чекала та ни та чека.	
И на Бога курбанъ де колешъ, да му колешъ златна фурушка.	20
Хемъ на Юда мольба да са молишъ, какъ та пои сурна вода, сурна вода, жарну вину, и да пѣрне ѿ наше земе, ѿ наше земе, ѿ наше града.	25
Дека пѣрне сурна вода, и поле-ту мощне уралиту, да си роди бела пшеница, бела пшеница, белу грозде.	
На юнаци да си пѣрне, на юнаци и на моми, какъ си пѣрска и да пиетъ.	30
Кой си пие сурна вода, сурна вода, жарну вину, живъ да си е ду илита,	35
зравъ да си е ду нова година, дуръ да са лету уновилу, да изедатъ бела пшеница, да испиетъ руйну вину, па да си му курбанъ колетъ,	40
що е Сива ѿѿ гора-та, да хми пѣрне сурна вода, сурна вода, жарну вину, да са живи ду илита, да са зрави ду нова година.	45

К о м м е н т á ě.

Уралято: що го са урالي.

III h y m n u s .

А на третий-тъ день много рано предъ зорница ути-
валъ старий-тъ въ еднѣ пещерѣ, въ коя то имало вода;
съдружавали го моми и му пѣли слѣдоущ-гѣ пѣснѣ:

*) Srov. hymnus I. 34.

Излезалъ ми царе уть сарае,
 уть сарае, уть града гулема,
 рану йоще предъ зорница.
 Фафъ рѣки му златна фурушка,
 та си води фафъ пещере, 5
 и на Сива курбанъ коле.
 Фафъ пещере малка мома,
 дал' е мома уть земе-та,
 ил' е мома уть небе-ту?
 Царе веке фафъ пещере. 10
 Излепа е малка мома,
 записала капия-ге,
 ником' ни дава да флезе,
 ниту царе ни везире.
 Ду си флеватъ малки моми, 15
 малки моми, ду три сесри.
 Фафъ пещере ясна кладнеца,
 та си пеетъ сивна песна,
 сивна песна и ду Бога:
 „Боже ле, Сива Бога, 20
 малки сме Боже йоще моми,
 та сме гюнефъ ни сторили,
 та ти са мольба молиме,
 аку си е мома Жива Юда,
 пременила са, наредила са, 25
 и на порти е излепа,
 причекала млада царе.
 Аку си е Жива Юда на небе-ту,
 прати е' Боже фъ пещере-та,
 фафъ рѣки хи сурна вода, 30
 и да лее фафъ ясна кладнеца.
 Какъ си пие млада царе,
 живъ да си е ду илита,
 зравъ да си е ду година.
 Та на дарба дарува, 35
 три алтаны чудни на небе-ту.
 Вишку Бога увисилъ са!
 Сива Бога усивналъ са!
 Узра Бога узарилъ са!“
 Испели са моми сивна песна. 40
 Малка мома, Жива Юда,
 пременила са, наредила са.
 Фафъ рѣки хи златна каната,
 фафъ каната сурна вода,
 сурна вода жарну вину, 45
 и на порти е излепа,
 та причека млада царе,

причека гу, дучека гу,
 и порти му уторила.
 Царе си е' дарба дарува, 50
 и хи носи златна каната,
 еъ каната му сурна вода,
 и си лее еаеъ ясна кладнеца,
 и уть кладнець Йоганъ излева,
 та си пърсна 'млада царе. 55
 Живъ да си е ду илита!
 Здравъ да си е ду година!
 Млада царе курбанъ коле,
 курбанъ коле златна еурушка,
 и на Бога са мольба моли: 60
 „Ой ти Боже Сива Бога,
 живъ самъ Боже ду илита,
 зравъ самъ Боже ду година.
 Я ти са мольба моле,
 и на Юда да заръчешъ, 65
 да си пърсне сурна вода,
 еъ наше земе еъ наше града.
 Дека пърсне сурна вода,
 на поле-ту беда ишеница,
 на дозе-ту белу грозде, 70
 на бахче-ту ябълки-те.
 И да пърсне на юнаци,
 на юнаци и на моме,
 и си пиетъ сурна вода,
 сурна вода, жарну вину, 75
 живъ да си е ду илита,
 зравъ да си е ду година.“
 Царе са мольба моли,
 и на Бога курбанъ коле.
 Жива юда мольба чуе, 80
 та си точи сурна вода,
 сурна вода уть ясна кладнеца,
 извиши са ду небе-ту,
 та си пърсна еъ наше града,
 на поле-ту беда ишеница, 85
 на дозе-ту белу грозде,
 на бахче-ту ябълки-те;
 и си пърсна на юнаци,
 на юнаци и на моми.
 Кой си пие сурна вода, 90
 сурна вода, жарну вину,
 живъ си е ду илита,
 зравъ си е ду година.
 Дуръ са лету уиовилу,

изева си бела пшеница,
испива си руйну вино,
понуда му ябълка-та.

95

К о м њ е н т а њ.

Сивна песна: пѣла се на Сива Бога.

IV. h u m n u s.

Кога то са връщаль (царе) отъ пещерѣх-тѣ, причеко-
вали го и му испѣвали слѣдоущѣх-тѣ пѣснѣх :

Завърналъ са млада царе,
завърналъ са утѣ пещере,
утѣ лику му яску слънце,
ѡаѡъ рѣки му златна камата,
ѡаѡъ каната сурна вода. 5
Дарба гу дарувахъ ѡъ пещере-та.
Подрукнала са Жива Юда,
подрукнала са утѣ гора-та:
„Излезите малки моми,
излезите на капии, 10
чекайте си млада царе,
какъ си иде песна му певайте.
Добром' дойде млада царю,
добром' дойде ѡъ наше града!
Какъ си идешъ, утѣ пещере, 15
и утѣ Бога що ни*) носишъ,
що си имашъ ѡаѡъ каната?
Служба на царю служи сурна вода,
сурна вода, жарну вину.
И ние**) та дарба даруваме, 20
бели китки сме правили,
и съсъ злату ги златиме,
виеме ги на тое та глава.
Рукна Юда, ни са виде.
Събрали са малки моми, 25
събрали са ѡаѡъ бахче-ту,
та си праветь бели китки,
и ги злату позлатевать;
излели са на капии,
та си чекать млада царе. 30
Зададе са, песна му запевать:
„Добром' дойде, млада царю,
добром' дойде ѡъ наше града,
чекаме та, ни спиеме,

*) пѣм. **) му.

три дни царю що та чекаме.	35
Идепъ царю утъ пещере-та, я утъ бога що ни носинъ, що си имашъ фаяъ каната? Мольба ти са царю молиме, служба да на служишъ сурна вода,	40
сурна вода, жарну вину. И ние та дарба даруваме, бели китки сме правили, съсъ злату ги позлатихме, виеме ги на тое-та глава. ⁴	45
Чулъ е царе малки моми, та ги служи сурна вода, сурна вода, жарну вину, да са живи ду илита, да са зрави ду нова година.	50
Малки моми дарба гу даруватъ, бели китки що правили, и съсъ злату ги новили, та ги виетъ на глава-та, и гу каратъ призъ града гулема,	55
та си му песна пеетъ, и гу фалъба фалетъ, чи какъ си е фъ пещере-та, какъ гу служи Жива Юда, сурна вода жарну вину, и пърснаха вода на поле-ту, та е поле мощне уралиту, родилу си бела пшеница, бела пшеница, белу грозде.	60
И си пърсна на юнаци, на юнаци и на моми, та си пиетъ сурна вода, сурна вода, жарну вину, и са живи ду илита, И са зрави ду нова година.	65
Флезе царе фаяъ сарае, фаяъ дори му малки моми, дарба чекатъ, да ги дарува. Млада царе са дусети, чи на Бога са убрекалъ, малки моми да дарува.	70
Утори си съндъци-те, та искара три алтана, три алтана чудни на небе-ту. Вишну Бога увискилъ са, Сива Бога усивналъ са,	75
	80

Узра Бога узарилъ са,
 Та си моми дарба дарува,
 премени ги, нареди ги,
 хемъ ги йоще гозба гости,
 чи му са песна испели. 85

Surváky aneb Sivné písně vůbec.

Слеза ми Бога уть небе,
 Сива е Бога, усивналъ са,
 слезе ми Бога фаѣ гора,
 де ми са дъру повилу, 5
 ясну ми дъру ясну слънце,
 де ми тече живенъ кладнецъ
 и уть кладнецъ живна вода.
 Седналъ ми Бога пудъ дъру,
 чи си е сура година сурова,
 седналъ ми Бога приседналъ. 10
 Я си ти вода ни пие,
 дуръ си ми дойде Жива Юда,
 ѣъ десна хи рѣка златна каната,
 ѣъ лева хи рѣка златна чеше,
 на Бога си вода точи. 15
 Чудна хи златна каната,
 живна е вода уть кладнецъ,
 жарна е вода ѣъ каната.
 Смела са юда, засмела,
 на Бога си чеше подава, 20
 та си му дума говори:
 „Боже ле, Сива Боже,
 пий си ми, Боже, напий са,
 жарна ми вода уть чеше.
 Ка' си ми Боже пиешъ, 25
 струни си чеше на земе,
 пърсна си вода фаѣ селу!
 де си бапне жарна вода,
 фаѣ къщи сурова година,
 да са зрави ду година, 30
 да са живи ду ледница,
 пъланъ класъ на поле-ту,
 белу грозде на лозе-ту,
 фаѣ бахче-ту цървена ябълка.“
 Пилъ е Бога живна вода, 35
 оставилъ е фаѣ златна чеше,
 струнилъ си чеше на земе.
 Фаѣ селу си вода пърсна,
 капнала си жарна вода,

фъ наше селу сурова година, 40
 фазъ къщи са здрава ду година,
 а са живи ду ледница,
 пъланъ е класъ на поле-ту
 белу грозде на лозе-ту,
 фазъ бахче-ту цървена ябълка. 45

К о м м е н т а ъ .

Живенъ: сж зовель, зацо то давалъ животь на онова, който
 шель отъ него.

Сурова: значи здрава.

Струни: значи наведи.

Ледница: хллада години.

Рознамка. Царе místo kněz, žrec, obětník upomíná na dvojí význam vedických slov sūri, maghavan: 1. znamená toho, který dá oběť připravit, původce oběti. 2. pán, boháč. — Града lze snad pojmuti v původním jeho významu, ohrada, ohrazené bydliště (lit. gārdas). Litevské vesnice mají ohradu. V jedné písni stojí:

фъ наше града, фъ наше поле.

Nesmrtelná zdravá voda známá ze slovanské mythologie vůbec, má v písniích pomáckých zvláštní důležitost do sebe. O ní se píše v mnohých hymnech, mythech i historických písniích staršího obsahu. Vyskytá se, nepřepínám, pod padesaterými názvy: živa voda, bjasla voda, mreta, ombrosu (sic), žerisala voda, voda amričesta itd. Kromě některých podivných, neslýchaných attribut nenalezl jsem nic, co by se s našimi dosavadními názory o mythologii indoevropských národů i o této oblačné vodě zvlášť co nejlépe nesnášelo.

Siva i černý rok.

Příchodem Sivy se rok obnoví (odtud výraz předešlých písni letу уновилу. R. поновальникъ). Dříve však mu je zvíťaziti nad těmi zlými bytosťmi, jež za předcházejícího černého roku lidi i přírodu znepokojují. Tu se objevuje druhá stránka jeho povahy, on je lýtým bohem. Tak aspoň pojímám následující píseň, zpívanou před Sivným svátkem, v čase mezi štědrým večerem i novým rokem.

Пісна, коя то пбѣли по Колада на седенки:

Сивчу ле, Сивчу пепелива,
 що са си Сивчу налютилъ,
 ни си седишъ фазъ сарае,
 лу са си на гора качилъ,
 седналъ си пудъ дъро-ту. 5
 На глава ти са змие вие,
 съсъ седемъ глави и унашии,

ѡъ рѣка ти люта грома, на люта си коне яхналъ, люта коне мощне рогна.	10
Ког' си бодне, ког' удари, душе му прималева, я му ѡъ къщи неводе. Слези ми Сивчу на поле-ту, отвий си люта змие,	15
та е ѡърли ѡаѡъ море-ту, и си ѡърли люта грома, люта змие да погураниъ, и си слези утъ люта коне, никог' Боже да ни бодне.	20
Дуни ми тиханъ ветаръ. да провие облаци-те, облаци-те и магли-те, легнали са на земе-та, сега малу три нидели.	25
Поминала църна година, та ти курбадъ кодеме, задала са Бела година!	

К о м м е н т а ѣ .

Мощне рогна: значи съ големи рогове.

Písně o Alexandrovi macedonském.

Jakkoliv již Vsevolod Millerъ (Журналъ м. н. прось. октябрь 1877, Замѣтки по поводу Сборника Верковича) Verkovičovu písňe o Alexandru vědecky ocenil, myslím, že nebude se zbytkem, jestli se té věci zde i před českým čtenářem již k vůli úplnosti dotknu. S trefnými poznámkami Vsev. Millera bude zajisté každý souhlasiti, rovněž s objektivními jeho slovy o originalitě těch písni. Ostatně jsem následující řádky již byl před rokem napsal a s jejich uveřejněním až do té doby otálel. Promíne se mi tedy, jestli některé myšlenky, jež již Vsev. Millerъ vytknul, tuto budu opakovati.

V. Lamanskij (O Славянахъ въ Малой Азии 154) činí zmínku o životopisu sv. Klimenta, dlé něhož Alexander Slovaný z Malé Asie vyhnal, a na str. 155 má za to, že Bulhaři X—XII věku mohli znáti národní pověsti o Alexandru Velikém. Několik let po vyjití toho spisu seznali jsme z Miladinovů, že je jméno Alexandrovo Bulharům známo. Dozon poznamenal k tomu jménu, jež u Verkoviče našel (Chansons bulgares XXXVIII), c' est un nom et pas davantage, ale ve svém Rapportu již uvádí zcela protivně doklady (str. 38). Gundulič praví přímo, že je v údolí

Marice Srb Alexander, car nejslavnější, ode dávna předmětem písní (str. 40—41). On jeho jméno uvádí v té národní formě, ve které se vyskytá i v pomáckých Alexandreidách, Lesandro. (V starosrbských památkách a v chorvátském překladě románu o Alexandrovi vyskytá se vždy plná forma toho jména). Pulivakovci mají sebe za přímé potomky Alexandra Velikého. (Verkovič, *Описание быта болгаръ*, 27.) Romány o něm čte ještě nyní národ. (C. Jireček.) J. Jireček pokládá vyskytání se písní o Alexandrovi ve sborníku Verkovičově za důkaz falsifikace.

Vsev. Millerъ myslí, že pomácký Alexander vzal původ z románu Pseudokallisthena, skutečně vytknul některá místa, o nichž nelze pochybovati, že jsou oběma pramenům společná. I slovo *ВОЛОГЛАВЪ* našich písní, které právě jako v románe, odpovídá ř. *βουκεφαλος*, zavání působením literatury. Nicméně sluší uvážiti, že jest velice obtížné vyjmouti z naší sbírky jednu píseň aneb i jednotlivý výraz a neoceniti ho se stanoviska celé sbírky. Mně se totiž zdá, že poetický sloh řecký na jazyk i slovník našich písní působil, a toho stopy jsou rozsety po všech písních, nikoliv pouze v Alexandreidě. Básníci rhodopští přeložili na př. *Homerovy ἔπποι ἀκούποδες* s *ΕΟΝΕ ΔΕΣΤΟΝΟΓΑ* (chorv. srb. list, lastan, listom). Mát vůbec jazyk těch písní zvláštnosti, jichž v poetické mluvě ostatních nářečí slovanských není. Často opakovaná fráze *НАВЪРВИ СИ ДА СИ ИДЕ* je překlad epického *βῆ δ' ἰέναι*. Kdykoliv padne nějaký rek smrtelně raněn na zem, má ještě zcela jako u Homera krátkou řeč, která se uvádí slovy: *УТЬ МАЛЪ ДУШЕ ПРОГОВОРИ*, to je samostatný překlad, ač přece jenom překlad řeckého *τὸν δ' ὀλιγοδρανέων προσέφη; ὀλιγοπελέων*. Až příliš nápadné užívání vnitřních akkusativů, ač i jiným slovanským nářečím známo, též jaksí upomíná na řečtinu *борба бори, μάχην μάχεσθαι, дарба дарува δῶρα δίδοναι* itd. Jest toho tuším velmi mnoho.

Nemohl i ten román vzniknouti na základě národních pověstí o Alexandrovi? Našli jsme těch bývalých národních pověstí nyní stopu ve Verkovičově sbírce? Obtíže toho mínění cítím. Ale považme, že běží o písně, jež se zpívají v samé vlasti Alexandrově. Považme, že je Alexandrův cyklus v naší sbírce jenom jedním kamenem ohromné poetické budovy do ní velmi pevně zasazeným. Co učiníme i s mnohými jinými látkami sborníka Verkovičova, vznikly i ty působením literatury na odlehlá plemena rhodopská? Leda, že předpoložíme, že do sebe vssála jednu celou literaturu. To je neslýcháno. Alexandrovy písně tvoří uprostřed našich epických písní zvláštní cyklus Verkovičem velmi úplně sebraný. Jakkoliv pak z některých míst 15 větších písní o Alexandrovi jde, že je jméno jeho (Olesandra, Lesandra, Isandra, Plesandra, Leksandra, Aleksandra vojvoda) do nich jenom náhodou vsuto, t. j. že snad vytlačilo jiná jména, tož přece vidíme, že je Alexander jedním z nehlavnějších hrdin, okolo něhož se shromažďují i jiní

junáci (na př. Bogoje), jimž jsou i zvláštní písně věnovány. Alexandrovi středověkého románu se vlastně podobá jenom jakýmsi všeobecným historickým rámcem; v bulharském eposu upomíná i na oblíbenou postavu Orfenovu. Alexander je zázračné dítě bezdětného otce, porozeno s velikými obtížemi, sotva několik let staré křídloma k slunci se vznese, s oblaky i mlhami bojuje. Jakkoliv takové vplétání božských mytů původní formu bulharského Alexandra bezpochyby velice proměnilo, nelze přece pomáckému ovšem velmi summárnímú spracování zvláště u popisu činů Alexandrových odepřítí veliké samostatnosti. Jenom v povídce o Bucephalovi i v opise zázračného narození Alexandrova se jeví některé do očí bijící shody mezi románem i písní: ale takových okolností mohla se i fantasie národní nejdříve chopiti. Jsou varianty, které opěvají pouze narození hrdiny i jeho zázračného koně.

Variant opět, který jsem níže dal vytisknouti, neukazuje skoro nijakých shod s románem kromě jmen i děje vůbec, byť bychom i sami přiznali, že se jeho forma proměnila tím, že se do něho vloudila jiná v jiných písních oblíbená themata; narození Alexandrovo i historie o Bucephalovi totiž vypravuje se zde patrně jiným způsobem, nežli v románu, a v onom variantu, jehož použil k účelům srovnání s románem Vsev. Millerъ. Podobného variantu chceme i my zde použítí i vytknouti shody s románem. (Jakého asi je obsahu, může se čtenář dočísti ve výše citované rozpravě Vsev. Millera).

Vezměmež k vůli srovnání překlad Alexandra, který je znám na slovanském jihu. (Jagić, Starine III.) V románu souží se bezdětný Philipp, který právě se chystá k válce, i praví ženě Olympiadě: „Ó moje drahé oči, světlo i duše moje, Olympiade, jestli do mého návratu dítěte nedostaneš, nebudou moje oči na tebe více patřiti, aniž se budeš líbiti mému srdci.“ To řka táhne do vojny. Olympiada však se zarmoutí i neví, co si má počítí (Олимпіада ускрби и въ тузи оста, не знаю ъ и ча учинити str. 223). V bulharské písní se praví: Náš král, starý Felešina (též Felipa, t. j. Philipp, srov. jméno ФЕЛЕСЬ КРАЛЬ v bulharském překladě Trojanské pověsti, Miklosich, Starine III. 159) již velice sestárl, on nemá dítěte svého srdce i velice se trápí. On chce vytrhnouti do války, Chirinského krále v boji přemoci (to se týče obléhání Olynthu, Χερρόνησος; nyní se zove Chalčidike aneb Mademochora), a praví k své „první lásce“: „Ó Gruz-dino, moje první láska, až se z války vrátím, očekávej mne s mužským dítětem v náručí, sic ti vezmu tvoji rusou hlavu.“ (Častá fráse.) A Gruz-dina sama zůstane ve své síni a neví, co by si počala (Srov. román. Dotyčná slova v písní zní: Gruz-dina neví, що да прави, що да стори, ovšem fráse stálá, které se užívá pro všechny možné kritické situace) Ona pláče i nařiká a prosí Inge-boha o pomoc. — Dále se shodují oba prameny

v opisu zázračného narození Alexandrova, který není synem Philippa. V románě zjeví se Olympiadé egyptský čarovník Nektenab v postavě boha Amona „s hlavou orličí, na ní rohy basiliska, s ohonem hadím, s lvími nohami, zlatými i černými křídly ptáka noha,“ přelstí ji a zplodí s ní Alexandra. V písni opět pošle Inge-bůh skrze defu (o tom později) „ohnivého hada,“ toho očekává Gruzdina ve zlaté síni a podobně v románě Olympiada Nektenaba ve zvláštní síni. Ohnivá zmije v písni má na nohou zlatá křídla, zlatý vlas, oči se jí svítí jako měsíc. V jiné písni opět má Feleša sen, z pupku jeho ženy vyrůstá réva, která celou zem zastíní. (Srov. Herodota, I. 108 o narození Cyrově: *ἔδοξε δὲ οἱ ἐκ τῶν αἰθέρων τῆς θυματρὸς ταύτης φῦναι ἄμπελον, τὴν δὲ ἄμπελον ἐπισχεῖν τὴν Ἀσίην πᾶσαν*). Feleša pozve svoje биларе, já bych řekl s Herodotem Oneiropoly aneb s Firdusim Mobedy, kteří jemu sen za mnohé dary v ten rozum vyloží, že se mu narodí světoborný syn. — V bulharské Alexandreidě zove se Bucephal právě jako v románě „ВОЛОГЛАВЪ“ a má rohy za ušima. Zove se též ВОЛЕТИНА, ВОЛЕВИТА, ВОЛУВИТА КОНЕ, má „křídla na nohou a lítá.“ I v románě i v písni (jsou i varianty) je hříbětem kobyly Philippovy. V románě se divoký kůň nikomu nedá, jenom Alexandrovi КРОТОСТЬ ВСАКУ УКАЗОВАШЕ (Jagič, Starine III. 229). V písni se praví: „Když se junák narodil, ohřebila se i Filipova kobyla divným hříbětem, nikdo se neosmělil na něm jezdit, jenom před Olesandrem stálo jako malá ЖИВЕТИНА.“

Poznámka. My konečně tomu výrazu porozumíme i bez výkladu, ale Gologanovi se to zdá býti nesrozumitelné, i Pomák k jeho otázce odpovídá: „živetina to je živina (zvíře) velmi krotké (srov. výraz románě КРОТОСТЬ УКАЗОВАШЕ) a takového zvířete v naší zemi není.“

Bucephal zemře raněn v jedné bitvě v království Chinském.

Jinak neukazuje obsah písni nijakých zvláštních shod s románem. Jenom některá geografická jména, harapská i baktrická země, města Arbala i Baktra, upomínají nás, že se tah Alexandrův vůbec děl v Asii. V jedné písni se uvádí panna Rosana, která Alexandrovi junáku Bogojovi zlatý šat darovala, ale beze vší souvislosti s jménem Alexandra; to je Roksanda Dariova.

Dole uvádím hlavní píseň o Alexandrovi. Její úvod chci opatřiti zvláštními poznámkami. Jádro úvodu lze opsati touto větou:

Car Felip, který panuje v Bela-gradě, urazil „černý rok“ (Црна година) tím, že mu nikdy neobětoval a zemi černých (Мурене, Муренита земе) spustošil a pokořil. Proto napsaly tři sudičky Judy na koženém listě Felipovi osud, dlé něhož zůstane věčně bezdětek. (Později se mu narodí Alexander).

Poznámka. Písně vykládají, dobře-li jsem jim porozuměl, *Муренита земя* „černá země, černochů země.“ Toto jméno nalézám pouze u kosmographa Aethica (Cosmographia Aethici, H. Wuttke str. LXV), který uvádí národ Murini, Murreni i Murreni, gens spurcissima. Pokořil je Alexander.

Neméně důležitý je Bela-grada. Čtenář necht z následujících mojich theoretických předpokladů uváží, je-li možná písně Verkovičovy jen tak zlehka odbýti. Při slově „Bela-grada“ též „Belita-grada,“ hlavním městě Philippově, táže se Gologanov Pomáka, co je to? A Pomák praví (viz komentář dole vytištěné písně): „Bela-země je tato země (Macedonie); Bela město bylo velmi veliké město, vystavil je car Felipa a daroval je bílému roku“ (на бела година т. ј. на беда бога, Bělbohu, to je s jeho stanoviska totéž). Kdybychom nyní všechny písně propátrali, my bychom nenalezli nic, co na tento výklad Pomáka neprostředně se vztahuje. Když však jeho slova srovnáme s příčinou bezdětnosti Philippa, jak ji píseň líčí, *) budeme znamenati, že bezdětnost Philippova v písni není dostatečně motivována, jelikož se tážeme, proč neobětoval Philipp Černobohu? Byla, musila býti jiná aneb starší píseň, a tu se bezdětnost Philippova takto odůvodňovala: „Car Felipa vystavil „bílé město“, posvětil je Bělbohu, proto byl nepřitelem Černoboha, jehož zemi též vyplnil, jemuž obětí nepřinášel; Černoboh ze zloby pohnul tři Sudičky, aby Felipovi určily bezdětnost.“ (V Alexandreidě dole vytištěné verš 137—138 pojí se narození Alexandrovo též s uplynutím černého roku a s příchodem bílého roku. I to je o sobě vzato již naskrze zatemnělá reminiscence pravé příčiny bezdětnosti Philippa).

To je naše theorie. Odkud vzal Pomák svůj výklad o Bela-gradu? Vždyť sám již souvislosti nezná. On ho vyňal z té massy ostatních tradic, z té všeobecné směsi, která se v hlavách těch lidí o veškerém tom poetickém, historickém i mythologickém materiálu vytvořila a srazila. Ty jejich názory stojí před námi jako rozvaliny. Co by byl tedy podvodník musil učiniti? Padělati celky, to je lehké; padělati různé vybledlé odlomky, je bezpochyby obtížnější. Ať se nikdo nepozastaví nad dualismem bílého i černého boha, jehož dřívější mythologové s oblibou v slovanském bájesloví hledali, jinak by pohnul mnohem větší otázkou, kterou bych zde nemohl zodpověditi, jsou v té sbírce celé hymny na Bělboha i Černoboha. Ta protiva ostatně byla v slovanském bájesloví, byť i Helmold na dotyčném místě vzpomínal jen Cerneboga (Afanasjevъ I. 92). Avšak běží o vysvětlení jména Bela-grada. V něm se dlé písní narodil Alexander, to je tedy klassická Πέλλα. Podezření, že by nějaký spekulativní Bulhar udělal z Πέλλα Bela, „bílé město,“ jež, toť se

*) Viz v písni dole vytištěné verš 97—103.

rozumí, bylo posvěceno Bělbohu, rozhodně odmítám. Verkovič, Opisání str. 27, praví: У Пуливаковцевъ существуетъ преданіе, что они чистые Македонцы и потомки Александра Великаго. Долнополенцы а особенно живущіе въ окрестностяхъ Пазара гордятся древнею столицею т. е. городомъ Бѣлою (Бяла), отъ котораго уцѣлѣли только одна башня да стѣна вышиною въ 5 аршинъ. Горнополенцы а особенно живущіе по правой сторонѣ города Водена, гордятся тѣмъ, что они македонскіе болѣтри; они вѣрятъ, что въ томъ городѣ находились лѣтніе дворцы македонскихъ царей, а такъ же и ихъ столица до построения города Бѣлы и называлась Ведица (Slovo vetica v písničích znamená obětnici). Въ самомъ дѣлѣ и въ настоящее время находится тамъ небольшое село подъ именемъ Фетица (Macedoniané mění v v f) на получасовомъ разстояніи отъ другаго села Царь Мириново, на мѣстѣ достойномъ для столичнаго или царскаго города, гдѣ исцалпывается довольно древностей.

Nynější Macedoniané tedy znají Bělou pojíce ji s pověstmi o Alexandrovi. Srov. dále Tomaschek, Miscellen aus der alten Geographie (Zeitsch. f. öst gym. 1867, str. 699): „Bekanntlich lag Pella bei dem jetzigen Alā-kilissi, ich bemerke, dass dieser ort bei Anna Commena V. 5. Ἀσπραὶ Ἐκκλησίαι genannt wird.“ To by bylo po slovansku bela crkva. Než učiníme závěrečný úsudek, vytknu ještě toto: jedna píseň líčí, kterak „Felip založil svoje město, Filipova grada. Nemoha dílo dokončiti, dovolal se pomoci hadího boha, který se jemu zjevil v podobě stavitele se zlatým ohonem a město vystavil. Z vděčnosti vystavil Philipp ke cti stavitele ve svém městě velikou crkvi a nazval ji crkví hadího stavitele.“ Já předpokládám 1. že zde píseň přenesla něco, co se týče Bělé (Pelly) na Filipova-grada (Philippopolis), a skutečně naše písně obě města mísí, jakž ani jinak v národní poesii býti nemůže; 2. hadí stavitel-pomahač stojí místo Bělboha, jemuž dle jiné písně — vlastně dlé jiného variantu — Philipp Bělou posvětil; 3. někam do nejbližšího sousedství staré Pelly kladou nyníjší pověsti místo Фетица (= obětnice, crkev). Z těchto pověstí domorodců soudím, že i Slované macedonští zvali Pellu „bílou crkví“; „bílým městem“; crkví, městem Bělboha. Jest pak dokonce velice k víře podobno, že Πέλλα v jazyku macedonském neb thráckém znamenalo bílý. Hahn, Albanesische Studien str. 203 se pokusil o výklad toho slova, jež srovnává s albánským πλάκον (starý). Uvádí glossy Hesychia: Πηλαγόνες γέροντας παλαιοί, γηγενεῖς. — Πελείους Κῶοι καὶ οἱ Ἠπειρωταὶ τοὺς γέροντας καὶ τὰς προεβύτιδας; i Strabona Chrest. VII. 377 (Korai) φασὶ δὲ κατὰ τὴν τῶν μολοτῶν καὶ Θεσπρωτῶν γλῶτταν τὰς γραιὰς πελίας καλεῖσθαι καὶ τοὺς γέροντας πελίους. Toto macedonské slovo upomíná na ř. πελιός, πολίος, avšak vedlejší odstín vý-

znamu „šedobílý, bílý“ byl asi v něm, dlé mého zdání, více vyvinut, právě jako v příbuzném slovanském ПЛАВЪ (albus). Viz též Curtius Grundzüge, pod *πελιός*. Má tedy náš Bela-grada do sebe hluboký, dřevní význam. První slovanští přistěhovalci jazyku zbylých kmenů thráckých bezpochyby rozuměli a Πέλλα přeložili v Belagrada. Dlé Tomaschka se právě Thrákové nejdéle udrželi tam, kde asi nyní Pomáci bydlejí. Proti tomu se ovšem vzpírá rumunská theorie Rösslerova, ale o tom nechť rozhodnou jiní.

U líčení obsahu dlouhé naší písně o Alexandrovi tuto nechci pokračovati. Chci se pouze ještě zmíniti o některých jiných pamětihodných zjevech našich písní, a tím chci ukončiti tyto spěšné náčrtky.

Velmi zajímavá jest ještě jiná píseň cyklu Alexandrova, o tabu jeho hrdiny Bogoje do brozné země Jud. Z té země se ještě nikdo nevrátil.

Matka dá hrdinovi na cestu střelu ohnivou (срела огневина). Bogoje se dostane po mnohých svízelných do judné země, která je temná i černá jako noc; on nemůže dále, zoufá, sedne pod strom daphnový a dá se do usedavého pláče. Zkrátka, on se octne asi v takové situaci, v které se nalézal Firdusia král Kai Kawus, když se dal lehkomyšlně na pochod do země Divů, Masenderanu, z které se také nikdo nevrátil.

Jeť ovšem tato scena u Firdusia vyličeana barvami nepoměrně skvělejšími. Speciálních nějakých podobností sotva bychom našli; jest však jiná, jen jedna, avšak hluboká, velmi důležitá shoda mezi perským i rhodopským básníkem. V našich písních se velmi často vzpomíná jistá třída nižších božství; jsou sluhami i posly vyšších bohů i odpovídají přese svůj obyčejně dobromyslný charakter zlomyslným perským Divům. Zovou se též defa (pomácké *f* často je = *v*). Ostatně i perští Divové někdy přijímají postavu krásných jinochů, žen, pěvců, aby člověka oklamali. Ženskou protivou Defů jsou vodní bohyně Judy, Vily, jež se i přímo zovou Samodivy. Jsou sice často dobrými pomocnicemi lidí, neméně často však projevují i úskočnou, zlomyslnou povahu perských divů, jimž vlastně se rovnají s tím toliko rozdílem, že jsou na thráckoslovanské půdě představovány jako ženy. Když tedy náš básník líčí pochod Bogojův do hrozné judné země, znamená to dlé Firdusia tolik, jako kdyby byl táhl do země Divů Masenderanu. (V níže vytištěné písní o Alexandrovi odpovídá této zemi snad hrozná země Lamita, země Lamí, kterou střeží černý Harapin, jehož ubije Alexander. V srbských písních vyskytá se černý arapin na místě zlých, starších některých bytostí). — Bogoje tedy prosí slunce, aby sňalo černý šátek se svého oblčeje, temnou zemi ozářilo, za to obětuje ptáka „pugečinu“. Když

se země vyjasní, ubije panovnici té země, hroznou Judu střelou ohnivou (právě jako Rustem krále Divů); pronikne do jiné země a unese děvče Krasinu. Její bratři však Bogoje v říčné zemi dohoní a sestru mu odejmou. Pomocí Alexandra však přece dostane Krasinu, vnučku krále Enkula (osoba těm písním též velmi známá) za ženu.

Bogoje jezdí na zázračném koni. (Takového má i perský Rustem, na něhož vůbec upomíná). Zove se **коне велетина**. I Alexandrův kůň volohlavý, volovitý se někdy zove **волетина** (t. j. volský), ale pěvci rhodopští **волетина** od **велетина** velmi přesně liší. Voletina je dlé jejích výkladů kůň s volí hlavou, veletina kůň **що значи гулемъ** (veliký). Staré ruské slovníky překládají **водоть** „исполинь.“ Na jiném místě má **коне лестувица** (laštovčího koně), od čehož třeba lišiti **коне лестонога** (*αἰχίπους*). Starý král Felešina (Philipp) má **коне шестурица** (šestokřídleho). Na takovém koni cválá mladý bůh Koleda na štědrý večer celou zemí, zdělí, zšíří i vzvýší. Koně šestokřídleho (jž z Vedy Slovanů známého) použil již Vsev. Millerъ (*Взглядъ на Слово о Полку Игоревѣ* 231), pro výklad „všech tří Mstislavičů, ne chuda gnězda šestokřilců.“ Trojanův i jeho pěvce Bojana již i on našel v těch písních (*Журналъ м. просв. октябрь 1877, Забѣтки по поводу сборника В.**) Znameníté resultáty, kterých šťastnou myšlénkou, vysvětluje celé Slovo z „bulharských básní,“ postihl, chci tuto některými maličkosťmi rozmnožiti; z části proto, poněvadž právě pomácké Alexandreidy se k tomu hodí, a hlavně proto, aby se již jednou pozornost k našemu sborníku definitivně obrátila.

Divů v Igoru nalézá příbuzného ne pouze v srbském divském starešině, v bulharských Samodivách, ale i v mužských postavách pomáckých Defů. Básníci liší různé, jednotlivé Defy

*) Bojan nalezen posud, pokud vím, pouze v jedné písni o caru Trojanovi, kdež se na konci maně vzpomíná, že byl pěvec. Hlavním hrdinou je v jedné mrvácké písni, kterou Verkovič zanechal v Serezu, poněvadž nebyla čistě opsána a jejíž obsah mi z paměti vyhléhl takto: Car jakýs umíraje rozdělil carstvo mezi tři své syny. Jeden mezi nimi nespokojen se svým podílem vytrhnul s vojskem do pole a chtěl přinutiti bratry, aby mu sloužili. Tu se jejich vojska potkala na Kosové poli. Ale nejmladší bratr, který

зналъ песна да пева

свирка да свиря,

jemuž se boje nechtělo, počal zpívati i svirkou hráti. Mocí čarovného zpěvu omráčil vojska (*умаялъ*), ano i krev raněných přestala téci. Bratři se smířili. Zde se zpěv Bojanův líčí týmiž epithety jako zpěv Orfenův.

i Judy. I Albánci je znají, a totiž Toskové (jižní kmen) pod jménem *დიფ, დეფ, დეფი* (devi). („Ein wesen übermenschlicher stärke. In Elbassan sind es ungeheuerer riesen, welche das geschäft haben, die kessel zu heizen, in denen das wasser der in der nachbarschaft zu tage kommenden warmen quellen gesotten wird. Sie kommen nie an das tageslicht. Hahn, alb. Stud. 162.) Jedna taková hrozná bytosť se v jedné písni zove *кличъ*. (*Дивъ кличетъ връху древа?*) Bůh *Velesa* (*Vlása, Vologa* i jiná jména se vyskytají), jehož Slovo zná, opěvá se zde ve zvláštních, velikých i krásných hymnech. Je skutečně bůh skotu.

Alexander vnikne na svém tahu i do země *Хинска царщина*.“ Výraz *ХИНОВА* známe i ze Slova. Vzpomněl jsem si slova starého Svatoslava o mladém, slávychtivém Igorovi: „*преднюю славу сами похытимъ а заднюю ся сами подѣлимъ,*“ když jsem v našich Alexandreidách četl o mladém, slávychtivém Alexandrovi, který války se nemohl dočkati a „sedmdesát“ králů se bálo a řeklo: „Ten ještě všecku slávu pro sebe vezme“ (*той фальба сита да ся земе*).

Kterak vůbec vniklo jméno Trajanovo do jihoslovanské poesie a jí opět do Slova? Proto, že se hrozné jeho války zvláště hluboko vstřpily do paměti Slovanů? Ale Dákové nebyli Slovany. Já myslím, že se vloudilo do jejich písni pomocí oněch pověstí Getů i Thráků, k nimž Dákové náleželi, jejichž krev i poetické dědictví první slovanští přistěhovanci pohltili. Jaký vztah má konečně Trajan k Slovanům? Nyní již naše bádání není namířeno na ono osamělé jméno; o celé ohromné cykly, jež u Slovanů nemohly vzniknouti, poněvadž se jich historický ten děj nemohl týkati, poněvadž té látky ani v sobě nenalézali, ba ani z literatury nějaké dostati nemohli. Trojan Slova i Trajan Verkovičův je Trajan Dáka i jejich tradic. Paměťhodno je jedno tušení Vsevoloda Millera (*Взглядъ 101*) o Trajanovi: *Можетъ быть, подъ игомъ Римлянъ, Славяне должны были одно время воздавать почести статуямъ Трояна; можетъ быть, Римляне увѣрили ихъ въ его божественности; можетъ быть, на такой культъ истукана намекаетъ болгарская пѣсня, въ которой Св. Георгій является разрушителемъ идолослуженія.* Toto tušení lze dokázati, toho sv. Georgia lze nalézt. Já tomu našel doklad v jedné velmi zajímavé rozmluvě Gologanova s jakýmsi Pomákem (jediné svého druhu). Dotyčný dokument se bude ovšem některým zdáti podivným prostředkem pro výklad Slova. Když totiž Verkovič vzpomenutým návodem Janka Šafaříka povzbuzen znamenal, že výklady, které Pomáci k svým písním dodávají, jsou zajímavé a ovšem „důležité,“ nařídil svému agentovi, aby se těch lidí ode všeho světa již náboženstvím uzavřených i nepřístupných maně kladenými otázkami vpytával, jakého jsou politického přesvědčení, kterak se poturčili, co myslí o své minulosti, jaké o tom mají pověsti, vůbec aby se vpytal na staré

работи. Gologanov se tedy táže Pomáka, co ti vypravoval otec, děd, kterak jste přišli y тая земе? A ten Pomák, starý pěvec, u pravdivost svých písní právě tak ba více věřící, nežli pěvec oněžských bylin dlé líčení Hilferdingova, vyňal z té všeobecné směsi, jež se z jeho písní v jeho hlavě utvořila, tuto odpověď: „Vypravoval mi děd, že jsme nejprvé byli v Sitské zemi; potom jsme se přistěhovali do Trelijské země; tu však počal náš král zlé činy konati, on chtěl, abychem ho měli za boha (да го имать като Господъ), spálil všechno, a všechno by byl v nivec obrátil, kdyby se byl nenašel jeden junák, který uměl lítati, na zlaté píšťale hrál (známá důležitá Orfenova postava těch písní, snad tuto jinou osobu vytlačila); on svou hudbou omráčil krále a osídlil se později s námi v této zemi.“ Potom pokračuje rozmluva o jiných věcech. V písní nižádné jsem toho nenašel, avšak ten výrok váží tolik jako píseň. Jen jednu poznámku chci učiniti k slovům Vsevoloda Millera: nikoliv Slovanům, neb Bulharům, nýbrž Thrákům se stala ona nehoda, ať již kterýmkoliv carem. Vsev. Millerъ (Взглядъ 87) praví: Странно, что авторъ Слова перебравшій въ своемъ произведеніи четырехъ языческихъ божествъ — Дажьбога, Велеса, Хрѣса, Стрибога — нигдѣ не обронилъ ни слова о самомъ главномъ русскомъ богѣ, которымъ прежде клялись русскіе язычники, о громовникѣ Перунѣ. Нельзя же думать, чтобы этотъ богъ былъ ему неизвѣстенъ. Для объясненія этой странности можно предположить лишь то, что авторъ не нашелъ Перуна въ болгарскомъ источникѣ, изъ котораго черпалъ свою мифологію.“ V té celé stotísíce veršů čítající masse, kde se hemží tisícové jmen bohů známých i neznámých, nenašel jsem posud Peruna ani jednou. Vyskytá se ovšem se všemi attributy ale pod jinými jmény. (Гръмна бога).*) Věděl falsifikátor, že jméno Perun náleží převážně jen severním Slovanům? Věděl, že by to bylo nebezpečné, kdyby mu byl místa ve svém pantheonu, kde je taková tlačenice, poskytnul, a že se z rostliny (chorv. srb.) peruniky nedá udělati Perun? Ona poznámka Vsevoloda Millera o Perunovi je pro pojímání Slova nesmírně důležitá; ona váží tolik, jako jeho přímé doklady o čerpání autora Slova z pramenů bulharských: autor Slova četl tyto tajemné, v středověku známé ač i s jinými látkami pomíchané *болгарскія басни*, a to i jest jejich pravým jménem.

*) Jméno Perun bylo původně jen epitheton Hromníka. Perun od kořene ПРАТИ (ferire) bijce, hromobijce přijalo ve formách ПЕРКОУНЪ lit. perkúnas právě tak parasitické k, jako slova lit. twarkyti (ordinare) vedlé ТВОРИТИ, lit. nurkyti (cruciare) r. ИЗНУРИТЬ, lot. swérût (micare) r. СВЕРКАТЬ. (Rad jugoslav. akad. XLI. „O parasitskih sibilantih iza gutturalah u slav.“).

0 narození i tahu Alexandrové.

Царь Фелипа чеду нема,
 ниту мжжку ниту дефиту,
 та са чуди що да прави,
 желба йоще са жели дурь на Бога:
 „Я ми Боже дай едно чеду,
 или мжжку ил' дефиту,
 и я' съ чеду да са радувамъ,
 на година курбанъ ша ти коле,
 курбанъ ша коле, презина ша ти праве,
 та и дете хизметъ ша ти прави,
 хизметъ ша ти прави малу млогу,
 малу млогу три години.“
 Та му Господъ мольба услише,
 и си вика Юда Самувилу,
 та хи дума и гоори:
 „Е ти Юду Самувилу!
 Царь Фелипа ми се мольба моли,
 да му дадемъ едно чеду,
 или мжжку ил' дефиту,
 та курбанъ ша ми коле,
 и презина ша ми прави.
 Чуешъ ли ме Юду Самувилу,
 църна година веке поминала,
 ютре ша зафане Бела година,
 та си слези юду на земе-та,
 и си флезе фаѣ златна пещере,
 дека седеть ду три Юди Самувилу,
 и писувать касмете-ту на люде-ту.
 Какъ ша флезешъ фаѣ пещере,
 я ти давамъ златна камене,
 та си юдри ду три Юди Самувилу,
 юдари ги пу златна коса,
 и ша легнать да си синеть,
 та си земи теѣтере-те
 теѣтере-те, коженици-те,
 я ти давамъ билька брашевита,
 и ти давамъ църна мурекена,
 църна мурекена, златна коңдиле,
 Юди са на теѣтере-те писали,
 царь Фелипа чеду да си нема.
 Що са писали, да ютпинешъ,
 та да пишешъ сасъ златна коңдиле:
 Царь Фелипа чеду ша роди,
 и той бележиту, пишешли,
 на си йостави теѣтере-те,
 та си иди на езеру,

набериси билька родувита,
та си иди ѓъ града Белита,
де ми седи царь Фелипа,
какъ си спие съ първе либе, 50
Йоткрий тие златни юргане,
та си ѓжри билька родувита,
та ша затруднее мжжжу дете.“
„Ша ида Боже йот' да ни ида,
туку ми е сонце душманинъ, 55
чи ни гу самъ залибила.
Ету три години ма чека,
ду да излеза утг тои те сарае,
да ме види ша ма залиби.““
„Фоди Юду що са боишъ, 60
я ти давамъ златна срела.
Аку си та сонце залиби,
и ти ѓжри златна срела
ясну лику ша му потемнее,
и на небе ниша йгрева.“ 65
Та са Юда калъ чини,
та си зела златни каменъ,
златни каменъ, билька брашевита,
билька брашевита, цжрна мурекепа,
цжрна мурекепа, златна кондиле, 70
та си зела и златна срела,
та си слезе долу на земе-та.
Тамамъ да си флезе фафъ златна пещере,
дугледа е ясну сонце,
загрелу си люту мощне малютену, 75
дуръ и камене-те запукали,
та и Юда веке ни си трае,
цжрна поцжрнела кату харалчица.
Дусети са Юда и познала,
чи си ясну сонце налютилу, 80
иззелу е мома да залиби,
та и скара Юда златна срела,
какъ си грее висе на небе-ту,
усрели гу праву на йочи-те,
та му потемнелу ясну лику, 85
ни на небе грее ни на земе.
Та си флезе Юда фафъ златна пещере,
дека седетъ ду тру Юда Самувили,
и писуватъ касмете-ту на люде-ту,
та ги Юда юдари съсъ златна камене, 90
юдари ги пу златна-та коса,
та легнали и си спиетъ,
та юткљочи Юда златна дулапе,

- и си зела теџтере-те,
теџтере-те, коженници-те, 95
де си найде царь Фелипа.
Писали му чеду да ни види,
чи цјрна година ни сайдисалъ,
я заправиль силна войске,
та са бие съсь Мурене-те, 100
съсь Мурене-те съ краљове-те
та хми земе-та записалъ,
и си пленилъ малу и голему.
Какъ си пее Юда царь Фелипа,
що му писали ду три Юди Самувили, 105
юнакъ е вели царь Фелипа,
та записалъ Мурене-те,
Мурене-те краљове-те,
та хми пленилъ малу и гулему
що писали да гу йотписа. 110
Та йотписа царь Фелипа,
та си зела златна кондиле
и си пише на теџтере-те:
„Царь Фелипа чеду нема,
на старнина чеду ша роди, 115
и той бележиту, нишенлие.“
Писа Юда и юстави теџтере-те,
па искара златна камене,
та юдари ду три Юди Самувили,
юдари ги ну златна глава. 120
Та са Юди разбудили, и станали,
ега да видеть що да видеть,
Юда си ютключила дулапе-те,
искара теџтере-те,
ду що чела си писала. 125
Ега гледать, царь Фелипа,
чи ша роди мжжу дете,
мжжу дете бележиту,
заплакали, завикали,
роки кършетъ, солзи ронетъ: 130
„Ахъ уть Бога Юда да найде,
що жюханъ на бабайка ша дадемъ,
ега види, царь Фелипа
чи си има мжжу дете,
мжжу дете бележиту.“ 135
„Та що Юди сте заплакали?
Цјрна година веке поминала,
и застигнала бела година,
та и Господъ са килъ чинилъ,
царь Фелипа чеду да си има.“ 140

Рече Юда ни ютрече,
 ютиде си на езеру-ту,
 да најде билька, ни најде.
 Заросили йоблаци-те ситна роса
 заросили ни са запрели, 145
 три недели си росили,
 та са езеру наполнигу, заводнигу,
 и сонце си ичъ ни грее,
 чи му лику потемнелу.
 Та са Юда на Бога моли: 150
 „Ой Боже ле мили Боже,
 я си викии Боже ясну сонце,
 та гу питай и гу сѣди,
 йот' ни грее на земе-та,
 ни угрелу три недели. 155
 Три недели йоблаци-те росетъ,
 та са езеру наполнигу, заводнигу,
 та какъ билька да набера?“
 И Господъ хи молъба услуше,
 та си пита ясну сонце и гу сѣди: 160
 „Защо сонце носипъ цѣрна махрама,
 и на земе виси греешъ?
 Зеръ ни видишъ илъ ни знаешъ,
 чи е поминала цѣрна година
 и Бела година застигна?“ 165
 „„Ни си Боже носе цѣрна махрама,
 туку Юда цѣрна поцѣрнела.
 Имала си златна средла,
 та ми йочи усреди,
 и ми лику цѣрну поцѣрнелу. 170
 Та какъ да си грее на земе-та?
 Три недели ни самъ грелъ,
 йоще три недели ниша грее.““
 „Аку сонце ютре ни грейнешъ,
 ша си грейне ясна месечина 175
 чи земе-та ми са запустила.
 И месечина ми са вчера молила,
 да хи изимъ дадемъ,
 да си светне да си грее на земе-та.“
 Какъ ми чѹе ясну сонце, 180
 разеди са, каскандиса,
 та какъ месечина ша грее,
 та си грейне ясну сонце.
 И е Юда три дни чекала, 185
 дуръ са езеру присѣхналу,
 и си набра билька родувита.
 Та ютиде еъ града Белита,

какъ си спие царь Фелипа,
 какъ си спие съ първе либе,
 юткери си златни юргани, 190
 та си ажри билька родувита.
 Та си сфоди царь Фелипа,
 и царица затрудиела.
 Та си на Бога курбанъ коле,
 курбанъ коле презина прави. 195
 Та и гозба си гости
 гозба гости краљове-те,
 краљове-те бануве-те,
 де си иде младу татарче,
 аѡз рока носи беда книга, 200
 беда книга, цжрну писму.
 На Фелипа си подаде беда книга
 беда книга цжрну писму,
 на книга писува и напева,
 писува му Манита бана: 205
 „Лу що правишь, царю, да правишь,
 да саберешъ силна войске,
 та да дойдешъ на Мурениа земе
 чи са Мурене-те башъ дигнали,
 и на мене са са люту закарани, 210
 илѡ да стана да си ида,
 илѡ ша ми зематъ руса глава.
 И тое сарае ша покренатъ
 ша гу покренатъ каменъ пу каменъ.“
 Какъ си пее царь Фелипа беда книга, 215
 беда книга цжрну писму,
 разеди са наљоти са,
 що станали Мурене-те менкуле-те,
 та си сабра силна войске,
 и навжрве да си иде. 220
 И на либе си заржче:
 „Ега либе са вжрна утѡ юрдие,
 да ма дучекашъ съ мжжу дете аѡз роки-те.“
 Та ютиде на Мурени-та земе,
 та си плени Мурене-те, 225
 стари-те си сасъ сабе посече,
 я момци-те и моми-те сасъ нег' закара,
 юткара ги на негува-та земе.
 Ютѡ Бога да найде,
 подиви си наше земе. 230
 И царица гу дучекала,
 дучекала гу съ мжжу дете,
 мжжу дете бележиту нишеилне
 йочи му са фирѡиръ филѡанъ,

- коса му е злату позлатена, 235
 та и криле има на мишици.
 Какъ гу виде царь Фелипа,
 пригърна гу, цалуна гу,
 та заправи тешка гозба,
 да си гости краљове и бакуве. 240
 Та си дойде и Харанска крале,
 и той кара жребе нишенлие,
 глава му е волевита,
 криле има, та си ѓжрка.
 Ёга са ужребилу продумалу: 245
 „Та кой вели мене ша яхне,
 ша ма яхне дете бележиту,
 що са родилу на царь Фелипа.“
 И Харанска крале жребе си дукара,
 та си малку дете дарба дари. 250
 Та са никой ни наемна,
 да си яхне жребе нишенлие.
 Малку дете, какъ гу гледа, си са смее,
 ела време йоще ни му дошло,
 да гу яхне, да си ѓоди пу земе-та, 255
 чи хизметъ на Бога ша прави,
 хизметъ ша му прави три години,
 име му е Олесандра войвода,
 чи ша боде царь на земе-та,
 и на Бога хизметъ ша прави. 260
 Та бизалу дете, що бизалу,
 на година профодилу, продумалу.
 Ёга си веке юнакъ порасналь,
 си ми ѓлезе ѓаѓъ крусина,
 та на Бога хизметъ прави, 265
 хизметъ прави три години.
 Та му време дойде да са шета,
 да са шета пу земе-та,
 та и либе да си тера. 270
 Та си яхна коне нишенлие,
 и коне му стон кату пиле,
 кой гу види са чуди.
 И царь Фелипа са почудилъ:
 „Бре що юнакъ ми са родилъ,
 ша са бахте съ облаци-те 275
 съ облаци-те и магли-те
 ша записна ѓредъ земе-та.“
 Та си копна юнакъ коне нишенлие,
 та си ѓжрѓна дуръ на облаци-те
 съ облаци-те са борба бори, 280
 та ги борба надбори.

Та са шета пу земе-та,
 я гу нийде либе ни бекдиса
 и утиде на Харапска земе,
 та гу Харапска крале гозба гости, 285
 и мома гу служба служи.
 Какъ си виде мома Олесандра войвода,
 бекдиса е, залиби е,
 и хи даде пжрстенъ герметяна,
 що си грее ясну сонце. 290
 Пжрстенъ хи даде, пжрстенъ му даде,
 и на крале рока цалуна,
 углавили са, угодили са,
 никеѡ даде и никеѡ зема,
 я три години да си чека, 295
 тога свадба да заправи.
 Та си утиде Олесандра при бабайка.
 „Добре дойде сину йоти са забави.“
 „Забавихъ са тате и си либе найдохъ,
 та си никеѡ дадохъ, 300
 никеѡ дадохъ, никеѡ земахъ.
 На три години свадба ша заправе
 та ша ида за невеста.“
 Йоще речъ-та ни ютрече
 де си иде Юда Самувила, 305
 та му дума и гоори:
 „Що ми стоимъ Олесандра и ми чекашъ?
 Я си закарай бабайкува юрдие,
 та си иди на Арбалува земе,
 на Арбалува земе на тое-та дедовиняна, 310
 да утемнешъ Арбала града.
 Арбалува крале ютъ Бога да найде,
 юнакъ е надъ юнаци,
 та и бабайку ни гу надборилъ.
 И ти са си юнакъ родилъ, 315
 та и коне ти е нишенлие,
 Арбалува крале ша надборишъ.“
 „Ни знамъ Юду Арбалува земе,
 чи е млогу на далече.“
 „За това ли кажър берешъ, 320
 и я' съ тебе ша дойда.“
 Та си сабра силна войске,
 силна войске триста хиледи.
 И той си е младъ войвода.
 Та еодили низъ поле-ту малу млогу, 325
 малу млогу петъ месеца,
 стигнали са на Бактра-та града,
 де си тече Жебарева река,

- та си никой река ни заминалъ,
 чи си река люту тече, 330
 лу кой заминалъ юдавилъ са.
 Та си копна Олесандра коне,
 тамамъ коне да си пливне,
 подружна са Юда та му дума:
 „Бре стой що си сторилъ, 335
 чи са си юдавилъ, река-та испила!“
 Та си вжртна коне и са вжриа,
 та му дума Юда и гоори:
 „Бактринева крале има стара звезденика,
 и си пее на река-та потайлива песна, 340
 лу кой замина да са юдави.
 Я направи кралю златенъ гефиръ,
 съ мои коси гефиръ да сплетешъ,
 та гу йопени на река-та,
 та си замини ну златенъ гефиръ.“ 345
 И крале услыше Юда Самувила,
 та си вика масторе-те
 масторе-те долгере-те,
 та направили златенъ гефиръ,
 юплели гу сасъ юдини коси, 350
 юпенали гу на река-та.
 Ну гефиръ си замина Олесандра войвода,
 заминала и силна юрдие,
 замина и Юда Самувила.
 Стигнали са веке на Бактра-та града, 355
 какъ ги виде Бактринева крале,
 заплака си, завика си,
 и си вика стара звезденика:
 „Е ти ютъ Вога да найдешъ що си сторилъ,
 на река-та ни си пелъ потайлива песна, 360
 лу кой заmine да се юдави.
 Та е заминала сидна вѣйске,
 и войвода си е Олесандра,
 та кой борба ша гу надбори?“
 „Та що кралю да праве? 365
 Пелъ самъ потайлива песна,
 да заmine река ни са заминали,
 ту си ги води Юда Самувила,
 и тиа направила златенъ гефиръ,
 ну гефиръ заминали, поминали. 370
 Та що кралю да правишь?
 Затори си железни капии,
 и си седми на златна кула.
 Лу кой дойде на железни капии
 да му ѡжрилишь сабе куресина, 375

и сасъ сабе ша гу погубишъ.
Я си гледай Олесандра да погубишъ,
аку той загише сички са загинали.“
Та затори краде железни капини,
и си седна на златна кула, 380
та си чека Олесандра младъ войвода,
да му ѡжрли сабе куресина.
И Юда са дусетила,
та на капини ни утиде.
Приѡжрена си златна кула, 385
та ютори железни капини,
та си ѡлезе Олесандра войвода,
и си ѡлезе триста хиледи войске,
та си пленеть Бактра-та града,
пленили са и кралева сарае, 390
заробили кралеву-ту първе либе.
Я краде ни заробили,
заторилъ са ѡаѡ златна кула.
Та са чуди Олесандра що да прави,
да гу устави, ни гу уставе, 395
чи на записалъ Бактра-та града,
и да ѡлезе въ кула, ни са ѡлева.
Какъ са чуди Юда му са смее:
„Що баксишъ кралю ша ми дадешъ,
та да ѡлеза ѡъ златна кула, 400
да затруе Бактрилева краде,
какъ си спие, да гу затруе?“
„Та що Юду баксишъ да ти дамъ?
Братъ ша ти самъ, сестра ша ми си.
Триста хиледи войске що пленили, 405
ега ида на поле-ту,
ша собера имане-ту, карагроше-те,
аку товаре сто тувара имане,
десеть тувара на тебе ша дамъ,
ша ти направе ѡсредъ гора-та, 410
ѡсредъ гора-та ѡъ планина-та
чешма варувита, злату позлатена,
ега пиешъ да ме паленеешъ,
и кой пие да те ѡали.“
Та си ѡлезе Юда ѡаѡ кула-та, 415
та си наиде краде на златна потстеле,
чи ми спие и бжлува.
Та искара Юда тенка сабе,
и му ютсече руса глава,
и утори златна кула, 420
та си ѡлезе Олесандра войвода,
та да види, що да види?

кула си е пжлна се' алтане,
 се' алтане карагроше,
 туварили сто тувари се' алтане, 425
 се' алтане карагроше,
 та излели на поле-ту.
 Олесандра дума и гоори:
 „Еле, вие триста хиледи войске,
 я искарайте що сте пленили, 430
 та и Юда дарба да дариме,
 чи на юрдие ардамъ ни правила.
 Аку сте пленили сто тувара имане,
 десетъ тувара на Юда ша дадемъ!“
 На са войске каилъ чинила, 435
 искарали имане-ту, карагроше-те,
 туварили двесте тувара,
 и фафъ кула сто тувара,
 се алтане карагроше,
 та са чинатъ триста тувара, 440
 и кой видель са почудилъ.
 Каилъ ли си Юду ил' ни си каилъ,
 фъ тае гора фъ планина-та,
 да ти награде чешма варувита,
 чешма варувита, злату позлатена.“ 445
 „„Дилми си младу делне си,
 навжрвилъ си на юрдие,
 та и чешма какъ ша градишъ?
 Я си прати триста тувара,
 триста тувара се алтане карагроше, 450
 да ги каратъ фъ Белита града,
 на бабайку ти теслимъ да ги чинатъ,
 да ги заключи фафъ подземни веларе,
 и ега са вжрнемъ фъ Бела града,
 триста хиледи войске дарба ша дарипшъ, 455
 та и мене чешма ша наградишъ.
 Та си йостави пугу имане,
 туку гледай що ша правишъ,
 дуръ да идешъ фъ Арбалува земе,
 ша заминешъ Ламита земе. 460
 Богъ да бие Ламита краде,
 юнакъ е надъ юнаци,
 хемъ си има цжрна харапине,
 та си седи на порти-те,
 на порти-те, на капини-те. 465
 Лу кой иде ни са враца,
 си гу фжрле фафъ темна задана.
 Сасъ сабе да гу сечешъ, ни са сече,
 лу са злату позлатева,

- сасъ среда да гу усредишь ни са усредева. 470
 Аку гу ударишь на глава-та,
 седемъ глави му излевать.“
 Какъ ми чуе Олесандра уплаши са,
 зангра са, затресе са:
 „Нимой Юду да идеме на Ламита земе,
 чи ми и бабайку казуваль, 475
 лу де ида да ида,
 фретъ земе-та да исфоде,
 лу на Ламита земе да ни ида,
 чи е краде юнакъ надъ юнаци, 480
 та гу никой ни надборюва.“
 „Ша идеме, йот' да ни идеме,
 да та виде, що юнакъ си,
 аку си надборишь Ламита краде,
 и я фальба ша та фале, 485
 чи си юнакъ надъ юнаци.“
 Та си навървили да си идать,
 стигнали са на Ламита земе,
 лу де поминнали, сичку пленили.
 Ега си дошли на порта-те, 490
 на порти-те, на бапни-те,
 дека седи църна Харашине;
 какъ ги виде, разеди са,
 разеди са, налжоти са,
 и коси-те му са подигнали. 496
 Що си е триста хи леда войске,
 уплашили са, вжриали са,*)
 та са люту заканили на Олесандра:
 „Зор на, велеть, кара пу земе-та,
 лу единъ да на затруе, 500
 поболе нее да гу затруемъ“
 та гу юставили самъ самичекъ,
 самъ самичекъ кату кукувица.
 Бяле са и Юда уплашила,
 та му дума и гоори: 505
 „Аку си войвода да та виде,
 аку си юнакъ да та фале.“
 И той са веке ни чуди,
 искара си тенка сабе,
 да си сече църна харашине; 510
 да са сече, ни са сече,
 лу са злату позлатева.
 Искара си осра среда,

*) Podobností s románem kromě fakta vůbec není. (Jagič, Starine III. 290).

да усрели църна харापине;
 да гу усрели ни са усрелева, 515
 излели му седемъ глави.
 Та са запади да гу фане за коса-та.
 Хитаръ коне дусети са,
 та си ѳжрена висе на небе-ту. .
 „Дал' са борба боришъ съ облаци-те, 520
 съ облаци-те и съ магли-ге,
 ил' са шедба шеташъ пу небе-ту?“
 „Що ма питашъ сонце, що ма пранишъ,
 ни са борба боре съ облаци-те,
 с' облаци-те и съ магли-те, 525
 ниту са шедба шетамъ пу небе-ту,
 туку си е копе ѳжрналъ,
 и ма куртулисаль утъ църна харापине,
 аку ни си ѳжрналъ, загиналъ бехъ,
 чи ма силна войске оставила, 530
 оставила ма и Юда Самувила,
 та са самъ самичекъ борба борехъ,
 та ма църна харापине надборилъ.
 Я ти са сонце мольба моле,
 да ми дадешъ тое йогнена среда, 535
 да йосреде църна харापине,
 та на година курбанъ ша ти коле,
 курбанъ ша ти коле девет крави.““
 „Я постой крало и почакай,
 да си праше стара майка, 540
 дал' е кайлъ ил' ни е кайлъ,
 да ти дамъ мое среда.“

(Verse 543—582 opakují předešlé. Slunčeva matka dá slunci dovo-
lení, aby dalo Alexandrovi ohnivou střelu, těmi slovy:)

„Дай му е сину, йотъ да ни му е дадешъ,
 и той ни е хизметъ правилъ малу млогу
 малу млогу три години. 585
 Лу е ѳжрли ѳъ езеру-ту,
 люта йоганъ да погасишъ,
 да ни му са рѣжа погурела.“
 Та искара сонце йогнена среда,
 йоганъ ѳжрка, ни са крене,
 та е ѳжрли ѳъ езеру-ту, 590
 та са йоганъ погасилъ,
 та си блесна да си грее,
 и си виде Олесандра войвода,
 дека седи ѳъ облаци-те,
 ѳъ облаци-те и ѳъ магли-те, 595
 та му подаде йогнена среда;

какъ е крена, рока му погурела,
 та си писна да си плаче:
 „Ахъ сончице яспу сончице,
 излжга ма, измами ма, 600
 що да праве, що да сторє?“
 Какъ гу дучулу яспу сонце,
 наточи си йода уть езеру,
 та му рока йода посппа,
 и му са рока угасила, 605
 та и срела са угасила.
 Та си копна коне волевита,
 и си слезе долу на земе-та,
 де гу чека Юда Самувила,
 та са рукна и подрукна: 610
 „Е излези църна харашине,
 да та виде, що юнакъ си.“
 Разеди са църна харашине,
 разеди са налюти са,
 та излезе борба да са бори. 615
 Какъ си ѳжрли Олесандра йогнена срела,
 юрели гу на сорце-ту на жигере.
 Какъ си писна да си плаче,
 дучу гу Ламита крале,
 та излезе плачьба да си види, 620
 ега да види, що да види?
 Църна харашине лежи прасаница,
 ниту гледа, ниту дума.
 „Ютъ Бога да найде Олесандра войвода,
 що погуби църна харашине, 625
 илемъ хайръ ни ша види.“
 Рече ни утрече,
 заключи си железни капи,
 та са качи на кале-та,
 та са бие саст Олесандра, 630
 били са малу млогу,
 малу млогу три месеца.
 И Ламита крале юнакъ,
 та са борба ни надборюва;
 и Олесандра е юнакъ, 635
 какъ си махна тенка сабе,
 посече му руса глава,
 утмалъ душе пригоори:
 „Халалъ да ти е мое земе,
 чи си билу на книга-та писану, 640
 и ми звезникъ казувалъ,
 чи ша дойде време и заманъ,
 да излезе на земе-та люта змие,

- кого найде да погълне;
 да записва ереть земе-та. 645
 Та ни била люта змие,
 туку билъ Олесандра войвода.
 Ега са родилъ земе-та са потресла,
 и звезди-те на небе-ту заиграли.
 Да самъ зналъ, звезникъ, да ми де казалъ, 650
 ни излевахъ на буйну-ту поле,
 борба да са боре.
 Що станаду ни са враща,
 що си елу ни са блюва.“
 Та си душа придаде. 655
 Олесандра си копна коне волевита,
 та надхрипна кули-те и кали-те,
 и юткључи железни капии.
 Еле Юда веке са ни вжрнала,
 богы да е бие, каскандисала му,
 та ютиде на харапска земе, 660
 на харапска крале дума и гоори:
 „Е ти краљу, цжрна харанине,
 чулъ ли си, ил' ни си чулъ,
 тое зете Олесандра войвода, 665
 ютишелъ си на Ламита земе,
 та погубилъ цжрна харанине,
 цжрна харанине тое халайке,
 що гу даде на Ламита крале,
 да му чува капии-те, 670
 капии-те, порти-те.“
 Какъ ми чуе Харапска крале,
 разеди са, налюти са,
 та си викна малка мома:
 „Тое маклише ютъ Бога да найде, 675
 зеть ми е, ни ма сайдисалъ,
 утишелъ на Ламита земе,
 та погубилъ цжрна харанине,
 я ми дай негувъ никеѡъ,
 сасъ татарче да му гу вжрна. 680
 Той ма ни сайдисалъ,
 та и я' гу ни сайдисувамъ.“
 Заплакала мома, завикала:
 „Нимой тате никеѡъ му вращай,
 чи е юнакъ надъ юнаци, 685
 ша закара силна войске,
 ша дойде на тое-та земе,
 тебе млада ша погуби,
 та на мене ша либи.“
 „Утъ кучка родена и ти ма си ни сайдисала, 690

я ми дай негувъ никеѣъ,
 я ша та заторе ѡаѣъ темна задана,
 та и кости ша ти гниетъ.“
 И мома са уплашила,
 та му даде негувъ никеѣъ, 695
 запрела пжрстенъ герметина,
 що си грее ясну сонце,
 и ѣъ никеѣъ турила китка гременива,
 ега види Олесандра да познае,
 чи гу мома йоше либи, 700
 я немала що да прави,
 чи хи са бабайку заканилъ,
 да е ѡжрли ѡаѣъ темна задана.
 Та си прати харапска крале младу татарче,
 прати гу на Ламита земе, 705
 на Ламита земе ѣъ Тирна града,
 никеѣъ да си носи на Олесандра,
 никеѣъ да му носи, да му каже,
 чи е мома залибила друга крале,
 та гу веке ни сайдисува, 710
 та му вжрна и никеѣа.
 Какъ си виде младу татарче,
 дучека гу, причека гу:
 „Добре дойде, младу татарче,
 що ми прави харапска крале, 715
 що ми прави пжрве либе?
 Заминнали са поминали са три години,
 лу да си ида на мое-та земе,
 ша заправе силна свадба,
 та ша дойда за невеста.“ 720
 „Е ти кралю Олесандра,
 какъ ша заправишъ кралю силна свадба,
 тое либе залибила друга крале,
 та тебе веке ни сайдисува,
 и съ мене ти никеѣъ прати.““ 725
 Та му татарче никеѣъ даде,
 и крале си флезе на дивана,
 та си плаче и си вика.
 Какъ утвжрза месале-те,
 си ми найде китка гременива, 730
 пжрстенъ герметина ми си найде,
 та са крале дусети,
 чи е китка за нишанъ турила,
 чи гу йоше либи,
 я немала що да прави, 735
 чи хи са е бабайку заканилъ,
 та е ѡжрли ѡаѣъ темна задана,

аку ни му никеѣ върне.

Та си пита татарче и гу праши:

„Я ми праву кажи татарче
дал' е мома залибила друга крале?“ 740

(Tatarče vyzradí Alexandrovi, že ho Juda u hařapského krále očernila, že ho však děvče ještě miluje, 741—769, Alexander praví:)

„Ють Бога да найде Юда Самувила,
юбрекохъ са и са прикълехъ,
да хи праве чешма варувита,
чешма варувита, злату позлатена,
сега чешма ни хи праве.“ 770

Рече крале ни ютрече,
де си иде Юда Самувила,
та му селямъ дава, 775

селямъ дава, прошка тера:
„Прощавай кралю, кабахать ти сторихъ,“
и краде хи прости, 780

„хаде, халалъ да ти е,“
и закара силна войске,
та утиде на Арбалува земе
на юрдие седи ну край Дунавъ,
ну край Дунавъ ду Арбала града. 785

Арбалува крале гу ни сайдисалъ,
туку сабра силна войске,
силна войске, петстотинъ хиледи,
та утиде на юрдие, 790

да са бие сасъ Олесандра.
Какъ гу видель Олесандра, уплаши са,
та си копналъ коне да бега,
Юда Самувила гу запрела:

„Я стой кралю, де ша идешъ,
какъ ша оставишь дедувина, 795

ють Ламита крале ни са си уплашилъ,
йот' да са уплашишь уть Арбалува крале,
йот' ли кара силна войске,
ти па ша гу надборишь.“

Та са върна крале на юрдие, 800

џенкъ ми прави съ Арбалува крале,
џенкъ правили малу млогу,
малу млогу три години,
дуръ тога си ѣана Арбалува крале,
та му утсече руса глава, 805

и си ѣлезе ѣъ Арбала града,
та си плени малу и гулему.
Ега ѣлезе ѣаѣ харема,
ега да види що да види,

- краве има мома за жене-те,
 уть лнгу хи грее ясну сонце,
 и той юнакъ акаллие,
 на йочи-те ѳжрли църна махрама,
 да ни гледа мома, да е ни залиби.
 „Надборилъ самъ, вели, бабайка хи,
 що са прочулъ пу ѳреть земе-та,
 та какъ мома да ме надбори?“
 Та си седе ѳаць Арбада малу млогу,
 малу млогу три месеца,
 и си тури векилъ на земе-та,
 да му бере имане-ту, даванина-та,
 и му даде бакшишъ златна тояга,
 ега бере имане-ту, даванина-та,
 да си ѳоди сасъ златна тояга,
 да са знае кому бере.
 И на сонце-ту курбанъ закла,
 курбанъ му закла деветъ крави,
 та тувари триста тувара имане,
 се' алтане карагроше,
 та си иде на харапска земе,
 та си пленилъ харапска земе,
 стигналъ веке на Баба града,
 убиколилъ града, заградилъ гу.
 И харапска краве са чуди що да прави,
 що да прави що да стори,
 на юрдие да излесе, какъ са излева,
 та йотори капии-те,
 капии-те, порти-те,
 та му селямъ дава:
 „Добре дойде, мое зетю,
 ни си карашъ силна свадба,
 изъ самъ чекалъ сто иледи сватуве,
 сватуве и девере,
 я ти си карашъ силна войске.“
 „„Какъ да закарамъ силна свадба,
 ти ми си никеѳъ вжрналъ,
 никеѳъ ми вжрна и ми заржче,
 да ни карамъ силна свадба,
 чи е мома залибила друга краве.““
 „Излжгали та са, измамили та са,
 туку що станалу, прощавай,
 що са думалу ни са блюва.
 Юда Самувилъ ма надумала,
 зетъ ми си, ни ма си сайдисалъ,
 погубилъ си църна харапине,
 що си билъ на Ламита земе,

810

815

820

825

830

835

840

845

850

855

и му чувалъ капии-те,
 капии-те и порти-те.“
 Та му прости Олесандра младъ войвода,
 пригърна гу, полюби гу, 860
 та излезе и мома-та утъ харема,
 та си служба служи първе либе,
 та си иие златна чеше,
 та хи дума и гоори:
 „Е ти моме първе либе, 865
 стига ти служба да служишиъ,
 туку си сабери моми-те,
 моми-те, друшки-те,
 да та съ булу прибулетъ,
 ютре ша си млада невеста, 870
 и ша дойдешъ на мое-та земе.“
 Та остави мома златна чеше,
 та си сабра моми-те,
 моми-те и друшки-те,
 та е съ булу прибулиха. 875
 Ега са зазорилу, сонце угреду,
 навървила силна свадба,
 Олесандра крале яха коне волувита,
 и невеста яха коне ѳжруквита,
 и си кара тешка прикие, 880
 тешка прикие иледа тувара.
 Та ѳодили три месеца,
 стигнали са на Маѳета земе.*)
 Ега веке да си ѳлезатъ ѳъ Белита града,
 излели са малу и гулему, 885
 дучекали млада крале Олесандра,
 дучекали гу сасъ шимширъ аѳъ роки-те.
 Царь Фелипа ни излева,
 умрель е, три години закаралъ.
 Та си плаче Оресандра и си вика, 890
 тамамъ три години плакалъ,
 и си носилъ църна махрама,
 дуръ тога му са жельба зазидела,
 та залиби първе либе,
 и си дели имане-ту, 895
 се' алтане карагроше,
 дель хми дава два зашира,
 и за Юда Самувила,
 та загради ѳсредъ гора-та,
 ѳсредъ гора-та ѳъ планина-та,
 загради чешма варувита,
 чешма варувита, злату позлатена.

*) Aneb Маѳе-та; lze též čísti Lami-ta zeme.

(Píseň ještě pokračuje. Juda nedá z malované studánky nikomu se napítí. Přejde Marko Kraljevič, rozbije studánku i usmrtí Judu. V jiné písni to učiní Rinda-krale. Na konci se praví:

„Ду тога са Јуди пу земе-та ђодили,
и сега са на кебе-ту,
звезди станали, та си свететь
та ду песна хми устанала,“

což nabývá vysvětlení z jiných mytů.)

К о м м е н т а ř.

- Дефиту: значи женску дете.
- Презина: значи гозба на Бога, Боже имя.
- Бела година: траела деветь месеци, и тиа били добра за сичку.
- Коженици: теотере-те на юди-те били уть коже, за що тога не магу книги.
- Билька брашевита: избжреувала писмо-ту уть коженици-те.
- Белита града: биль млогу гулемъ, направиль гу Фелипа царь и гу подариль на Бела година.
- Муренита земе: била на уруме-те.
- Ванита: биль Фелиповъ войвода, кой-то седелъ на Муренита земе.
- Мешкуле-те: значи млогу слаби, мекуше.
- Звезденика: значи магесникъ, що гледа на звезди-те.
- Потайлива песна: магесничка.
- Паленешъ: споминашъ.
- Прасаница: възнакъ.
- Маглишъ: угодникъ.
- Китка Гременива: давала са на стару време за нишалъ на милость.

Р о з п а м к у.

Verš 10: та и дете хизметъ (службу) ша ти прави. Тѣж 200. Philipp činí bohu slib, že mu posvěti mladého Alexandra. Týž v. 264 slouží bohu v krusině (chrámě, slovo neslovanské) tři léta, dříve nežli se vydá na hrđinský pochod. Jest to zvláštní stránkou bývalé rhodopské bohoslužby, že děvčata, hoši po určitou dobu slouží bohům t. j. chrámu, kněžím. Má-li otec 5 neb 7 dcer, věnuje jednu službě boha. Z některých písni makavě na jevo jde, že s tou službou bylo spojeno učení se nábožným knihám (ясна книга), což nám skutečně připomíná „dvě věglasně děvě vyučeně věštbám vítězovým.“ (Viz následující.)

Verš 6: Philipp prosí o dítě, или мъжеу ил' дефиту t. j. o mužské aneb ženské. Kterak souvisí adj. дефиту s jménem bytostí již vyložených дефа (= ДѢВЪ; lit. děwas deus)? Písně

někdy glossují defa: ЮНАЦИ НЕЖЕНЕТИ (jinoši neženatí) a ДЕФНА: МОМА НЕЖЕНЕТА (děvče; neženatá). U Indů panoval názor, dlé něhož se nevdané ženské až do svatby pokládaly za ženy bohů. V jedné svatební písni praví se výslovně o nevěstě, že ji nejdříve měl Pášan, pak Soma, ten ji dal Gandharvovi, ten bohu Agni (Rig. X. 85. 21, 22, 38, 39, 40.) „Nevdaná“ dlé toho se mohla pokládati za božskou bytost, bohyni. U Thráků dlé našich písni skutečně sloužila v krusině. (V jedné prosou psané povídce se tato služba dokonce pojímá jako vystoupení na nebe. Po jisté době děvče sestoupí na zem a vdá se). Předpokládáme-li, že ten názor byl i Slovanům znám, pochopíme pravý smysl našeho slova ДѢВКА: znamenalo bo h y n i. Určité adj. ДѢВКАМ (gen. ДѢВЪИМЪ) „božská.“ Odvození od kořene div (lucere) „skvoucí,“ ač dobré, samo o sobě nijakého významu do sebe nemá, jeť bledé, prázdné. Přenesení pojmu „bohyně“ na „děvče, nevdanou ženskou vůbec“ spůsobil process mythologický, nikoliv jazykový. Proti odvození slova ДѢВКА od kořene sansk. dhē, *दृष्टवै* ne-třeba polemisovali. V nářečí macedonském se pak vyvinul u adj. ДЕФИТЪ význam ženský vůbec (směšné by bylo přeložiti ДЕФИТУ дете „dívčí“). ДѢВКА i sansk. dēvi (bohyně) jedno je i co do významu. Mascul. dēva (bůh) pak co do významu se bralo jiným směrem vývoje (defa).

Srov. dole povídku o Defech.

Verš 27, 35: Pravou povahu pomáckých tří Jud Sudiček (сѣдечки, наречници i t. d.) poznáme teprv, až bude celá sbírka známa. Zvláštní písně jsou jim věnovány. Pokud se pamatují, připisuje se jim otec pouze v té písni (verš 132). Osud písou lidem na kameny (КАНАТИ desky), na kožené listy, do tefterů (moderní slovo, ř. *διφθέρα*), mají zlatý КОНДИЛЕ (pero), МУРЕКЕНА (barvu pro psaní, inkoust) dulape (skříň), rostlinu „braševitou,“ kterou se písmo vytírá, a vůbec patříčné psací nářadí, jehož bychom ani u předků našich Pomáků nenalezli, neřku u nynějších. Pomák ví, že Judy měly КОЖЕНИЦИ, poněvadž v starověku nebylo КНИГЪ. Pomák ví (dlé jiné jedné poznámky), že lidé na стару време psali tak, jako nyní lidé есапо си, t. j. tak, jak si nyní lidé zaznamenávají domácí oučty, znaky na dřevěné holi, rováši. Tyto staré znaky jakož i materiál, na kterém se psaly, zovou se ЧЕТИЛИ-ТЕ. Forma četila, pokud vím posud neznámá, odpovídala by úplně litevskému skaitỹklas „steinchen, kügelchen auf dem rechenbrett“ od skaitỹti „zählen, lesen“ čítati. Písni o vynalezení četil je velké množství. Jednu velmi obšírnou sdělil již Dozon ve svém Rapportu. Trest jejich lze opsati tím, že Vyšní bůh skrze Judy sdělí nějakému králi aneb lidem tajemství písma. Těm, kterým prozatím nejvíce na tom záleží, aby se dopídili pramenů, jimiž falsifikátor pracoval, chci podotknouti, že svoje básně o písmě musil asi

zosnovati pomoci známé zprávy Diodora sikulského, dlé něhož na ostrově Kretě pokládali písmo za dar, jehož se Músám dostalo od Zeusa: *ταῖς Μουσαῖς* (= Judám) *δοθῆναι παρὰ τοῦ πατρὸς* (= od Vyšního boha) *τὴν τῶν γραμμάτων εὔρεσιν*. V. 74. Jeho mohútná fantasie se mohla i takovou suchou zprávou uspokojiti, již opět se vzácnou dovedností do své poetické budovy zasadil. Dlě Fligiera (Balkanhalbinsel p. 49) bydleli i na Kretě Thrákové. — Napsaný osud Juda п е е t. j, čte (verš 104), recituje. (Jireček, *Echtheit der K. H.* §. 33, pienie).

Verš 375 „сабе куресина“ (házi se!) komentář nevyložil. Zbraní báječných se uvádí velmi mnoho, rovněž jako rostlin (Билька родувита 186). O prstenu герметина (289) víme pouze to, že svítil jako slunce. V jiné písni se zove юперина a to znamená „od boha daný.“

Verš 622: прасаница adverbium, „na znak, na zádech“ (лежи прасаница). Komentář tomu pravěmu ἀπαξ λεγόμενον rozumí: ВЖЗНАГЪ. Ze slovanského jazyka nelze tuším slovo vysvětliti. Slovo je eránské, aneb thrácké; sanskritské sánu (tergum). Zde vidíme, kterak se jedno „cizé slovo“ přispůsobilo formálním požadavkům slovanského jazyka tak, že je od ostatní slovančiny ani rozeznati nelze (ica, ice obyčejná přípona jihoslovanských adverbii). Možná že je toto slovo malý obrázek toho, co se ve větších rozměrech stalo s tradicemi Thráků, když je Slované absorbovali. Kdo by však přece slovanskost toho slova chtěl spasiti, necht srovná: **МНЦЪ** (pronus), chorv. ničice (pronus), jež vzniklo odsutím (obyčejným v násloví) sykavky s ze ***сМНЦЪ**. V sansk. se vyskytá zkrácené snu vedlé sánu. Kmeny na *u* střídají se s kmeny na *i*. Na vysvětlení naskrze temného slova **МНЦЪ** nás uvedla tato glossa. Nicméně mám prvé i druhé mínění zároveň za pravdivé. „прасаница“ je cizé slovo a **МНЦЪ** jeho slovanský přfbuzný.

(Z kusů prosaických.)

Defové i jejich potomstvo.

Едно врѣмя, кога Богъ направилъ земе-та, тия била запустена тамамъ хиляда години, защо немало люде да я заселеть. Единъ день сонце-то нехтело да изгрее и Богъ го питалъ, защо не изгрева? Защо, вели, да изгремъ? зеръ на пуста земе ща грее? засели земе-та, та тога ща зафана да изгревамъ. Вчера сестра ми, земе-та, ми са е плакала, и ми е думала, защо Господъ ма направилъ? Кога не направилъ и люде да ма заселеть, и да ма работатъ? Господъ какъ чулъ и какъ видель, че е требовиъ, да са засели земе-та, повѣлил

на земе-та, та на средъ поле-то станало едно бахче, много гиздаво съ много тюрлии дарве-та, послѣ повѣлилъ и на сонце-то, да изгрее, та ща види, ще що стане. Сонце-то изгрело и си опрело зари-те на бахче-то и гледало, що ще стане. Какъ гледало, видело, че на средъ бахче-то стои едно момче и една мома облечени со кралски дрехи, тога се сонце-то сетило, че тие ща заселетъ земе-та: та име-то на момче било Деѣа, кое-то значи чистъ отъ майѣа не родено, на мома-та име-то не се знае. Деѣа станалъ пръвъ кралъ на земе-та, и дуръ да са наплодетъ люде-те, сѣдилъ на пилета-та и на жювини-те, родилъ шеесетъ сина и треесте берки, и кога дошло вейѣе врѣмя да са женетъ, закарали се кой да земе по една отъ сестри-те си, защо за секи немало и толко се карали, дуръ щели единъ другъ да се поедатъ; тога Богъ се налютилъ, та треесте-то брата дигналъ на небе-то, да му праветъ хизметъ, и тие се нарекли Деѣове, кой се споминатъ сега само по песни-те, а други-те треесте брата са оженили за треесте-то си сестри и тие заселили фреть земе-та.

D o d a t e k.

Arijci, Arjanagrada str. 11. i 13. Formu Arijci jsem četl jen v jedné písni. Obyčejně zní Arici. O jménu staré Thrácie *Ἀρία*, jež zná též Hesychius, srovnej též Dra Fligiera: Zur praehistorischen ethnologie der Balkanhalbinsel p. 23.

THEODOR MOUREK, kněhkupec a nakladatel v Praze vydal mimo jiné i následující díla nákladem svým:

Škola ženských ručních prací , vydávaná spolkem učitelek v Praze. Svazek první: Pletení	1.20	kr.
Baltzer, Richard Dr. : Základové matematiky . Ze čtvrtého, opraveného vydání přeložil Martin Pokorný, ředitel při obecném reálném gymnasiu v Praze. Díl I. Prostá arithmetika , obecná arithmetika a algebra	2.—	"
Beran, Josef . Výbor pohádek, dle sbírky bratří Grimmův . S pěti obrázky, cartonované	80	"
Tytěz vázané v plátně	1.24	"
Bíba, V. D. Soustava desetinná v míře a váze . Závěsná tabule s vyobrazením všech měr a váh v šesti barvách	1.—	"
Bibliotéka cizojazyčných i původních románů . Sešit za	25	"
(Dosud vyšlo více než 150 sešitův).		
Bodenstedt, B. Písne Mirzy-Safyhc . Přeložil J. J. Staňkovský	1.—	"
Tytěz váz. v plátně	1.60	"
Bozděch Emanuel . Novelky	76	"
Tytěz váz. v plátně	1.36	"
Bréhat, Alfred de . Příběhy zamilovaných . Z franciny přeložil Emanuel Zünger	80	"
Brus jazyka českého , jež sestavila kommissee, širším sborem „Matice České“ zřízená	1.36	"
Bulwer, Ed. Poslední dnové Pompej . Přeložil Jakub Malý	2.80	"
Červinka, Otakar . Jan z Dubé . Báseň	60	"
" " Tatáž vázaná v plátně	1.—	"
" " Jan Žižka z Kalicha . Báseň	1.—	"
" " Tatáž vázaná v plátně	1.60	"
De Fayelles R. Tři dny v Číně . Román. Přeložila A. Melišová-Körschnerová	1.36	"
Váz. v plátně	2.56	"
Doubrava, Fr. Český vystěhovalc na Rus	20	"
Drozd, Jan . Církevní dějiny	1.20	"
Dumek, Josef . Hnojarství	80	"
" " Repařství	60	"
Durdík, dr. Josef . Psychologie pro školu . Druhé vydání	1.20	"
" " Kalilogie čili o výslovnosti	80	"
" " O snu	12	"
Feuillet Octave . Novový rozervanec . Román z vyšších kruhův francouzských. Přeložil Ant. Hansgirk	1.40	"
Fielding, Henry . Tom Jones čili příběhové nalezenec . Román v XVIII. knihách. Přeložil Primus Sobotka. 3 svazky	4.50	"
Tytěz vázané v plátně	6.50	"
Forst, J. Popis okresu Břežnického	40	"
Fouqué, B. baron de la Motte . Undina . Povídka. Přeložil Jakub Malý	50	"
Tatáž vázaná v plátně	1.—	"
Gebauer, dr. Jan . Hláskoslovi jazyka českého	1.20	"
Geitler, dr. Leopold . Starobulharská fonologie se stálým zřetelem k jazyku litevskému	4.—	"
" " " Litauische Studien . Auswahl aus den ältesten denkmälern, dialectische beispiele, lexikalische und sprachwissenschaftliche beiträge	3.—	"
" " " O slovanských kmenech na U	1.20	"
" " " Poetické tradice Thráků a Bulharů	1.—	"
ГИЛЬФЕРДИНГЪ, А. Общеславянская азбука съ приложениемъ образцовъ славянскихъ нарѣчій	1.50	"
" " " ГУСБ. Его отношение къ православной церкви	—80	"
Hauff, V. Arabské pohádky . Se 4 obrázky, cartonované	80	"
Vázané v plátně	1.24	"
Havlíček, Karel (Borovský). Křest sv. Vladimira . Legenda z ruské historie. S 93 vyobrazeními od E. Lišky	80	"
Herold, Eduard . Čertová krčma . (Stupartský dům v Praze). Román z druhé polovice XVII. století	1.60	"
Tentýz vázaný v plátně	2.20	"

Houška, J. V.	Dvacet měsíců na pustém ostrově, vázané v plátně . . .	1.24 kr.
" " "	O panu baronu Prášilovi. Dvě knihy zábavné, vázané v plátně . . .	1.10 "
" " "	Vůdce Indiánů, čili: Mocnost víry a důvěry v Boha. Se 4 obrázky. Carton.	80 "
" " "	Váz. v plátně	1.40 "
" " "	Lesní duch, čili: Nebezpečí v pralesích amerických. Se 4 obrázky. Carton.	80 "
" " "	Váz. v plátně	1.40 "
Hus, Mistr Jan.	Zivotopis	25 "
James G. P., R.	Urození lupičů. Historický román. Dle anglického původu volně vzdělal J. V. Houška	2.— "
Javůrek, prof. J.	Brus jazyka českého	36 "
Jirásek, Alois.	Povídky z hor	1.— "
" " "	Váz. v plátně	1.60 "
Jodl, Josef.	Statistický přehled veškerých států a zemí se zvláštním vzhledem ku říši Rakousko-Uherské	1.— "
Kalendář učitelský.	Vydává jednota učitelská „Budeč“ v Praze Pořádá Josef Balcar (vychází každý rok). Vázaný v plátně	1.20 "
Kalousek, dr. Josef.	Obrana knížete Václava svatého proti smýšlénkám a krivým úsudkům o jeho povaze	32 "
Klicpera Ivan.	Jindra. Obraz z našeho života	1.80 "
" " "	Váz. v plátně	2.40 "
Knihovna obrázková pro mládež a přátele její.		
Sešit první:	Houška: Dvacet měsíců na pustém ostrově	64 "
Sešit druhý:	Swift: Gulliverovy cesty do Liliputu a Brobdignaku	64 "
Sešit třetí:	Houška: O panu baronu Prášilovi	50 "
Sešit čtvrtý:	Turnovský: Národní pohádky a pověsti	60 "
Sešit pátý:	Beran: Výbor pohádek	64 "
Sešit šestý:	Rojický: Příhody na honbách	60 "
Sešit sedmý:	Hauff: Arabské pohádky	64 "
Sešit osmý:	Houška: Vůdce Indiánů	64 "
Sešit devátý:	Houška: Lesní duch	80 "
Kodým, dr. F. S.	Úvod do živlovědy. Ku potřebě nižších škol i k domácímu poučení. Druhé vydání se 60 obrázky	80 "
Komenského, J. A.	Didaktika to jest: Umění umělého vyučování. Na oslavu 200leté památky úmrtí spisovatelova vydává „Pražská Budeč.“ Opatřil dr. Jindřich Beránek. Třetí vydání	1.50 "
" " "	Tatáž u vydání skvostném vázaná v plátně	3.— "
" " "	Totéž vydání se zlatou ořízkou	4.— "
Komenského, J. A.:	Umění kazatelské. Druhé opravené vydání. S podobiznou	76 "
Komenského Podobizna.	Dle malby akad. malíře K. Maixnera. A vydání obyčejné à 4 zl. (velkost papíru 100/67 cm., velkost podobizny 57/75 cm.). B vydání v barvách napnuté na plátně à 10 zl. C totéž vydání co B ve skvostném pozlaceném rámci za 16 zl.	
Kopecný, Jan.	Fysika pro nižší školy. Druhé opravené a rozšířené vydání. Se 266 vyobrazeními	1.36 "
Kopecný, Jan.	Fysika pro pětiletou obecnou školu. Dle učebné osnovy vydané ministerstvem vyučování ze dne 18. května 1874 č. 6549. S 92 vyobrazeními	40 "
Kovář, dr. M.	Mluvnice německá pro první třídu středních škol	80 "
" " "	Mluvnice německá pro druhou třídu středních škol	1.20 "
" " "	Mluvnice česká pro nižší třídy středních škol. Druhé opravené a rozmnožené vydání	1.54 "
Kraszewski, J. I.	Na východě. Obrázek současný, nakreslený z příležitosti Z polského přeložil Antonín Hansgirk	76 "
" " "	Tentýž vázaný v plátně	1.20 "
Krátký, Karel.	Kalich utrpení. Sedmero postních řečí	50 "
Krupka, V.	Soustava metrických měr a váh	6 "
Kryšpin, Vojtěch.	Výklad básní, obsažených v čítánkách pro školy obecné	54 "
Kytice.	Sbírka básní omladiny československé	1.20 "

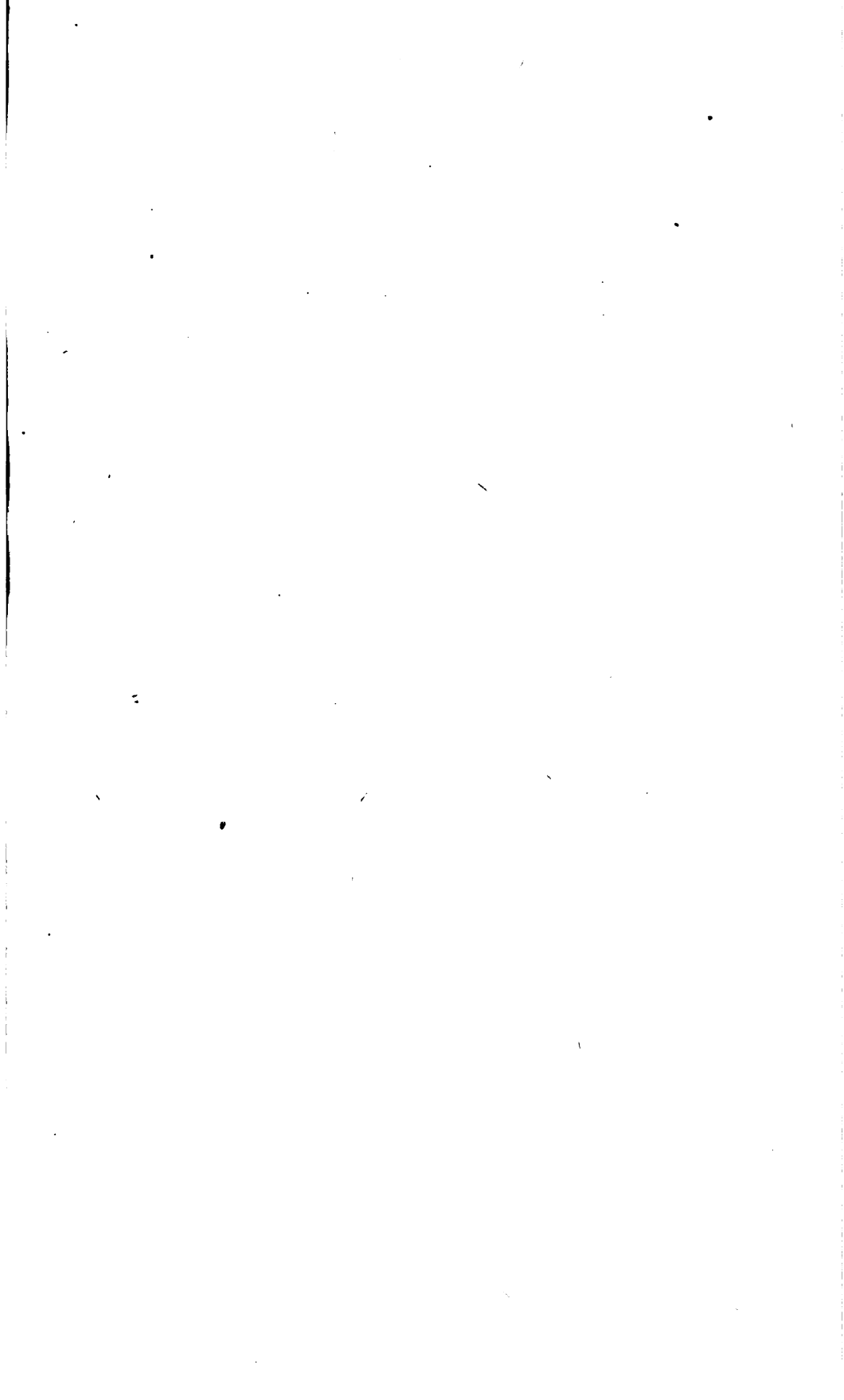
Sandová, George. Markýz Villemer. Z francouzského přeložila Bohuslava Záleská	1.36 kr.
Vázané v plátně	2.15 "
" " Johanna, pasačka Epnellská. Román. Z franciny přel. Hedvika Hellichova. S předmluvou pí. Zofie Podlipské	1.60 "
Vázané v plátně	2.40 "
Scott, Walter. Waverley aneb před šedesáti lety. Přeložily Dora Hanušova a Paulína Králova	2.— "
Slovníček měr a vah metrických, jakož i na tyto uvedených měr a vah v Rakousku, Rusku, Anglii a Sev. Americe užívaných, s krátkým pojednáním o počítání se zlomky desetinnými a s dvěma tabulkami	24 "
Sorel Albert. Doktor Chebský. Román. Z franciny přeložila H. Hellichova	1.36 "
Váz. v plátně	1.96 "
Stankovský, J. J. Vlastencové z Boudy. Historický obraz z minulého století	1.50 "
Váz. v plátně	2.10 "
Stroupežnický, Lad. Cavaní. Román	80 "
Váz. v plátně	1.40 "
Den soudu. Báseň	24 "
Studnička, dr. F. J. Z přírody. Sebrané výklady a úvahy	1.26 "
Tytéz vázané v plátně	1.80 "
Studnička, Alois. Měřičtvi, pro první třídu reálních gymnasií a reálních škol, jakož i pro školy měšťanské. Se 102 vyobrazeními	70 "
Swift, Jonathan. Gulliverovy cesty do Liliputu a Brobágnaku. Se 16 obrázky. Cartonované	80 "
Tytéz vázané v plátně	1.24 "
Špacek, František. Chrupy ssavců. Pomocná tabule k systematické ssavců, schematicky sestavena dle Dra. Pokorného přírodopisu živočišstva	1.50 "
Stumpf, Josef. Zeměpisná čítanka pro obecné, občanské, průmyslové a vyšší dívčí školy	36 "
" " Nauka o domácím hospodářství pro školu a dům	76 "
" " Německá mluvnice pro měšťanské školy	1.36 "
Tesař, František. Názorné vyučování v prvé třídě obecných škol	48 "
" " Cvičení mluvnická a pravopisná, obsahující 186 úloh, pro žáky II. a III. třídy obecných a hlavních škol. Třetí rozmožžené vydání	30 "
" " Zakladové vychovávání s dodatkem o duševném vzrůstání dítek a vychování dívek	50 "
" " Náučné i zábavné povídky pro útlou mládež. (S 27 obrázky) karton.	1.— "
Turgeněv, Ivan. Stepný král Lear. Román. Přeložil E. V. Riha	48 "
Tentýž vázané v plátně	1.08 "
" " Jarní vody. Přeložil A. Durdík	80 "
Váz. v plátně	1.40 "
Turnovský R. E. Národní pohádky a pověsti. Se čtyřmi obrázky	60 "
Tytéz vázané v plátně	1.20 "
" " Česko-moravský společenský zpěvník. Sbirka 500 nejoblíbenějších písní	1.50 "
" " Mladý věk. Hodným dítkám. Se 16 obrázky	1.— "
" " Totéz s malovanými obrázky	1.25 "
Wachenusen Hanuš. Lucie. Román ze společenského života naší doby	2.— "
Váz. v plátně	2.60 "

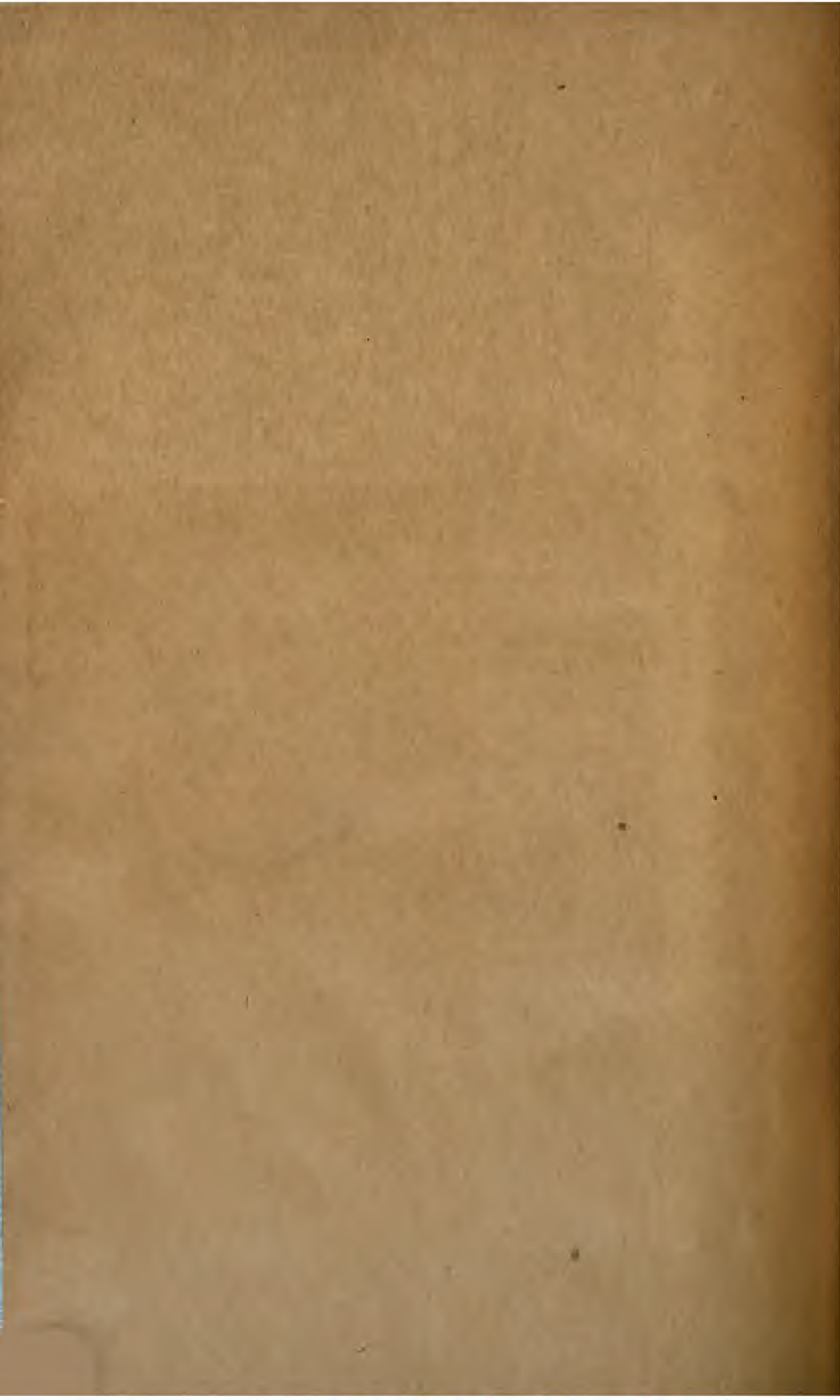
Veškeré tyto zde uvedené, jakož i jiné kdekoli vydané neb oznámené knihy poskytneme i na uplácení v měsíčních lhůtách, o kterých se však obě strany dříve dohodnouti musí. — Doporučujeme se ku dodávání učebních pomůcek, k zřizování a doplňování knihoven školních, spolkových, okresních atd. atd.

Laskavé objednávky necht' se zasílati na

KNĚHKUPECTVÍ THEODORA MOURKA V PRAZE,
ve Velké Karlově ulici číslo 8. (Založeno roku 1794)

Kněhtiskárna: Milíčků a Novak v Praze.

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

27223.40
Poeticke tradice Thraku i Bulhar
Widener Library 003026517

3 2044 089 093 603